

০/৩/১৬

২/১৬ ০৪/১৬ ৫১
১৩৪৪২৭
০১-৮-

ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ ৰূপৰেখা

শ্ৰীবিজয়চন্দ্ৰ ভাগৱতী

অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট : অসম

BHĀRATĀR SWĀDHNATĀ ĀNDOLANĀR RUPREKHĀ—

An outline of the freedom movement in India,—A memorial Lecture, delivered by Sri Bijoychandra Bhagawati on the occasion of the birth centenary of Karmabir Nabin-chandra Bordoloi, organised under the auspices of Asam Sahitya Sathā, published by Sri Nagen Saikia, General Secretary, Asam Sahitya Sabha, Chandrakanta Handiqui Bhawan, Jorhat, Assam. January, 1976. Price Rs. 4/-

প্ৰকাশক

শ্ৰীনগেন শইকীয়া

প্ৰধান সম্পাদক

অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট-১

বেচ : চাৰি টকা

প্ৰথম প্ৰকাশ

জানুৱাৰী, ১৯৭৬

মুদ্ৰক

শ্ৰীকালীচৰণ পাল

নবজীৱন প্ৰেছ, ৬৬ গ্ৰে স্ট্ৰীট, কলিকতা-৬

আগকথা

উনবিংশ শতিকাৰ শেষাৰ্ধত জন্মগ্ৰহণ কৰা যিসকল ব্যক্তিৰ যত্নত আধুনিক অসমে নৱনিৰ্মিতি লাভ কৰিলে, যিসকলৰ ব্যক্তিত্বৰ মাজেৰে আত্মপ্ৰত্যয়, আত্মমৰ্যাদাবোধ আৰু আপোন প্ৰতিভাৰ বিকাশ লাভ কৰিলে আৰু ভাৰতবৰ্ষৰ ৰাজনৈতিক আৰু সাংস্কৃতিক মানচিত্ৰত স্বাধিকাৰ লাভ কৰিব পাৰিলে, যিসকলৰ ভিতৰত ‘কৰ্মবীৰ’ বুলিলে যাৰ আৰু বেলেগ পৰিচয় দিব নালাগে—সেই নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈও অন্যতম। প্ৰবল স্বদেশ-হিতৈষণা, গভীৰ ঈশ্বৰবিশ্বাস আৰু নতুন মানৱিকতাবাদী দৃষ্টিভংগি আছিল বৰদলৈৰ যুগৰ শিল্পী-সাহিত্যিক-ৰাজনীতিকসকলৰ জীৱন-চৰ্যাৰ ঘাই আধাৰ। কৰ্মবীৰ বৰদলৈ ৰাজনীতিক হিচাপেই প্ৰসিদ্ধ; কিন্তু তেওঁৰ ৰাজনীতি-চৰ্চাৰ ঘাই শিপাদাল কবি-শিল্পী বৰদলৈৰ অন্তৰৰো অন্তৰৰ মাজত প্ৰোথিত হৈ আছিল। ৰাজনৈতিক মুক্তিৰ স্বপ্ন আৰু আদৰ্শেৰে তেওঁৰ হিয়া এনেভাৱে ওপচ খাই আছিল যে—‘শ্ৰামজেউতীয়া অসম আই’ক, জননী-স্বৰূপ জন্মভূমিক জগদ্ধাত্ৰী ভগৱতী-ৰূপত তেওঁ বিচাৰিছে; পৰপদানত জন্মভূমিৰ দুখত দধি, তাপিত অন্তৰেৰে তেওঁ শক্তিক আহ্বান কৰিছে; মাতৃমন্ত্ৰেৰে দীক্ষিত হ’বলৈ দেশৰ ডেকা-গাভৰুৰ প্ৰতি উদাত্ত আহ্বান জনাইছে। অসমক ভাৰতৰ মুক্তিযুঁজৰ আন্দোলনৰ লগত অবিচ্ছেদ্যভাৱে জড়িত কৰি তোলাত, অসমৰ জনসাধাৰণৰ মাজত জাতীয় মুক্তিৰ স্বপ্ন জগাই তোলাত বৰদলৈৰ কৃতি আৰু কৃতিত্বই আধুনিক অসমৰ ৰাজনৈতিক ইতিহাসৰ এটি স্মৰণীয় অধ্যায় নিৰ্মাণ কৰি গৈছে। মণ্টেগু-ছেম্‌ছফোৰ্ড

আয়োগৰ আগত বিলাতত গৈ সাহসেৰে তেওঁ সাক্ষ্য নিদিয়াগৈ হ'লে হয়তো অসমৰ বাৰ্জনৈতিক মানচিত্রই অবাঞ্ছিত ৰূপ ধাৰণ কৰিলেহেঁতেন।

এনে গৰাকী বৰেণ্য ব্যক্তিৰ জন্মৰ শতবৰ্ষ পূৰ্ত্তিৰ সময়ত বাজাজুৰি উছৰ পালন কৰি অসমৰ মানুহে আকৌ এবাৰ অতীতলৈ ঘূৰি চাবলৈ, অতীতৰ পৰা সাহস আৰু প্ৰেৰণা গ্ৰহণ কৰিবলৈ সুযোগ গ্ৰহণ কৰিব—ই অতিশয় স্বাভাৱিক আৰু প্ৰয়োজনীয় কথা।

১৯৭৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ৩ নৱেম্বৰৰ দিনা কৰ্মবীৰৰ জন্মৰ শতবৰ্ষ পূৰ্ণ হ'ল। সেই দিনটো নিৰ্দিষ্ট কাৰ্যসূচী গ্ৰহণ কৰি উদ্‌যাপন কৰিবলৈ অসম সাহিত্য সভাই সিদ্ধান্ত কৰে। সেই সিদ্ধান্ত অনুসৰি সভাৰ সকলো শাখা আৰু স্বীকৃত সভাই বৰদলৈ-জন্মজয়ন্তী পালন কৰে।

অসমত বাজহাৰাভাৱে গঠিত ৰাজ্যিক শতবাৰ্ষিকী সমিতিয়েও বিস্তৃত কাৰ্য-সূচীৰে গুৱাহাটীত কেন্দ্ৰীয় অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰে। গতিকে অসম সাহিত্যসভাৰ পক্ষৰপৰা বেলেগ এটি কেন্দ্ৰীয় অনুষ্ঠানৰ আয়োজন কৰাৰ পৰিৱৰ্তে, আমাৰ এটি ভাৱ জাগিল—এটি সোঁৱৰণী-বক্তৃতাৰ আয়োজন কৰা অধিক ফলপ্ৰসূ হ'ব। অসম সাহিত্যসভাৰ কাৰ্য-নিৰ্বাহক সমিতিয়ে এই পৰিকল্পনাত অনুমোদন জনায় আৰু আমি পৰিকল্পনাৰ বাস্তৱ-ৰূপায়নৰ ব্যৱস্থা কৰোঁ। এই অনুষ্ঠান অসম সাহিত্যসভাৰ তৃতীয় লেখক-শিৰিষৰ কাৰ্য-সূচীৰ লগত সংগতি ৰাখি যোৰহাটত ১৯৭৫ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ২৪ ডিচেম্বৰ তাৰিখে আয়োজন কৰিবলৈ সিদ্ধান্ত কৰা হয়। তদুপলক্ষে, যোৰহাটত গঠিত প্ৰগতি-সমিতিয়ে অনুষ্ঠানৰ বহিৰংগৰ প্ৰগতিৰ দায়িত্ব গ্ৰহণ কৰে।

কৰ্মবীৰ বৰদলৈৰ জীৱন আৰু কৰ্মৰ লগত সংগতি ৰাখি 'অসমৰ উল্লিখনসহ ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ ৰূপৰেখা' এই বিষয়ে সোঁৱৰণী-বক্তৃতা দিবৰ বাবে অসমৰ এগৰাকী চিন্তাশীল লেখক, ভাৰতৰ মুক্তিযুঁজৰ অন্যতম যুঁজাৰু, সৰ্বভাৰতীয় খ্যাতিসম্পন্ন বাৰ্জনৈতিক শ্ৰীবিজয়চন্দ্ৰ ভাগৱতী ডাঙৰীয়াক অনুৰোধ কৰা হয়। অনেক কামৰ বাস্তৱতাৰ মাজতো এই বক্তৃতা প্ৰদান কৰিবলৈ শ্ৰীভাগৱতী ডাঙৰীয়াই সন্মতি প্ৰদান কৰে আৰু

যথাসময়ত দিল্লীৰপৰা আহি উপস্থিত হয়হি। শ্ৰীযুত ভাগৱতী ডাঙৰীয়ালৈ আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

তদুপৰি এই অনুষ্ঠান উদ্বোধন কৰি শুভাৰম্ভ কৰিলে অসম সাহিত্য-সভাৰ প্ৰাক্তন সভাপতি, স্বাধীনতা আন্দোলনৰ অন্যতম যোদ্ধা, সৰ্বজনমাণ্য ককা শ্ৰীনীলমণি ফুকনে আৰু অনুষ্ঠানত সভাপতিত্ব কৰিলে অসম সাহিত্য-সভাৰ সভাপতি ডক্টৰ সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা ডাঙৰীয়াই। আমি এই ছেগতে সকলোলৈকে আমাৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা নিবেদন কৰিলোঁ।

অসম সাহিত্যসভাৰ উদ্যোগত ১৯৪৭ চনত আয়োজিত 'প্ৰতিভাদেৱী সোঁৱৰণী বক্তৃতা'ৰ পিচত ১৯৭৫ চনত দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে একেবছৰতে দুটি সোঁৱৰণী-বক্তৃতা (আনটি—'আনন্দৰাম বৰুৱা সোঁৱৰণী-বক্তৃতা : সেই বক্তৃতাও Development of Script in Ancient Kamrupa' নামেৰে গ্ৰন্থাকাৰে প্ৰকাশ কৰা হৈছে।)ৰ আয়োজন কৰা হয়।

এতিয়া আমি এই সোঁৱৰণী-বক্তৃতা গ্ৰন্থাকাৰে প্ৰকাশ কৰিবলৈ পাই প্ৰথম আনন্দলাভ কৰিছোঁ। আশা কৰিছোঁ, আমাৰ দেশৰ বাৰ্জনৈতিক ইতিহাসৰ এটি গুৰুত্বপূৰ্ণ অধ্যায়ৰ মূল্যায়নত এই বক্তৃতাই বৰঙণি যোগাব।

পুথিখনি ছপাই দিছে কলিকতাৰ নবজীৱন প্ৰেছে। নবজীৱনে সাহিত্য-সভাৰ কামক সদায় অগ্ৰাধিকাৰ দি আহিছে। এই সুযোগতে শ্ৰীকালীচৰণ পাল আৰু তেখেতৰ প্ৰতিষ্ঠানলৈ আমাৰ আন্তৰিক শলাগ জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

ইতি—

স্বৈৰস্বৰ্ণ

জানুৱাৰী ৩০, ১৯৭৬ খ্ৰীষ্টাব্দ

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন

যোৰহাট ১

প্ৰধান সম্পাদক
অসম সাহিত্য সভা

সূচনা

কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈৰ জন্মশতবাৰ্ষিকীৰ এই বছৰটোত তেখেতৰ গুণগ্ৰাহী দেশবাসীয়ে আনুষ্ঠানিকভাৱে, হয়তো বা বহুজনে কোনেও নজনাকৈ আপোন মনে, অন্তৰৰ শ্ৰদ্ধা-ভক্তি-কৃতজ্ঞতাৰে অৰ্ঘ্য ৰচনা কৰি কৰ্মবীৰৰ স্মৃতি তৰ্পণ কৰিছে। কৰ্মবীৰৰ তেজোদীপ্ত জীৱনৰ বাণী সুঁৱৰি দেশবাসীয়ে আজি নতুনকৈ প্ৰেৰণা পাইছে।

অসম সাহিত্যসভাৰ পক্ষৰপৰা বৰদলৈ ডাঙৰীয়াৰ শতবাৰ্ষিকী উপলক্ষে এই সোঁৱৰণী-বক্তৃতাৰ আয়োজন কৰি মোক অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ সুবিধা দিয়াৰ কাৰণে মই অসমসাহিত্য সভাৰ আৰু প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীনগেন শইকীয়াৰ ওচৰত বিশেষভাৱে কৃতজ্ঞ।

২৪ ডিচেম্বৰ, ১৯৭৫ খ্ৰীষ্টাব্দ

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন, যোৰহাট

শ্ৰীবিজয়চন্দ্ৰ ভাগৱতী

সূচী

মূল ভাষণ : শ্রীবিজয়চন্দ্র ভাগবতী ১

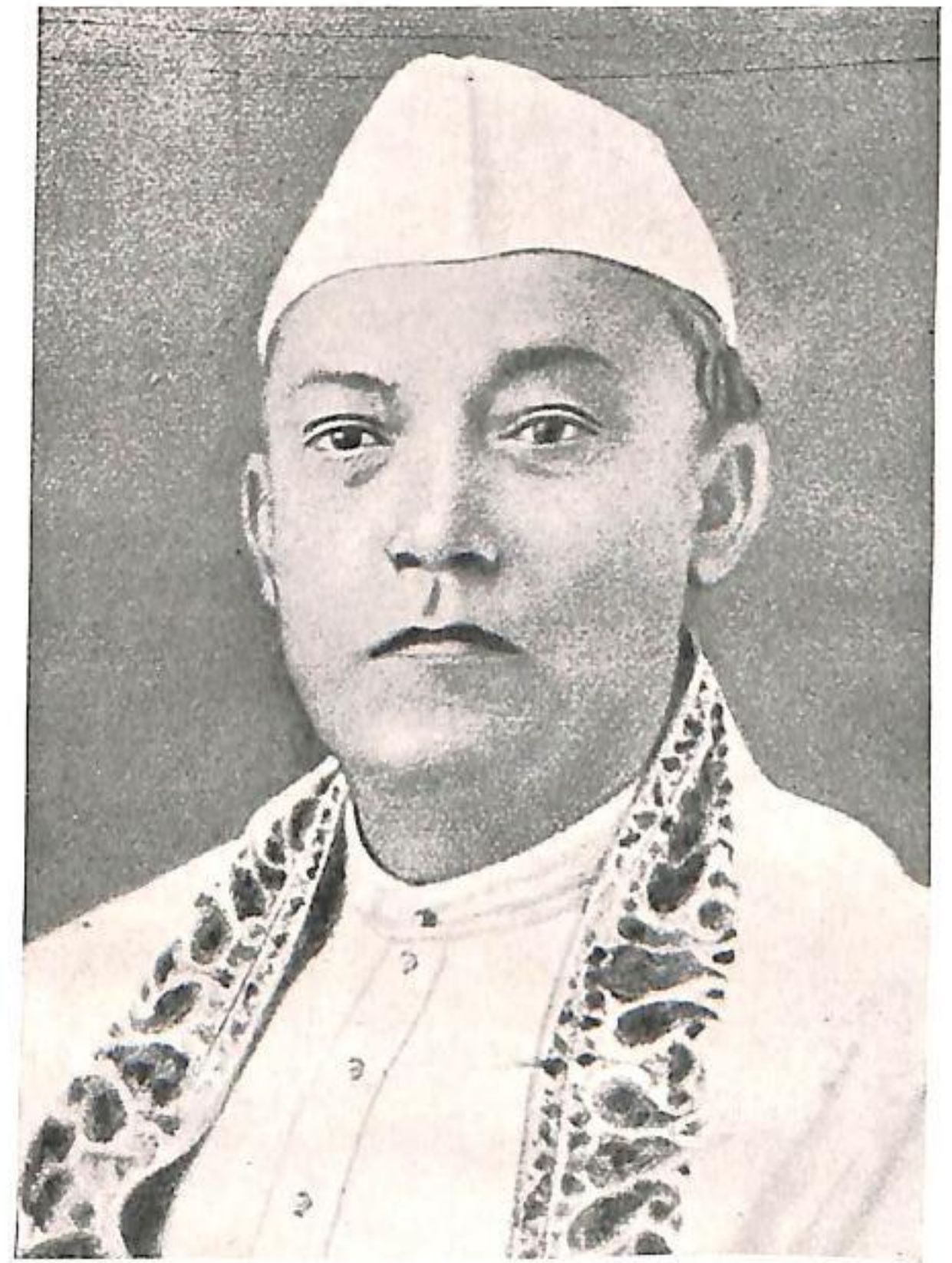
পৰিশিষ্ট :

উদ্বোধকৰ ভাষণ : শ্রীনীলমণি ফুকন ৫৯

সভাপতিৰ ভাষণ : ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা ৬৪

মূল ভাষণ : শ্রীবিজয়চন্দ্র ভাগবতী

কর্মবীর নবীনচন্দ্র ববদলৈ

কৰ্মবীৰ বৰদলৈ ডাঙৰীয়াৰ প্ৰতিভা বহুমুখী। ওকালতী-ব্যৱসায়ত তেখেতে সুখ্যাতি অৰ্জন কৰিছিল। সাহিত্যৰ ক্ষেত্ৰতো তেখেতৰ অৱদান লেখত ল'ব লগীয়া। গভীৰ সহানুভূতি আৰু মৰমৰ এখন বহল অন্তৰৰ সৈতে, মানৱতাৰ উচ্চ গুণৰাজিৰ তেওঁ অধিকাৰী আছিল। এইসকলো দিশৰপৰা তেখেতক বুজা, গ্ৰহণ আৰু অনুকৰণ কৰাৰ প্ৰয়োজন আছে। কিন্তু মই আজি ইয়াত তেখেতৰ জীৱনৰ মূলধাৰাৰ ওপৰতহে আলোচনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিম।

প্ৰথমতে, একেধাৰতে ক'ব লাগিলে, কৰ্মবীৰ বৰদলৈ, তেখেতৰ লগৰীয়া মহান নেতাসকলৰদৰেই ভাৰতৰ ইতিহাসৰ এটা সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ বিপ্লৱৰ সন্তান আৰু সেই হিচাপেই তেখেতসকলৰ জীৱনৰ গুৰুত্ব আৰু মহত্ব বিচাৰ কৰিব লগীয়া। বায়ু সঞ্চাৰিত হৈ মহাসাগৰৰ জলবাশিত যেতিয়া আলোড়ন সৃষ্টি হয়, তেতিয়া তাৰেপৰাই পৰ্বত-প্ৰমাণ চৌ উঠে, উৰ্মি-মালাৰ সৃষ্টি হয়। জনসাধাৰণৰ মনৰ সাগৰত যেতিয়া ঐতিহাসিক কাৰণত আলোড়ন হয়, তেতিয়া তাৰপৰাই উদ্ভৱ হয় মানুহৰ সমাজত নেতৃত্ব দিব পৰা বিশেষ ব্যক্তিত্বসম্পন্ন পুৰুষসকলৰ। মানুহৰ সমাজত নানা কাৰণত সময়ে সময়ে আধ্যাত্মিক আৰু পাৰ্থিৱ অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন ঘটে। এনেকৈ পৰিৱৰ্তন হোৱা নতুন আধ্যাত্মিক আৰু পাৰ্থিৱ অৱস্থাৰপৰা নতুন শক্তি-সমূহৰ সৃষ্টি হয়। নতুন আধ্যাত্মিক আৰু পাৰ্থিৱ অৱস্থাৰপৰা জন্মহোৱা নতুন শক্তিৰ সাৰ্বভৌমত্ব মানি ল'বলৈ পুৰণি শক্তিয়ে সদায়েই টান

পায়। পুৰণি শক্তিয়ে স্থিতাৱস্থা বজাই ৰাখিবলৈ, যুগ-বিৰোধী হ'লেও, শেষবাৰৰ কাৰণে চেষ্টা কৰে। নতুন শক্তিয়ে স্থিতাৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন কৰি, মানুহৰ সমাজত প্ৰগতি আনিব খোজে। ইয়াতেই প্ৰগতিশীল নতুন আৰু প্ৰতিক্ৰিয়াশীল পুৰণি শক্তিৰ সংঘাতে দেখা দিয়ে। মানুহৰ মনত ইতিহাসৰ কোনো সময়ত যেতিয়া এনে সংঘাত তীব্ৰভাৱে অনুভূত হয়, তেতিয়া নতুন পতাকাধাৰী বিপ্লৱীসকলৰ জন্ম হয়। তেওঁলোকে প্ৰগতিশীল নতুন শক্তিৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে নতুন সমাজ প্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে নেতৃত্ব দিয়ে। বিপ্লৱৰপৰা জন্ম হৈ, তেওঁলোকে বিপ্লৱক গতি দিয়ে, নিয়ন্ত্ৰণ কৰে আৰু সফল কৰি তোলে। নতুনকৈ দেখা দিয়া আধ্যাত্মিক আৰু পাৰ্থিৱ অৱস্থাৰ নতুন শক্তিৰ উদ্ভৱ হ'লেও, আপোনা-আপুনি এনে শক্তিয়ে প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিব বুলি ভবা ভুল। নতুন অৱস্থা আৰু শক্তিৰ সুযোগ লৈ কোনোবাই পুৰণি অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন কৰিবলৈ, পুৰণি স্থিতাৱস্থাৰ শক্তিৰ লগত যুদ্ধ কৰিব লাগিব; তেহে নতুন সমাজ ৰচিত হ'ব। ইতিহাসত যুগ-সন্ধিত কেতিয়াবা এনে হোৱাও দেখা গৈছে যে যুগ-শক্তিৰ সুযোগ ল'ব নোৱৰাৰ কাৰণে কোনো দেশ ইতিহাসৰ অগ্ৰগতিৰ লগত খোজ মিলাই আগবাঢ়িব পৰা নাই। ভাৰতৰ ক্ষেত্ৰতো এনে দুৰ্ভাগ্য ঘটিছে। ইতিহাসৰ ই এটা কুট প্ৰশ্ন যে কেনেকৈ সাত সাগৰ তেৰ নৈ পাৰ হৈ অহা ইংৰাজৰ এটা সাধাৰণ মছলা বেপাৰী কোম্পানীয়ে ভাৰতবৰ্ষৰে এখন অৰ্থনৈতিক, সামৰিক, শিক্ষা-দীক্ষা, সকলোতে উন্নত, ঐতিহ্যপূৰ্ণ দেশ জয় কৰি আধিপত্য বিস্তাৰ কৰিব পাৰিলে। সাধাৰণভাৱে চালে, ইয়াৰ কাৰণ হিচাপে দেখা যায় যে সেই সময়ত ভাৰতত কেন্দ্ৰীয় শক্তি বৰ দুৰ্বল হৈ পৰিছিল আৰু ৰাজন্যবৰ্গৰ ভিতৰত অনৈক্য আৰু সংকীৰ্ণ স্বাৰ্থপৰতাৰ কাৰণে তেওঁলোকে ঐক্যবদ্ধভাৱে বিদেশী শক্তিৰ বিৰুদ্ধে থিয় দিব নোৱাৰিছিল। ইয়াৰে সুযোগ লৈ ইস্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ ভাৰতত থকা প্ৰতিনিধিসকলে প্ৰবঞ্চনা, শঠতাৰ আশ্ৰয় লৈ এজন ভাৰতীয় ৰজাক হাতত লৈ আনজনক পৰাস্ত কৰিছিল আৰু

বেপাৰৰ লগতে ভাৰতত ইংৰাজৰ সাম্ৰাজ্য স্থাপন কৰিছিল। ঐতিহাসিক ঘটনা হিচাপে এইখিনি কথা মানিলেও এটা মূল প্ৰশ্ন থাকি যায় যে, সেইসময়ত ভাৰতত কেন্দ্ৰীয় ৰাজশক্তি দুৰ্বল হোৱাৰেই বা কাৰণ কি? ৰাজন্যবৰ্গৰ ভিতৰত নানাভাৱে বিভেদমূলক শক্তিয়ে কাম কৰিবলৈকে বা কেনেকৈ সুযোগ পাইছিল? অলপ দ'কৈ চালে দেখা যায় যে ইয়াৰ মূল কাৰণ হৈছে—ভাৰতে সেই যুগৰ বাণী সম্যকৰূপে আয়ত্ত কৰিব নোৱাৰি বিভ্ৰান্ত হৈছিল। মানুহৰ মাজত নতুনকৈ দেখা দিয়া আধ্যাত্মিক আৰু পাৰ্থিৱ অৱস্থাৰ কথা ভাৰতে তেতিয়া বুজিব পৰা নাছিল। সেইটো আছিল পুৰণি যুগৰ সূচনাৰ সময়। সামন্তযুগৰ আয়ুস তেতিয়া শেষ হৈছিল, বেপাৰীশ্ৰেণীৰ যুগৰ তেতিয়া সূত্ৰপাত। কিন্তু ভাৰতে সেই আগৰ ৰজা, জমিদাৰ আৰু ডাঙৰীয়াসকলৰ সামন্তযুগৰ কাৰণে নেভাবিছিল। মানুহৰ সমাজৰ সেইদিনৰ অৱস্থাৰ লগত খাপ খোৱাকৈ বেপাৰী বা পুঁজিবাদী শক্তি ভাৰতত তেতিয়া উদ্ভৱ হোৱা নাছিল। সেয়েহে, সেই যুগৰ শক্তি হিচাপে, ইস্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীয়ে যেতিয়া ভাৰতত অভিযান আৰম্ভ কৰিলে, পুৰণি জহি-খহি যোৱা সামন্তযুগৰ প্ৰতিনিধিসকল পিছ ছহকিব লগা হ'ল। ইংলণ্ডতো তেতিয়াও ৰজা, লৰ্ড আদি সামন্তযুগৰ প্ৰতিনিধিসকল নিৰ্মূল হৈ গৈছিল বুলি ক'ব নোৱাৰি। কিন্তু এইবিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই যে ফৰাচী বিপ্লৱৰ পিছত, যুৰোপত সামন্তযুগৰ ব্যৱস্থাবিলাকৰ মূল্য লোপ পাইছিল আৰু জনগণৰ মনত বেপাৰী বা পুঁজিবাদী শক্তিয়ে প্ৰাধান্য লাভ কৰিছিল। ভাৰতৰ মানুহৰ মনৰ ৰাজ্যত বেপাৰী সভ্যতা গঢ়ি তুলিবলৈ আৰু তাৰ কাৰণে প্ৰয়োজনীয় যন্ত্ৰপাতি আৱিষ্কাৰ কৰিবলৈ কোনো আলোড়নেই তোলা হোৱা নাছিল। সেইকাৰণে ইংলণ্ড আৰু যুৰোপৰ আন দেশত, যেনেকৈ যন্ত্ৰ আৰু শিল্প-বিপ্লৱ হ'ল তেনেকৈ ভাৰতত হ'ব নোৱাৰিলে। এনেকৈ যুগৰ বাণীমতে কাম কৰিব নোৱৰাৰ কাৰণে ইতিহাসৰ এটা বিশেষ পট-পৰিৱৰ্তনৰ সময়ত ভাৰত পিছপৰি থাকিল। উদীয়মান বেপাৰী-শক্তিৰ গ্ৰাসৰপৰা

ভাৰতক উদ্ধাৰ কৰিবলৈ ১৮৫৭ চনত শেষৰজন মোগল সম্ৰাট বাদশ্বাহ খানৰ আশীৰ্বাদ লৈ চিপাহী বিদ্ৰোহ নামে জনাজাত এটা বিদ্ৰোহ হৈছিল। আমাৰ কাৰণে গোঁৱৰৰ কথা যে অসমত তাৰো আগতে মণিৰাম দেৱান, পিয়লী ফুকনে ইংৰাজৰ ৰাজত্বৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহৰ পতাকা উৰাইছিল। ভাৰতৰ ক্ষেত্ৰতে হওক বা অসমৰ ক্ষেত্ৰতে হওক, দেশপ্ৰেমৰ ভাৱৰপৰা এনে বিদ্ৰোহৰ উদ্ভৱ হৈছিল। কিন্তু সামন্তযুগীয় শৃংখলাৰপৰা ভাৰত তেতিয়াও মুক্ত হোৱা নাছিল। উদীয়মান বেপাৰ আৰু শিল্পৰ শক্তি তেতিয়াও ভাৰতত সক্ৰিয় হৈ উঠা নাছিল। স্বাধীনতাৰ প্ৰথম যুদ্ধত ভাৰত কৃতকাৰ্য হ'ব নোৱৰাৰ আৰু যন্ত্ৰ আৰু শিল্প-বিপ্লৱৰ যুগত পিছপৰি যোৱাৰ ই এটা মূলগত কাৰণ।

বিদেশী ইংৰাজ সাম্ৰাজ্যবাদৰ নিদাকণ, নিষ্ঠুৰ নিষ্পেষণত কিছুদিনলৈ ভাৰতে নিজক পাহৰি গ'ল। আত্মচেতনা লোপ পালে। কিন্তু ক্ৰমে যেতিয়া ৰাজনৈতিক পৰাধীনতাৰ লগে লগে অৰ্থনৈতিক শোষণ আৰু সামাজিক অগ্ৰায় দুৰ্বিসহ হৈ উঠিল, তেতিয়া ভাৰতৰ জনসাধাৰণৰ অৱচেতন মনত পৰাধীনতাৰ গ্লানিয়ে খুন্দিয়াবলৈ ধৰিলে। নিজৰ অজ্ঞাতসাৰে হ'লেও, ভাৰতীয় মন অলপ অসহিষ্ণু হৈ উঠিল, অসন্তোষৰ ভাৱ দেখা দিলে; বিদ্ৰোহৰ ই আগজাননী। কিহৰ কাৰণে বিদ্ৰোহ, বিদ্ৰোহৰ উদ্দেশ্য কি, কৰ্মপন্থা কি—এইবিলাক প্ৰশ্ন বহুদিনলৈকে অস্পষ্ট আছিল। ইংৰাজসকলে ভাৰতত সকলো ভাল চাকৰি পাব, ভাৰতীয় মানুহ শিক্ষিত হ'লেও তাৰপৰা বঞ্চিত হৈ থাকিব, ভাৰতৰ মজলীয়া খাপৰ মানুহৰ মাজত সেই কথাত বিক্ষোভ দেখা দিলে; শিল্প-বেপাৰ-বাণিজ্যতো ভাৰতীয় মানুহে ভাগ পাব লাগে, এনে দাবীৰ ভাৱ মনলৈ আহিল। সভাসমিতি কৰি এনেবিলাক সুবিধাৰ কাৰণে দাবী কৰিবলৈ ধৰিলে। লগে লগে, ৰাজনৈতিক অধিকাৰৰ প্ৰশ্নও মানুহৰ মনলৈ আহিল। কিন্তু যি ৰাজনৈতিক অধিকাৰৰ কথাই কোৱা নহওক লাগে, বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টৰ প্ৰতি আনুগত্য ৰাখিহে তেওঁলোকে কথা কৈছিল।

১৮৮৫ চনৰ ২৮ ডিচেম্বৰ তাৰিখে যেতিয়া কংগ্ৰেছৰ প্ৰথম অধিবেশন বহে, তেতিয়া তেওঁলোকে গভৰ্ণমেণ্টৰ ওচৰত অভাৱ-অভিযোগৰ প্ৰতিকাৰৰ অৰ্থে আবেদন-নিবেদন কৰাই প্ৰধান কাম আছিল। ভাৰতসচিব, গভৰ্ণৰ জেনেৰেল আৰু গভৰ্ণৰ কাউন্সিলত ভাৰতীয় মানুহ ল'ব লাগে, বৃটিছ পাৰ্লামেণ্টত পোনপটীয়াকৈ প্ৰতি প্ৰদেশৰপৰা দুজনকৈ প্ৰতিনিধি দিব লাগে, চিভিল ছাৰ্ভিচৰপৰা গভৰ্ণৰ নেপাতি, ইংলণ্ডৰ ৰাজহুৱা জীৱনৰপৰা মুখিয়াল লোকক সেই বাব দিব লাগে—এনে দাবী কৰা হৈছিল। ভাৰতীয় চিভিল ছাৰ্ভিচ প্ৰৱৰ্তন কৰাৰ ৩৫ বছৰ পিছতো—১৮৯৩ চনত, সেই ছাৰ্ভিচত ২০ জন ভাৰতীয় আৰু এহেজাৰ যুৰোপীয় লোক থকাটো দুখজনক, তাৰ প্ৰতিকাৰ হ'ব লাগে,—এই ধৰণৰ দাবীও কৰা হৈছিল।

কুৰি শতিকাৰ আৰম্ভণিতে লৰ্ড কাৰ্জনৰ দান্তিক উক্তি আৰু অবিবেচনামূলক কামে ৰাজভক্ত ভাৰতৰ মোহ ভাঙিলে আৰু জাতীয় আন্দোলনক নতুন তেজ দিলে। কাৰ্জনে, বঙ্গ বিচ্ছেদ কৰি এটা আন্দোলন জগাই তুলিলে। প্ৰতিখন প্ৰদেশেৰ নিজৰ কিছুমান বহুদিনীয়া অভিযোগ আছিল। বঙ্গবিচ্ছেদৰ আন্দোলন সমৰ্থন কৰাৰ লগে লগে নিজৰ নিজৰ দাবীবিলাকো প্ৰত্যেক প্ৰদেশে দাঙি ধৰিলে। পঞ্জাবত “কেনেল কল'নাইজেচন বিল”ৰ বিৰুদ্ধে আন্দোলন আৰম্ভ হয়। ইয়াৰ ফলত লাল লাজপত বায় আৰু চৰ্দাৰ অজিত সিং নিৰ্বাসিত হয়।

১৯০৬ চনত কলিকতাত কংগ্ৰেছ বহিল দাদাভাই নাওৰজিৰ সভাপতিত্বত। তেওঁ প্ৰথম ‘স্বৰাজ’ শব্দটো ব্যৱহাৰ কৰে। বঙ্গ-বিচ্ছেদ আন্দোলনত চৰকাৰী স্কুল-কলেজ বৰ্জন কৰা হয়, জাতীয় স্কুল প্ৰতিষ্ঠা কৰা হয়। এই আন্দোলনৰ ফলত কৃষ্ণকুমাৰ মিত্ৰ, পুলিনবিহাৰী দাস, শ্যামসুন্দৰ চক্ৰৱৰ্তী, অশ্বিনীকুমাৰ দত্ত, মনোৰঞ্জন গুহ, সুবোধচন্দ্ৰ মল্লিক, শচীন্দ্ৰপ্ৰসাদ বসু, যতীনচন্দ্ৰ চাটৰ্জী, ভূপেনচন্দ্ৰ নাথক আদি নিৰ্বাসিত হয়। ১৯০৮ চনৰ ৩০ এপ্ৰিলত মজফৰপুৰত দুটা বোমা পৰে। তাৰ

জিলা-জজ্ মিঃ কিংছফৰ্ডক বধ কৰাই বোমা পেলোৱাৰ উদ্দেশ্য আছিল। এই ঘটনাৰ সংস্পৰ্শত খুদিবাম নামে এজন ডেকাল'ৰাৰ ফাঁচী হয়। বঙ্গ-বিচ্ছেদ আন্দোলনৰ প্ৰধান নেতা আছিল অৰবিন্দ ঘোষ আৰু বিপিনচন্দ্ৰ পাল। ১৯১১ চনৰ ১২ ডিচেম্বৰত দিল্লীৰ দৰবাৰত বঙ্গ-বিচ্ছেদ বদ কৰি, বৃটিছ চৰকাৰৰপৰা ঘোষণা কৰা হয়। সীমিত এটা উদ্দেশ্য সিদ্ধ হ'লেও, দেশৰ মূল ৰাজনৈতিক প্ৰশ্নৰ মীমাংসা হোৱা নাছিল। তেতিয়া সকলো প্ৰদেশতে ৰাজনৈতিক আন্দোলনে মূৰ দাঙি উঠিছিল। মহাৰাষ্ট্ৰত উগ্ৰপন্থী নেতা বাল গঙ্গাধৰ তিলক ১৯০৮ চনৰ ১৩ জুলাইত গ্ৰেপ্তাৰ হয়। সেইবাৰ তেওঁৰ ৬ বছৰ ফাটেক হয়। তাৰ পাছত কিছুদিন প্ৰকাশ্যে ৰাজদ্ৰোহৰ কাম নোহোৱা যেন দেখা গৈছিল। কিন্তু বোমা আৰু বিভলভাৱে ৰাজদ্ৰোহমূলক বক্তৃতাৰ ঠাই লৈছিল। তেতিয়া ভাৰতত বিক্ষিপ্তভাৱে হ'লেও 'টেবৰিজিম' বা সন্মতবাদৰ সূচনা হ'ল। ১৯০৭ চনত লণ্ডনৰ এখন ৰাজহুৱা সভাত ছাৰ কাৰ্জন উইলিক মদনলাল টিঙৰা নামে এজন ভাৰতীয় ডেকাই হত্যা কৰে। নাটকৰ কলেক্টৰ জেক্‌ছনকো বধ কৰা হয়। টিঙৰাৰ ফাঁচী হয়। ১৯১২ চনত নতুন ৰাজধানী দিল্লীলৈ সোমোওঁতে শোভাযাত্ৰা হৈছিল। বৰলাট লৰ্ড হাৰ্ডিঞ্জ যেতিয়া হাতীত উঠিছিল, তেতিয়া তেওঁলৈ এটা বোমা মৰা হয়। ১৯১৭ চনৰ ১৬ জুনত 'ই'মকল' আন্দোলনৰ নেতা হিচাপে মিছেছ্ এনি বেছান্ট, মিঃ অকন্দেল আৰু মিঃ ওৱাদীয়াক অন্তৰীণ কৰা হয়।

সন্মতবাদৰ আন্দোলনত কিছুলোকে যি নিৰ্যাতন ভোগ কৰিলে, যিমান ত্যাগ আৰু কষ্ট কৰিলে, তাৰ তুলনা নাই। ভাৰতৰ আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে তেওঁলোকৰ অৱদান ইতিহাসত সদায় জিলিকি থাকিব। কিন্তু তেওঁলোকৰ ভিতৰতে বহুতৰে ক্ৰমে এনে অনুভূতি জন্মিল যে সন্মতবাদৰ দ্বাৰা ভাৰতবৰ্ষে এখন দেশৰ স্বাধীনতাৰ কাৰণে বৃটিছ সাম্ৰাজ্যবাদৰ লগত সফলতাৰে যুদ্ধ কৰা সম্ভৱ নহয়। ইতিমধ্যে, বৃটিছৰ উপনিৱেশ হিচাপে ভাৰতকো প্ৰথম মহাযুদ্ধত লিপ্ত কৰা হয়। জাৰ্মানীৰ বিৰুদ্ধে

ভাৰতৰ কোনো অভিযোগ নাছিল যদিও, ভাৰতে যুদ্ধত ইংলণ্ডক ধনে-জনে সহায় কৰিব লগীয়া হয়। যুদ্ধৰ অৱস্থাৰ সুযোগ লৈ ভাৰতত ৰাজনৈতিক আন্দোলন কৰা প্ৰায় অসম্ভৱ কৰি তোলা হৈছিল। ১৯১৬ চনৰ লক্ষ্ণৌ-কংগ্ৰেছত স্বায়ত্ত-শাসনৰ আঁচনি গ্ৰহণ কৰা হয়। কংগ্ৰেছ আৰু মুছলিম লীগ দুয়ো এই আঁচনি সমৰ্থন কৰে। ১৯০৭ চনৰ চুৰাট কংগ্ৰেছত যেতিয়া উগ্ৰ আৰু ধীৰপন্থী গোটৰ সৃষ্টি হৈ বিভেদ দেখা দিছিল, তেতিয়া তিলকৰ দল কংগ্ৰেছৰপৰা ওলাই গৈছিল। লক্ষ্ণৌ কংগ্ৰেছত সকলো একেলগে যোগ দিলেহি। তিলক-খাপাৰ্ডে, ৰাসবিহাৰী ঘোষ আৰু স্বৰেন্দ্ৰনাথ বানৰ্জীৰ সৈতে ওচৰাওচৰিকৈ বহিল। মিছেছ্ বেছান্টও যোগ দিলে। মহম্মদ আলি জিন্নায়ো তাত যোগ দিছিল। গান্ধীজীও তালৈ গৈছিল। অৱশ্যে, বিষয়-বাছনি সভালৈ গান্ধীজী নিৰ্বাচিত হ'ব নোৱাৰিছিল। কংগ্ৰেছ সভাপতিয়ে তেওঁক মনোনীত কৰি লৈছিল। বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টে কংগ্ৰেছৰ স্বায়ত্ত-শাসনৰ আন্দোলন দমাবলৈ কঠোৰ নীতি গ্ৰহণ কৰে। তুৰস্কৰ প্ৰতি সহানুভূতি প্ৰকাশ কৰাত, যুদ্ধৰ আবস্থাগিতে মোলানা মহম্মদ আলি আৰু মোলানা চৌকত আলিক আটক কৰা হয়। আৰৱ দেশৰ লগত সম্পৰ্ক থকা বুলি অভিযোগ কৰি, মোলানা আবুল কালাম আজাদকো আটক কৰা হয়।

এই সময়তে মৰ্ত্তেণ্ড ভাৰত-সচিব হয়। তেওঁ ১৯১৭ চনৰ ২০ আগষ্টত ঘোষণা কৰিলে যে ভাৰতত বৃটিছ নীতিৰ উদ্দেশ্য হৈছে দায়িত্ব-শীল শাসন। ৬ অক্টোবৰত এলাহাবাদত নিখিল ভাৰত কংগ্ৰেছ কমিটিৰ আৰু মুছলিম লীগৰ কাউন্সিলৰ যুটীয়া অধিবেশন বহিল। তাত নিৰুপদ্ৰৰ প্ৰতিৰোধৰ প্ৰশ্নটো বাদ দিয়া হ'ল। কংগ্ৰেছ-লীগৰ আঁচনিখন গ্ৰহণ কৰিবলৈ বৰলাট আৰু ভাৰত-সচিবৰ ওচৰলৈ সঁজাতিদল পঠাবলৈ স্থিৰ কৰা হ'ল।

১৯১৭ চনৰ শেষৰ পিনে মৰ্ত্তেণ্ড আৰু ছেম্‌ছফ'ৰ্ডে ভাৰতৰ বিভিন্ন ঠাইৰ সঁজাতিদলৰ সাক্ষ্য লয় আৰু তিলক, বেছান্ট আৰু গান্ধী প্ৰমুখ্যে

নেতাসকলৰ লগত কথাবতৰা হয়। ভাৰতৰ কি মত, তাকে বুজি, শাসন-সংস্কাৰৰ আঁচনি ঠিক কৰিবলৈ যে তেওঁলোকে এই চফৰ কৰিছিল এনে নহয়; তেওঁলোকে সিদ্ধান্ত কৰি থোৱা মতে, শাসন সংস্কাৰৰ আঁচনিখন কাৰ্যকৰী কৰিবলৈ কোনে কোনে মন্ত্ৰী বা কাৰ্যকৰী পৰিষদৰ মেম্বাৰ হিচাপে কাম কৰিব পাৰিব, তাকেহে তেওঁলোকে টুকুৰিয়াই চাইছিল। সি যি কি নহওক, বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টে যুদ্ধৰ পিছত ভাৰতক নতুন দৃষ্টিভঙ্গীৰে চাব বুলি আশ্বাস দিছিল। সবল বিশ্বাসত নৈতিকতাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি, গান্ধীজীয়ে যুদ্ধপ্ৰচেষ্টাত বৃটিছক সহায় কৰিবলৈও আগবাঢ়ি গৈছিল। অৱশ্যে, এইটো ঠিক যে ভাৰত আৰু ভাৰতৰ বাহিৰত থকা কিছু ভাৰতীয় মানুহে বিশ্বাস কৰিছিল যে ইংলণ্ডৰ বিপদক ভাৰতৰ সুযোগ হিচাপে ল'ব লাগে। জাৰ্মানী আৰু য়ুৰোপৰ আন ঠাইত থকা ভাৰতীয়সকলৰ কিছু বাৰ্লিনত গোট খাইছিল। তেওঁলোকৰ লগত জাৰ্মান গভৰ্ণমেণ্টৰ এখন চুক্তিও হৈছিল। সেই চুক্তিমতে ভাৰতীয়সকলে যুদ্ধত জাৰ্মানীক সহায় কৰিবলৈ গাত লয় আৰু যুদ্ধত জিকিলে জাৰ্মানীয়ে ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ দাবী সমৰ্থন কৰিব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়ে। ভাৰতৰ বেছিভাগ মানুহে এই চুক্তিৰ কথা নেজানিছিল। ভাৰতৰ ভিতৰতো বিক্ষিপ্তভাৱে কিছু বিদ্ৰোহৰ কাম হৈছিল। সুকীয়া ত্ৰিবিউনেল গঠন কৰি, এওঁলোকক বিচাৰ কৰি কঠোৰ শাস্তি দিয়া হ'ল। বহুতৰে মৃত্যুদণ্ড হ'ল; বহুতৰে যাবজ্জীবন কাৰাদণ্ড হ'ল।

যুদ্ধৰ সময়ত, আন দেশবদৰে ভাৰততো এমুঠি মানুহে যথেষ্ট লাভ কৰিছিল। কিন্তু বেছিভাগ মানুহৰে দুখ বাঢ়িছিল। ইয়াৰ ফলত দেশত তলে তলে গভীৰ অসন্তোষৰ সৃষ্টি হৈছিল। অৱস্থাভেদে বৃটিছে ভাৰতত তেওঁলোকৰ অৰ্থনৈতিক নীতি পৰিৱৰ্তন কৰিছিল! প্ৰথম ১৮ শতিকাৰ ভাৰতৰ ইতিহাস বৃটিছ ৰাজত্ব কায়েম কৰি লুটপাট কৰি সম্পত্তি আৰু নগদ টকা জোৰকৈ লৈ যোৱাৰ ইতিহাস। ক্লাইভ আৰু ৰাৰেন্ হেষ্টিংছৰ কাহিনীয়েই তাৰ প্ৰমাণ দিয়ে। দ্বিতীয় অৱস্থাত, যেতিয়া বৃটিছ ৰাজত্ব

দৃঢ়ভাৱে প্ৰতিষ্ঠিত হ'ল, তেতিয়া ভাৰতবৰ্ষখন কেঁচামাল সংগ্ৰহ কৰা প্ৰথাৰ আৰু বৃটিছ শিল্পজাত বস্তু বিক্ৰী কৰাৰ বজাৰ হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰা হ'ল। সেই অৱস্থাত ভাৰতত কোনো শিল্পৰ কাম হ'বলৈ দিয়া নহৈছিল। প্ৰথম মহাযুদ্ধলৈকে এশ বছৰৰ ওপৰ কাল এনে অৱস্থা চলে। প্ৰথম মহাযুদ্ধৰ পিছৰ তৃতীয় অৱস্থাত, ভাৰততো কিছু শিল্প হোৱাৰ বাবে বৃটিছে কিছু উৎসাহ দিছিল। ইয়াৰ কাৰণ আছিল ভাৰতীয় পুঁজিপতিসকলকো কিছু সুবিধা দি হাতত ৰখা আৰু লগতে ইংৰাজ পুঁজিপতিসকলক ভাৰতত টকা খটুৱাবলৈ সুযোগ দিয়া। কিন্তু ভাৰতত কিছু শিল্প কৰিবলৈ দিলেও, ইংলণ্ডৰপৰা ভাৰতলৈ অহা বস্তুৰ ওপৰত কোনো "টেৰিফ" থাকিব নোৱাৰাৰ নিয়ম কৰা হৈছিল যাতে বৃটিছ শিল্পজাত বস্তুৰে ভাৰতৰ বজাৰত ভাৰতৰ শিল্পজাত বস্তুৰ লগত প্ৰতিযোগিতা কৰিব লগা নহয়।

অৰ্থনৈতিক ক্ষেত্ৰত এনে নীতি অনুসৰণ কৰাৰ লগে লগে ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত নতুন শাসন সংস্কাৰৰ আঁচনিও বৃটিছ চৰকাৰে দাঙি ধৰে। ১৯১৮ চনৰ জুন মাহত প্ৰকাশ হোৱা মৰ্টেণ্ড-ছেম্ফোৰ্ড ৰিপোৰ্টত এনে শাসন-সংস্কাৰ আঁচনিৰ আভাস পোৱা গ'ল। যুদ্ধৰ পিছত, ভাৰতে প্ৰকৃত স্বাৱন্ত শাসনৰ ভাগ পাবলৈ যি আশা কৰিছিল, তাৰ ওপৰত কুঠাৰাঘাত পৰিল। যুদ্ধৰ উদ্দেশ্য সম্পৰ্কে বৃটিছে গণতন্ত্ৰ, স্বাধীনতা আদি ডাঙৰ ডাঙৰ নীতিৰ কথা কৈছিল। কিন্তু যুদ্ধত জিকি, তেওঁলোকে সেই সকলো কথা পাহৰি পেলালে। তেওঁলোকে শাসনসংস্কাৰৰ আঁচনি দাঙি ধৰিছিল ভাৰতীয় মানুহক আৰু পৃথিৱীৰ জনমতক ভুৱা দিবলৈহে মাথোন।

মৰ্টেণ্ড-ছেম্ফোৰ্ড শাসনসংস্কাৰ আঁচনিমতে আইন কৰাৰ সময়ত, অসমৰ সন্মুখত এটা গুৰুতৰ প্ৰশ্ন দেখা দিছিল। শাসনসংস্কাৰৰ স্বৰূপ যিয়েই নহওক, অসমৰ কাৰণে কথাটো সুকীয়াকৈ ভাবিব লগা হৈছিল এই কাৰণে যে অসমক সেই আঁচনিৰপৰা বাদ দি ৰাখিব খোজা হৈছিল। সেই সময়ৰ অসমৰ গভৰ্ণৰৰ পৰামৰ্শও অগ্ৰাহ্য কৰি, ভাৰত চৰকাৰে

বুটিছ গভৰ্ণমেণ্টলৈ দিয়া টোকাতে লিখিছিল যে অসমক সেই শাসন-সংস্কাৰ আঁচনিৰ ভিতৰত ধৰিব নালাগে। অসমক আন আন প্ৰদেশৰ লগতে একে মৰ্যাদা নিদিয়াত অসমত গভীৰ অসন্তোষে দেখা দিলে। অসম এছোচিয়েচনেই আছিল তেতিয়া অসমৰ একমাত্ৰ ৰাজনৈতিক অনুষ্ঠান। অসম এছোচিয়েচনৰ সাধাৰণ সম্পাদক চন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই ‘ভাৰত চৰকাৰ বিল’ৰ সম্পৰ্কে গঠিত বুটিছ পাৰ্লামেণ্টৰ যুটীয়া ছিলেক্ট কমিটিৰ আগত ১৯১৯ চনত এখন প্ৰতিবেদন দাখিল কৰিছিল। এই প্ৰতিবেদনত লিখা হৈছিল :

“This Association views with alarm and respectfully begs to protest against the recommendations of the Government of India, contained in para 35 of the Despatch, dated the 5th March last, wherein it is proposed not to grant to Assam the same type of Government, as is proposed for the other major provinces of India including even the Central Provinces which obtained a Legislative Council of its own after Assam and the percentage of educated people wherein much below that of Assam.”

এই প্ৰতিবেদনৰ ভিত্তিত, বুটিছ পাৰ্লামেণ্টৰ যুটীয়া ছিলেক্ট কমিটিৰ আগত সাক্ষী দিবলৈ অসম এছোচিয়েচনৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ আৰু প্ৰসন্নকুমাৰ বৰুৱা বিলাতলৈ গৈছিল। উক্ত কমিটিৰ আগত সাক্ষী দি বৰদলৈ ডাঙৰীয়াই কৈছিল :

“In the present Despatch, I find that the reason assigned is that it is backward socially and politically. That is why the Government of India thinks that the same treatment cannot be meted. As a matter of fact, I feel great difficulty in understanding the word backward as applied to Assam. I have considered over it very carefully. If it means that the people have not got education enough, I beg to submit that the figures show that it is not so. If the proportion of educated men to

the population is taken, Assam, I think, comes third or fourth in India. Socially, I do not know how Assam is considered to be backward. On the other hand, I believe, it is more forward in many respects than all of the provinces in India... The recommendation that Assam should be included among the major provinces of India ought to be followed, and it ought to have the same treatment as the other major provinces of India.”

অসম এছোচিয়েচনৰ প্ৰতিনিধিদলৰ নেতা হিচাপে বৰদলৈ ডাঙৰীয়াই লণ্ডনত যি চেষ্টা কৰিছিল, তাৰ ফলস্বৰূপে অসম ভাৰতৰ প্ৰধান প্ৰদেশ কিখনৰ মৰ্যাদাৰপৰা বঞ্চিত হ’ব লগা সঙ্কটপূৰ্ণ অৱস্থাৰপৰা ৰক্ষা পৰিল। অসমতো, তেখেতসকলৰ এই চেষ্টাৰ ফলত মণ্টেগু-ছেমছফোর্ড শাসনসংস্কাৰ প্ৰৱৰ্তন কৰা হ’ল।

বঙ্গ-ভঙ্গ আন্দোলনৰ বিখ্যাত নেতা বিপিনচন্দ্ৰ পালে সেইসময়ত লণ্ডনৰপৰা দিয়া এখন চিঠিত লিখিছিল :

“মই নকৈ নোৱাৰোঁ, তেওঁ (বৰদলৈয়ে) বৰ সাহসৰে সৈতে অসমৰ দাবী উত্থাপন কৰিছিল আৰু আন প্ৰদেশবদৰে ভাৰত চৰকাৰৰ নৱম Despatch-খন সমালোচনা কৰি এখন লিখিত জৱানবন্দী দিবলৈ অনুমতি ল’ব পাৰিলে। এই জৱানবন্দীত অসমে কংগ্ৰেছৰ দাবী অনুসৰণ কৰি আন প্ৰদেশৰ লগত লগ লাগিলহি। কাৰ্ডিফত এখন সভাত মিঃ বৰদলৈয়ে বক্তৃতা দিছিল। এই সভাত ঘাই বক্তা ময়েই আছিলোঁ। ‘অসম যে সামাজিক আৰু ৰাজনৈতিক হিচাপে পিছপৰা এনে ভাৱ এতিয়া উৰিল’—ছাৰ আৰ্চডেল আৰ্নক জেৰা কৰোঁতে ছাৰ জে. ডি, ৰীজে এনেকৈ কৈছে।”

অসমপ কাৰণে সেই সময়ৰ এই যুদ্ধখন আছিল এটা নীতিৰ প্ৰশ্নলৈহে। সেই প্ৰশ্নটো আছিল অসমক ভাৰতৰ অন্ত প্ৰদেশবদৰে সমান ব্যৱহাৰ কৰা-নকৰাৰ প্ৰশ্ন। এবাৰ এই প্ৰশ্নটো মীমাংসা হোৱাৰ

পিছত, অসমৰ ৰাজনৈতিক নেতৃত্বয়ো ভাৰতৰ আন প্ৰদেশবদৰেই ভাবিব লগা হ'ল, মণ্টেগু-ছেমছফৰ্ড শাসনসংস্কাৰেই বা মূল্য কি?

১৯১৮ চনৰ ২৯ আগষ্টত বোম্বেত হাচান ইমামৰ সভাপতিত্বত কংগ্ৰেছৰ বিশেষ অধিবেশন বহিছিল আৰু মণ্টেগু-ছেমছফৰ্ড বিপোর্টত অসন্তোষ প্ৰকাশ কৰিছিল। ১৯১৮ চনৰ ডিচেম্বৰত দিল্লী কংগ্ৰেছৰ অধিবেশনত কংগ্ৰেছত বিভেদে দেখা দিলে। চুৰাট কংগ্ৰেছত উগ্ৰপন্থী-সকল ওলাই যাব লগা হৈছিল। এইবাৰ ধীৰপন্থীসকল কংগ্ৰেছৰপৰা ওলাই যাব লগা হ'ল। শ্ৰীনিবাস শাস্ত্ৰীয়ে দিয়া সংশোধনী প্ৰস্তাৱ নিটিকিল। তেওঁ শাসনসংস্কাৰ নৈবাশ্বজনক আৰু অসন্তোষজনক বোলাত আপত্তি কৰিছিল। সেই সময়ত দ্ৰুতগতিত ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক অৱস্থাৰ পৰিৱৰ্তন হ'বলৈ ধৰিলে। প্ৰথম মহাযুদ্ধত দিয়া প্ৰতিশ্ৰুতি ভঙ্গ কৰি বৃটিছে ভাৰত সম্পৰ্কে এনে কেবাটাও কাম কৰিলে, যাৰ ফলত ভাৰতত অসন্তোষ আৰু বিক্ষোভ তীব্ৰতৰ হৈ পৰিল। খিলাফত সম্পৰ্কে দিয়া প্ৰতিশ্ৰুতি তেওঁলোকে ভঙ্গ কৰিলে। মুছলমানসকল এই কথাত বিশেষভাৱে ক্ষুব্ধ হ'ল। ৰাওলাট আইনবদৰে প্ৰতিক্ৰিয়াশীল আইন প্ৰৱৰ্তন কৰা হ'ল—জাতীয় জাগৰণ মৰিমূৰ কৰাৰ উদ্দেশ্যে। সৰ্বোপৰি, জালিৱানৱালাবাগৰ অমানুষিক হত্যাकाण्डই অগ্নিগৰ্ভ ভাৰতত বিক্ষোৰণত ইন্ধন যোগালে। এয়ে হৈছে ১৯২০-২১ চনৰ ভাৰতীয় বিপ্লৱৰ পটভূমি।

এজন নেতা যিমানেই শক্তিশালী বা মহান নহওক, তেওঁ কেতিয়াও বিপ্লৱৰ অৱস্থা সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰে। বিপ্লৱৰ অৱস্থা যেতিয়া দেখা দিয়ে, তেতিয়া সেই অৱস্থাৰ সম্যক অনুধাৱন কৰি জনসাধাৰণৰ মনৰ নিভৃত কোণত গুমৰি উঠা তীব্ৰ অসন্তোষৰ ভাৱ বুজি, যিজন কৰ্মক্ষেত্ৰলৈ ওলাই আহে, তেওঁকে জনসাধাৰণে নেতা হিচাপে গ্ৰহণ কৰে। এনেজন নেতাৰ জৰিয়তে, জনসাধাৰণৰ প্ৰাণৰ কথাবিলাকে ভাষা পায়।

ভাৰতত প্ৰথম মহাযুদ্ধৰ পিছৰ অৱস্থাত, জাতিৰ আশা, আকাঙ্ক্ষা,

উৎসাহ-উদ্দীপনা আৰু বিদ্ৰোহৰ ভাৱৰ মূৰ্ত প্ৰতীক হিচাপে আবিৰ্ভাৱ হ'ল মোহনদাস কৰমচাঁদ গান্ধী। ভাৰতীয় মানুহৰ পৰম্পৰা, ঐতিহ্য, অতীতত মহাপুৰুষসকলৰ শিক্ষা আৰু সেইসময়ৰ ৰাজনৈতিক, সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক স্থিতিৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি, গান্ধীজীয়ে বৃটিছ সাম্ৰাজ্যবাদৰ লগত যুদ্ধ কৰাৰ এক অভিনৱ প্ৰণালী উদ্ভাৱন কৰিলে আৰু তাক কাৰ্যকৰী ৰূপ দিলে।

১৯২০ চনত কলিকতাত বহা কংগ্ৰেছৰ বিশেষ আৰু নাগপুৰত বহা সাধাৰণ অধিৱেশনত মহাত্মা গান্ধীৰ অসহযোগৰ প্ৰস্তাৱ গৃহীত হয়। এই প্ৰস্তাৱত কোৱা হয় যে—“পঞ্জাব আৰু খিলাফটৰ অত্যাৱৰ্ত প্ৰতিকাৰ নহলে ভাৰত সমুৰ্ত হ'ব নোৱাৰে আৰু জাতীয় সন্মান বক্ষা কৰাৰ আৰু ভবিষ্যতে এনে অত্যাৱৰ্ত পুনৰাবৃত্তিত বাধা দিয়াৰ একমাত্ৰ কাৰ্যকৰী পন্থা হৈছে স্বৰাজ প্ৰতিষ্ঠা।”

সত্য আৰু অহিংসাৰ ভেঁটিত অসহযোগ আন্দোলন আৰম্ভ কৰা হ'ল। পৃথিৱীৰ ইতিহাসত ৰাজনৈতিক প্ৰশ্ন মীমাংসাৰ কাৰণে, ইয়াৰ আগতে কেতিয়াও সত্য আৰু অহিংসাৰ নীতিৰ ওপৰত এনেকৈ জোৰ দিয়াৰ কথা শুনা নেযায়। শত্ৰুপক্ষৰ প্ৰতি কোনো প্ৰকাৰৰ হিংসাৰ ভাৱ নবখাকৈ, কিন্তু অত্যাৱৰ্ত লগত সকলো প্ৰকাৰে সহযোগিতা বৰ্জন কৰাই আছিল অসহযোগ আন্দোলনৰ মূলনীতি।

মহাত্মা গান্ধীয়ে দেশৰ আগত অসহযোগ আন্দোলনৰ আঁচনি দাঙি ধৰাৰ আগতেও, ৰাজনৈতিক অধিকাৰৰ কাৰণে বা বিদেশী শাসনৰ অত্যাৱৰ্ত অবিচাৰ প্ৰতিকাৰৰ অৰ্থে, দেশত নানাভাৱে বিদ্ৰোহ হৈছিল। এই বিষয়ে ১৯২০-২১ চনৰ বিপ্লৱৰ পটভূমিত কিছু আভাস দিয়া হৈছে। কিন্তু আগৰ আন্দোলন আৰু অসহযোগ আন্দোলনৰ মূলগত পাৰ্থক্য আছিল। আগৰ আন্দোলনবিলাক আছিল, হয় মজলীয়া শ্ৰেণীৰ মানুহৰ সা-সুবিধা আদায়ৰ কাৰণে নাইবা আঞ্চলিক প্ৰশ্ন লৈ। স্বাধীনতাৰ ভাৱ লৈ মাজে মাজে বিক্ষিপ্তভাৱে সন্মতবাদৰ কামো হৈছিল। কিন্তু

ভাৰতবৰ্ষৰ জাতীয়তাৰ ওপৰত ভেঁটি কৰি, এটা উদ্দেশ্য লৈ সামগ্ৰিক-ভাৱে দেশব্যাপী জনতাৰ আন্দোলন ইয়াৰ আগতে হোৱা নাছিল।

কলিকতা-অধিবেশনৰপৰা কংগ্ৰেছৰ চেহেৰা বদলি হ'ল। সভাঘৰত যুৰোপীয় পোছাকৰ ঠাইত খাদী পোছাকে দেখা দিলে। নিম্ন-মজলীয়া খাপৰ প্ৰতিনিধি কংগ্ৰেছলৈ আহিবলৈ ল'লে। ভাষাও ইংৰাজীৰ পৰিৱৰ্তে ক্ৰমে হিন্দুস্থানী আৰু স্থানীয় ভাষা ব্যৱহাৰ হবলৈ ধৰিলে। এই পৰিৱেশ, কিছু "গাঁৱলীয়া" পৰিৱেশ হোৱা বুলি ভাবি, আগৰ যুগৰ কিছু নেতাই নিজক খাপ খুৱাব নোৱৰা হ'ল। তেওঁলোক লাহে লাহে কংগ্ৰেছৰপৰাই ওলাল। অসহযোগ আন্দোলনৰ বাণীয়ে জাতিৰ মনত আত্মবিশ্বাসৰ ভাৱ জন্মালে। আবেদন-নিবেদনৰে নহয়, সভা-সমিতিত দাবী দাঙি ধৰিও নহয়, সক্ৰিয় আন্দোলনৰ দ্বাৰা ভাৰতে স্বৰাজ লাভ কৰিব লাগিব— এই কথাটো মানুহে ভৱসা পালে। সেই সময়ত চি. এফ. এন্ড্ৰুজৰ "Independence—The Immediate Need" নামেৰে কিতাপখন ওলায়, তাত তেখেতে লিখিছিল : "আত্ম-উদ্ধাৰৰ একমাত্ৰ উপায় হৈছে, নিজৰ ভিতৰৰ জীৱন্ত আলোড়ন। এনে আলোড়নৰ কাৰণে যি বৈপ্লৱিক শক্তি লাগে সি ভাৰতৰ আত্মাৰপৰাই জন্মিব লাগিব। লোকৰপৰা ধাৰ কৰি, দান লৈ বা ক্ষমতাশালীয়ে কৰা মঞ্জুৰী আদিৰপৰা ই আহিব নোৱাৰে—বাহিৰৰ ঘোষণাৰপৰাও নহয়। ই ভিতৰৰপৰাই আহিব লাগিব।" এই কথা সেই সময়ৰ, ভাৰতৰ যুৱকসকলৰ মনৰ ভাৱৰ লগত মিলিছিল।

১৯১৯২০ চনৰপৰা ভাৰতত গান্ধীযুগৰ আৰম্ভ হ'ল। গান্ধীজীৰ কথাত বাকুআড়ম্বৰ নাছিল। আটাইতকৈ উগ্ৰ বিপ্লৱৰ কথা তেওঁ অতি নম্ৰ আৰু শান্তভাৱে কৈছিল। অকৃত্ৰিম বন্ধুতা আৰু শান্তিৰ ভাৱত অনু-প্ৰাণিত হৈ তেওঁ কথা কয়; কিন্তু তাৰ আঁৰত থাকে অগ্ৰাৰ ওচৰত সেও নোহোৱাৰ এক দৃঢ় সঙ্কল্প, আৰু আপোচবিহীন সংগ্ৰামৰ ভাৱ। পিছত এই ভাষণৰ লগত ভাৰতৰ মানুহৰ যথেষ্ট পৰিচয় হয়। কিন্তু ১৯১৯ চনত ই নতুন আছিল। সেই সময়ত ৰাজনৈতিক নেতাসকলে

ওজস্বিনী ভাষণ দিছিল। গভৰ্ণমেণ্টৰ কামৰ তীব্ৰ নিন্দা কৰিছিল। কিন্তু বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টে তেওঁলোকৰ কথা নুশুনিলে, কি কৰিব, সেই বিষয়ে একো নাজানিছিল। তেওঁলোকে প্ৰতিবাদ কৰি প্ৰস্তাৱ লৈছিল; কিন্তু তাক কাৰ্যকৰী কৰাৰ কোনো উপায়ৰ কথা নেভাবিছিল। সেই কাৰণে এফালে যেনেকৈ গভৰ্ণমেণ্টে তালৈ বৰ ভ্ৰক্ষেপ নকৰিছিল, তেনেকৈ আনফালে জনসাধাৰণে উদাসীন হৈ আছিল। গান্ধীজীয়ে যেতিয়া কামৰ আঁচনি দাঙি ধৰিলে, তেতিয়া গোটেই অৱস্থাটোৰ পৰিৱৰ্তন হ'ল। প্ৰথমবাৰৰ কাৰণে আসমুদ্ৰ হিমাচল, জনসাধাৰণৰ মাজত হেন্দোলনি উঠিল। ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ প্ৰশ্নৰ বাহিৰেও প্ৰথমতেই এই আন্দোলনৰ এটা সৰ্বপ্ৰধান অৱদান হ'ল যে ই ভাৰতীয় জাতীয়তাৰ ভাৱ জাগ্ৰত কৰি তুলিলে। আগৰ যুগত ৰাজনৈতিক শক্তিয়ে নহয়, সাংস্কৃতিক বান্ধোনে ভাৰতক এক কৰি ৰাখিছিল। ৰামায়ণ-মহাভাৰতৰ কাহিনীয়ে ভাৰতৰ সকলো প্ৰান্ততে সমানেই প্ৰভাৱ পেলাইছিল। উত্তৰ-দক্ষিণ, পূৰ্ব-পশ্চিম সকলো কোণতে শিৱৰ তাণ্ডৰ নৃত্য, দশাৱতাৰ নৃত্য, ৰাসলীলা, নৃত্যকলাৰ বিশেষ অংগ আছিল। তীৰ্থ পৰ্যটনৰ সম্পূৰ্ণ ফল লাভ হ'ব লাগিলে, পূৱত পৰশুৰাম কুণ্ড, পশ্চিমত পুষ্কৰ, উত্তৰত বদ্রিবিশাল আৰু দক্ষিণত ৰামেশ্বৰ সেতুবন্ধন দৰ্শন কৰিব লাগে বুলি কথা আছিল। ইয়াৰ তাৎপৰ্য আছিল যে পূণ্যভূমি ভাৰতবৰ্ষক এক বিশেষ ভূখণ্ড হিচাপে, তাৰ অধিবাসীসকলে জানিব লাগিছিল। ৰাজনৈতিক হিচাপে বিভিন্ন প্ৰদেশত সাৰ্বভৌম ৰাজক্ষমতা থাকিলেও, সাংস্কৃতিক বান্ধোন ইমান শক্তিশালী যে ভাৰত এক হৈ আছিল। কোনো কোনোৱে ভাবে যে ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত, ভাৰতক বৃটিছ শাসনেহে এক কৰে, কিন্তু সি আছিল, সাম্ৰাজ্যবাদৰ পৰাধীনতাৰ নাগপাশৰ বান্ধোনহে। তদুপৰি ছশখন দেশীয় ৰাজ্য বৃটিছ ভাৰতৰপৰা বেলেগ হৈ আছিল। প্ৰকৃতপক্ষে, ভাৰতত অসহযোগ আন্দোলনেহে প্ৰথম অখণ্ডভাৱে আধুনিক জাতীয়তাৰ ভেঁটি প্ৰতিষ্ঠা কৰে।

ৰাষ্ট্ৰীয় ক্ষেত্ৰত, ভেঁটি বন্ধা কাম হিচাপে, অসহযোগ আন্দোলনে আগবঢ়োৱা আন এটা অৱদানৰ কথা লেখত ল'ব লগীয়া। ১৯২০ চনৰ আন্দোলনৰ সময়ত, মহাত্মা গান্ধীয়ে প্ৰথম বিশেষ জোৰ দিছিল, নগৰ-অঞ্চলৰ বাহিৰেও সেইসময়ৰ ভাৰতৰ সাতলাখ গাঁৱকো লৈ সকলো ঠাইতে সাম্ৰাজ্যবাদী শক্তিৰ লগত যুদ্ধ কৰা এটা জাতীয় অনুষ্ঠান হিচাপে কংগ্ৰেছৰ শাখা-প্ৰশাখা গঢ়ি তোলাৰ ওপৰত। প্ৰতিঘৰ মানুহেই এই আন্দোলনত যে সক্ৰিয়ভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিছে, এনে এটা অনুভূতি সৃষ্টি কৰিবৰ কাৰণে, তিলক স্বৰাজ ভঁৰাললৈ এক কোটি টকা তুলিবলৈ প্ৰস্তাৱ লওঁতে, তেখেতে প্ৰতিঘৰৰপৰা এটকা চাঁদা আদায় কৰাৰ কথা কৈছিল। কোনো ধনীলোকৰপৰা বেছি অনুদান লৈ তেওঁ এই পুঁজি সংগ্ৰহ কৰিব খোজা নাছিল। এনেকৈ সেইদিনা এটা জাতীয় অনুষ্ঠানৰ জৰিয়তে দেশবাসীক সংঘবদ্ধ কৰাৰপৰা, দেশত কেন্দ্ৰীয় ৰাজনৈতিক শক্তি সৃষ্টি হৈছিল। ভাৰতৰ ইতিহাসত নানাভাৱে দেশক খণ্ড-বিখণ্ড কৰাৰ বিভেদকামী শক্তিবিলাকে যেনেকৈ কাম কৰি জাতীয় স্বাৰ্থ নষ্ট কৰিছিল আৰু বিদেশী আক্ৰমণ সম্ভৱপৰ কৰি তুলিছিল, তাৰ বিৰুদ্ধে গান্ধীজীয়ে ভেঁটি স্থাপন কৰা জাতীয় সংগঠন এটা ডাঙৰ বন্ধাকৰচৰ দৰে হ'ল। গান্ধীজীৰ কল্পনামতে এই সংগঠন গঢ়ি তোলাত, সেইসময়ত ছাত্ৰসকলে বিশেষ অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। বিশেষকৈ মন কৰিব লগীয়া যে সকলো প্ৰদেশতে সাধাৰণ বাইজে, লিখাপঢ়া নজনা দুখীয়া শ্ৰেণীৰ মানুহে সংগঠন গঢ়ি তোলাত, বিশেষ আগ্ৰহ দেখুৱাইছিল।

অসমত ৰাজনৈতিক অনুষ্ঠান হিচাপে কাম কৰিছিল অসম এছোচিয়েচনে। মোৰ মনত থকা মতে বাল গঙ্গাধৰ তিলকৰ পৰলোকৰ পিছতে ১৯২০ চনত তেজপুৰত অসম এছোচিয়েচনৰ শেষ অধিৱেশন বহিছিল। এই অধিৱেশনতে ই জাতীয় কংগ্ৰেছৰ অসম শাখালৈ ৰূপান্তৰিত হয়। সেই অধিৱেশনত তেজপুৰৰ পদুম-পুখুৰীৰ মাজেদি জাহাজঘাটলৈ যোৱা বাস্তৱত তিলকতোষণ নামেৰে এখন তোষণ সজা হৈছিল। এই তোষণৰ

নাম উগ্ৰপন্থী বুলি খ্যাতি থকা, তেতিয়াৰ চৰকাৰ-বিৰোধী ৰাজনৈতিক নেতা তিলকৰ নামত দিয়াত অসম এছোচিয়েচনৰ কোনো কোনো নবমপন্থী নেতাই আপত্তি কৰিছিল। কিন্তু কংগ্ৰেছৰদৰেই অসম এছোচিয়েচনতো, আগতে বিভিন্ন ৰাজনৈতিক মতৰ লোকসকলে একেলগে একে মঞ্চৰপৰা কথাবতৰা কৈ আহিছিল যদিও, এতিয়া সি সম্ভৱপৰ নহয় বুলি সকলোৰে বুজিলে। যেতিয়ালৈকে ৰাজনীতি বেছি পৰিমাণে 'ভাষণৰ ৰাজনীতি' আছিল, তেতিয়ালৈকে কোনোবাই বেছি উগ্ৰভাৱে আৰু আন কোনো-জনে নবমভাৱে কথা কোৱাৰ কাৰণে অনুষ্ঠানৰ ভিতৰত বিভাজন আনিবৰ প্ৰয়োজন দেখা নিদিছিল। কিন্তু যেতিয়া সক্ৰিয়ভাৱে ৰাজনৈতিক সংগ্ৰামৰ আঁচনিৰ প্ৰশ্ন উঠিল, তেতিয়া বৃটিছৰ বিৰুদ্ধে প্ৰত্যক্ষ সংগ্ৰামত নামিব নোখোজাসকল একে অনুষ্ঠানতে থকা অসম্ভৱ হ'ল, সেইকাৰণে গান্ধীৰ যুগৰ কংগ্ৰেছৰপৰা শ্ৰীমতী এনী বেছান্টৰদৰে এসময়ৰ কংগ্ৰেছৰ এগৰাকী সৰ্বপ্ৰধান নেত্ৰী ওলাই যাব লগা হ'ল। অসম এছোচিয়েচনৰ ক্ষেত্ৰতো কিছু নেতা তেনেকৈ ওলাই গ'ল, যেতিয়া ১৯২০ চনত অসম এছোচিয়েচন 'গান্ধীৰ যুগৰ কংগ্ৰেছ'ত পৰিণত হ'ল।

তেজপুৰৰ অসম এছোচিয়েচনৰ পিচত, অসমত অসহযোগ আন্দোলনৰ কাৰণে বিশেষভাৱে আয়োজন আৰম্ভ হ'ল। অসমৰ কৃতী ছাত্ৰ-সকলৰ তেতিয়া বহুতে কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত পঢ়িবলৈ গৈছিল। কৰ্মবীৰ চন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই কলিকাতাত পঢ়া অসমৰ সেই মেধাবী ছাত্ৰসকলক লগ ধৰিলে আৰু কলেজ বৰ্জন কৰি, অসমত স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ পৰিচালনাত ভাগ লবলৈ আহ্বান জনালে। কলিকতাৰপৰা তেতিয়া প্ৰায়খিনি মেধাবী ছাত্ৰ কলেজ বৰ্জন কৰি অসমলৈ আহিল। গান্ধীজীৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰিবলৈ আৰু অসহযোগ আন্দোলনৰ কাম কৰিবলৈ, তেওঁলোকক অসমৰ বিভিন্ন জিলালৈ পঠোৱা হ'ল।

নেতৃত্বৰ কৃতকাৰ্যতা নিৰ্ভৰ কৰে, উপযুক্ত সহকৰ্মী বাছি উলিওৱাৰ ওপৰত। মহাত্মাজীয়ে বিভিন্ন প্ৰদেশৰ কাৰণে তেখেতৰ সোঁ-হাত হিচাপে

কাম কৰা খ্যাতনামা, সংগ্ৰামী নেতাসকলক বাছি উলিয়াইছিল। যুক্ত
প্ৰদেশত পণ্ডিত মতিলাল নেহৰু, পঞ্জাবত লালা বাজপত বায়, মাদ্ৰাজত
বাজাগোপালাচাৰীয়া, বোম্বেত ছৰ্দাৰ বল্লভভাই পেটেল, বঙ্গত চিত্তবঞ্জন
দাসৰ দৰে, অসমত কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ, দেশভক্ত তৰুণবাম ফুকন,
দেশপ্ৰাণ কুলধৰ চলিহাই আন্দোলনৰ গুৰি ধৰিছিল। যক্ষ্মা বোগত
আক্ৰান্ত হৈ পৰিছিল যদিও, বাৰানসীৰ স্বাস্থ্যনিবাসলৈ নোযোৱালৈকে,
কৰ্মবীৰ চন্দ্ৰনাথ শৰ্মা আছিল আন্দোলনৰ প্ৰাণস্বৰূপ। তেখেতেই
মহাত্মাজীক অসমলৈ মাতি আনি, দেশভক্ত তৰুণবাম ফুকনৰ ঘৰত
বাখেহি। তাৰ পিছৰপৰা ফুকন, বৰদলৈ এই দুজন সিংহ পুৰুষে, উজনিত
চলিহা ডাঙৰীয়া আৰু শ্ৰীহট্টত ব্ৰজেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰীৰে সৈতে অসমত
এনেভাৱে আন্দোলন গঢ়ি তুলিছিল যে তাৰ তুলনা নাই।

অসহযোগ আন্দোলনত অসমে ভাৰতৰ ভিতৰত বিশেষ গৌৰৱপূৰ্ণ
স্থান অধিকাৰ কৰিছিল। আন কথালৈ নগলেও, নিখিল ভাৰত কংগ্ৰেছ
কমিটিয়ে নিয়োগ কৰা “চিভিল ডিছঅবিডিয়েন্স” তদন্ত কমিটিয়ে
অসমত অসহযোগ আন্দোলন সম্পৰ্কে কৰা মন্তব্যৰপৰা ই প্ৰমাণ হৈ
আছে। এই কমিটিত বাজাগোপালাচাৰীয়া, বাবু বাজেন্দ্ৰপ্ৰসাদৰ দৰে
লোক আছিল। তেওঁলোকে কামৰূপৰ জনজাতি অঞ্চল বকোলৈ
গুৱাহাটীৰপৰা গৰুগাড়ীৰে গৈছিল আৰু বকোত পুলিচে কৰা অমানুষিক
অত্যাচাৰ সম্পৰ্কে সাক্ষীবাদী লৈছিল। তেওঁলোকে অসমত আন্দোলন
কৃতকাৰ্য হোৱাৰ কথা তথ্যপাতিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি কৈছিল। এই
কমিটিয়ে অসহযোগ আন্দোলনত অসমৰ বিশেষ বুদ্ধিসম্পন্ন যুৱক দল
এটাৰ কথা বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰিছিল। কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ত পঢ়া
যি কেইজন অসমীয়া মেধাবী ছাত্ৰই কলেজ এৰি অসমলৈ আহি
আন্দোলনত যোগ দিছিল, তেওঁলোকৰ কেজনমানক লগ পাই, আইন
অমান্য আন্দোলনৰ তদন্ত কমিটিৰ সভ্যসকল মুগ্ধ হৈ তেনে প্ৰশংসাসূচক
মন্তব্য কৰিছিল। কৃষ্ণদাসে “মহাত্মা গান্ধীৰ সঙ্গে সাত মাস” নামে

কিতাপত মহাত্মাজীৰ অসম ভ্ৰমণৰ কথা লিখিছে আৰু তাত অসমৰ
স্বেচ্ছাসেৱকসকলক ‘ভীমকৰ্মা’ বুলি মন্তব্য কৰিছে।

অসহযোগ আন্দোলনৰ ৰাজনৈতিক সংগ্ৰামৰ লগতে এটা বিশেষ
অংগ আছিল ৰচনাত্মক কাম আৰু স্বদেশী ভাৱৰ আন্দোলন। দৰাচলতে,
মহাত্মাজীৰ কল্পিত ৰাজনৈতিক আন্দোলনৰ মূল অৱলম্বনেই আছিল
বিদেশী বস্তু বৰ্জন আৰু গঠনমূলক কামৰ আঁচনি। বিলাতী কাপোৰ
দাহ কৰাটো এটা যজ্ঞ হিচাপে কৰা হৈছিল। ইয়াৰ তাৎপৰ্য আছিল,
ভাৰতক কাপোৰৰ ক্ষেত্ৰত স্বাৱলম্বী কৰি তোলা। সেই সময়ত, ভাৰতে
বিলাতৰপৰা ৬০ কোটিমান টকাৰ কাপোৰ আমদানি কৰিছিল। যিখন
দেশৰপৰা কাপোৰ কিনিবলৈ, ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানী বিলাতৰপৰা
ভাৰতলৈ আহিছিল, সেইখন দেশেই পৰাধীনতাৰ কিছু বছৰৰ পিচতে
বিলাতৰপৰা ইমান কোটি টকাৰ কাপোৰ কিনিব লগা হোৱাতকৈ
দুৰ্ভাগ্যৰ কথা একো নাছিল। সেইকাৰণে গান্ধীজীয়ে বিলাতী কাপোৰ
আৰু বস্তু বৰ্জন কৰি, সেইবিলাক বস্তুত দেশক স্বাৱলম্বী কৰাৰ কথা
ভাবিছিল। ৰাজনৈতিক কৌশল হিচাপেও ই এটা ডাঙৰ কৌশল
আছিল। কাৰণ, বৃটিছ ঔপনিৱেশিক শাসনৰ এটা মুখ্য উদ্দেশ্যই আছিল
বেপাৰৰ কাৰণে বজাৰ দখল কৰি ৰখা। এই উদ্দেশ্যত বাধা জন্মিলে
আৰু শোষণৰ পথ বন্ধ হ’লে, সাম্ৰাজ্যবাদৰ গুৰিখটাকে উঘলোৱা হয়।
মহাত্মাজীৰ গঠনমূলক আঁচনিৰে, সেইকাৰণে, ৰাজনৈতিক উদ্দেশ্য
সাধনতো সহায় কৰিছিল। তেখেতৰ অহিংস প্ৰণালীৰ যুদ্ধৰ ই এটা
বিশেষ ৰণ-কৌশল বুলিব লাগে। তদুপৰি, গান্ধীজীৰ সেই গঠনমূলক
আঁচনিৰে, স্বাধীনতাৰ পাচত ভাৰতৰ অৰ্থনীতিৰ ৰূপৰেখা কেনে হ’ব,
—গান্ধীজীৰ সপোনৰ ভাৰতৰ অৰ্থনীতি-দৰ্শনৰ কাৰ্যকৰী ভেঁটি কি হ’ব,
ই তাৰ আগজাননী দিছিল।

এবাৰ এজন মুখীয়াল নেতাই অলপ ব্যংগৰ স্ৰবত মহাত্মাজীক প্ৰশ্ন
কৰিছিল : “আপুনি সূতা কাটিলে, স্বৰাজ আহিব বুলি কৈছে। কিন্তু

কত মানুহে, ইমান দিন সূতা কাটিয়েই আছে, তাৰপৰা স্বৰাজ অহা নাই কিয়?" গান্ধীজীয়ে গম্ভীৰভাৱে তাৰ উত্তৰত কৈছিল—“মই সূতা কাটিলেই স্বৰাজ আহিব বুলি কোৱা নাই। স্বৰাজৰ ভাৱ লৈ সূতা কাটিলে, স্বৰাজ লাভ হ'ব বুলিহে কৈছোঁ।” মহাত্মাজীৰ এই কথাষাৰৰ গম্ভীৰ তাৎপৰ্য আছে। স্বৰাজৰ ভাৱ লৈ যদি সূতা কটা বা গঠনমূলক কাম কৰা হয়, তেন্তে তাৰ দ্বাৰা এনে শক্তিৰ উদ্ভৱ হ'ব যে, সেই শক্তিৰ বলত বিদেশী সাম্ৰাজ্যবাদী শক্তিৰ লগত স্বৰাজৰ কাৰণে সফলতাবে যুদ্ধ কৰা টান নহ'ব। প্ৰকৃতপক্ষে, মহাত্মাজীয়ে স্থাপন কৰা গঠনমূলক কেন্দ্ৰবিলাক, অহিংস যুদ্ধৰ সৈনিক প্ৰশিক্ষণৰ কেন্দ্ৰবদৰে আছিল। বৃটিছ চৰকাৰে, সেইকাৰণে, দেশত সাধাৰণ গঠনমূলক কেন্দ্ৰ হলেও, তেনে কেন্দ্ৰবিলাক কোনো কালে ভাল চকুৰে চোৱা নাছিল। অসমত কানি বৰবিহ বন্ধ কৰাৰ আঁচনিয়েই আছিল, অসহযোগ আন্দোলনৰ এখন সৰ্বপ্ৰধান আঁচনি। সেই সময়ত, চৰকাৰ কানি বন্ধৰ পক্ষপাতী নাছিল। কানি বন্ধ কৰি তেওঁলোকে কানি বিক্ৰী কৰি পোৱা বাজহ এৰিব খোজা নাছিল। অসহযোগ আন্দোলনৰ সৈনিকসকলে কানি বন্ধ কৰিবলৈ কানিৰ দোকানত ‘পিকেটিং’ কৰিছিল। কানি বন্ধ কৰিবলৈ তেনেকৈ চেষ্টা কৰা কংগ্ৰেছৰ স্বেচ্ছাসেৱকসকলক তেতিয়াৰ চৰকাৰে গ্ৰেপ্তাৰ কৰি জেললৈ লৈ গৈছিল। কানিয়াও, কানি বন্ধৰ আন্দোলনত বিশেষ বিৰক্ত হৈছিল; বহুত সময়ত তেওঁলোকে স্বেচ্ছাসেৱকসকলক বেয়াভাৱে আক্ৰমণো কৰিছিল। কিন্তু তথাপি, অসহযোগ আন্দোলনৰ সময়ত বাজহৰা প্ৰচেষ্টাৰ কাৰণে বহুতো মোন কানিৰ বিক্ৰি কমি গৈছিল।

১৯২২ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰীত যুক্তপ্ৰদেশৰ চৌৰীচৌৰাত পুলিচৰ অত্যাচাৰত ক্ষুব্ধ হৈ, ৰাইজে পুলিচ থানা আক্ৰমণ কৰি, পুলিচৰ কেইজনমান মানুহক পুৰি মাৰে। এই ঘটনাৰ কথা শুনি গান্ধীজীয়ে অসহযোগ আন্দোলন বন্ধ কৰি দিয়ে। এই ঘটনাৰপৰা মহাত্মাজীয়ে ভাবিছিল যে

অহিংস যুদ্ধ চলাবলৈ দেশবাসী তেতিয়াও সম্পূৰ্ণ তৈয়াৰ হোৱা নাছিল। সেইকাৰণে, আন্দোলন বন্ধ কৰাটো মহাত্মাজীয়ে সমীচীন বুলি ভাবিছিল। কিন্তু আন বহুতো কংগ্ৰেছ নেতাই মহাত্মাজীৰ এই কাম ভাল পোৱা নাছিল। তেওঁলোকে সমালোচনা কৰি কৈছিল যে ইমান এখন ডাঙৰ দেশত ক'বাত কিবা এটা গুণগোল হলেই যদি আন্দোলন বন্ধ কৰিব লগীয়া হয়, তেন্তে আন্দোলন শেষলৈকে চলোৱা কেতিয়াও সম্ভৱপৰ নহ'ব। বিপ্লৱী কৰ্মবীৰ চন্দ্ৰনাথ শৰ্মাই বাৰাণসীৰ স্বাস্থ্যনিৱাসত বেমাৰী শয্যাৰপৰাই মহাত্মাজীৰ এই কাৰ্যৰ প্ৰতিবাদ কৰিছিল। তেখেতে লিখিছিল যে মহাত্মাজীয়ে ৰাজনৈতিক আন্দোলনত এনেকৈ ধৰ্মনীতিমূলক প্ৰশ্ন তোলাটো উচিত নহয়। পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰুৱেও চৌৰী-চৌৰাৰ ঘটনাৰ কাৰণে আন্দোলন বন্ধ কৰাটো ভাল পোৱা নাছিল। কিন্তু পিচত, নেহৰুজীয়ে লিখিছে যে, সেই সময়ত, ৰাজনৈতিক অৱস্থাৰ ফালৰপৰা চালেও, আন্দোলন বন্ধ নকৰি উপায় নাছিল। তাৰ কিছু পিচতে মোপ্লা বিদ্ৰোহ। মোপ্লা বন্দীসকলে কৰা ৰেল হৰতালৰ সংক্ৰান্ত ঘটনাই সাম্প্ৰদায়িক গুণগোল কৰিব খোজাসকলক সুবিধা দিয়াৰ ভয় হৈছিল। এই সকলো ফালৰপৰা চাই মহাত্মাজীৰ সিদ্ধান্ত ভুল নাছিল বুলি পিচত সকলোৱেই বুজিছিল আৰু স্বীকাৰ কৰিছিল। আন্দোলন বন্ধ কৰাৰ পিচত ১৯২২ চনত মহাত্মাজীক গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। বিচাৰত তেওঁৰ ৬ বছৰ জেল হয়।

অসহযোগ আন্দোলন বন্ধ কৰিব লগা অৱস্থা হৈছিল যদিও, অতি কম সময়ৰ ভিতৰত এই আন্দোলনৰ অভূতপূৰ্ব কৃতকাৰ্যতা লক্ষ্য কৰা যায়। মনত ৰখা উচিত যে ভাৰতৰ সেই আন্দোলনে সেই সময়ৰ পৃথিৱীৰ সৰ্ববৃহৎ সাম্ৰাজ্য আৰু সকলোতকৈ ডাঙৰ সামৰিক শক্তি বৃটিছৰ লগত বুজাপৰা কৰিব লগা হৈছিল। তথাপি, অসহযোগ আন্দোলনে বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টক ইমান বেছি বিব্ৰত কৰি তুলিব পাৰিছিল যে লৰ্ড ৰিডিংএ বাজহৰা সভাত ক'ব লগা হৈছিল যে তেওঁ কিংকৰ্তব্য বিমূঢ় হৈ পৰিছে।

গভৰ্ণমেণ্টে কংগ্ৰেছৰ লগত তেতিয়া গীমাংসাৰ কথাও ভাবিছিল। দেশবন্ধু দাসৰ লগত জেলত বহু গভৰ্ণমেণ্টৰ প্ৰতিনিধিয়ে কথাও হৈছিল। কংগ্ৰেছ আৰু গভৰ্ণমেণ্টৰ মাজত ঘূৰণীয়া মেজমেল কৰাৰো প্ৰস্তাৱ হৈছিল। পিচে, গান্ধীজীয়ে মোলানা মহম্মদ আলি (তেওঁ তেতিয়া কৰাচীৰ জেলত আছিল) সেই মেজমেলত থাকিব লাগিব বুলি চৰ্ত দিয়াতহে সেইটো হৈ নুঠিলগৈ। অসহযোগ আন্দোলনৰ এটা প্ৰধান কথা আছিল খিলাফটৰ প্ৰশ্ন। সেইকাৰণে, মহম্মদ আলিক মুক্তি দিয়াৰ দাবী কৰাটো গান্ধীজীৰ কাৰণে অতি সমীচীন হৈছিল যদিও দেখাত এটা ডাঙৰ ৰাজনৈতিক সুবিধা এৰি দিয়াৰ দৰে হ'ল। সেই সময়ত মেজমেল হলেও, কৃতকাৰ্য হ'লহেঁতেন বুলি কোৱা টান। কিয়নো, ন বছৰৰ পিচত জাতীয় আন্দোলনৰ শক্তি অধিক শক্তিশালী হোৱা সত্ত্বেও দ্বিতীয় ঘূৰণীয়া মেজমেল কৃতকাৰ্য নহৈছিল।

১৯২০/২১ চনত এফালে অসহযোগ আন্দোলনৰ কথা যেতিয়া চলিছিল, তেতিয়া আনফালে যুক্তপ্ৰদেশৰ আউধত, ফাইজাবাদত আৰু ৰাইবেবেলীত কিষাণ-বিদ্ৰোহ হয়। পুলিচ মিলিটেৰীয়ে গুলী চলায়। ৰাইবেবেলীত চলোৱা গুলীত বহুত মানুহ মৰে। অগ্ৰাণ ঠাইতো বহুত মানুহ মৰে, হেজাৰৰো ওপৰ জেলত পৰে। এই সম্পৰ্কে পণ্ডিত নেহৰুৱে লিখিছে :

“Many died in prison during the trial. Many others received long sentences and in later years when I went to prison, I came across some of the boys and youngmen, spending their youth in prison.”

কিষাণ-বিদ্ৰোহ আদিত যোগ দিয়াসকলৰ ওপৰত যে কিমান নিৰ্মম অত্যাচাৰ হৈছিল, পণ্ডিত নেহৰুৱে এই কথাৰপৰা তাৰ আভাস পোৱা যায়। তেওঁলোকৰ ওপৰত বেছি শাস্তি বিহাৰ এটা কাৰণ, হয়তো এয়ে আছিল যে তেওঁলোকে অকল ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ কাৰণেই যে যুদ্ধ কৰিছিল এনে নহয়। অৰ্থনৈতিক ব্যৱস্থাবোৰো তেওঁলোকে পৰিৱৰ্তন

বিচাৰিছিল আৰু সেই কাৰণে বিদেশী সাম্ৰাজ্যবাদী শক্তিৰ লগতে, দেশৰ ভিতৰত গ্ৰন্থ স্বাৰ্থৰ লোকসকল তেওঁলোকৰ ওপৰত ৰুষ্ট হৈছিল।

অসমতো কোনো কোনো ঠাইত খেতিয়কৰ আন্দোলন হয়। সাধাৰণতে এই আন্দোলন আছিল খাজনা কম কৰাৰ আৰু অগ্ৰাণ সুবিধা আদায়ৰ কাৰণে। আখিয়াৰ, কৃষি-মজদুৰ আদিৰ সমস্যাৰ কথা তেতিয়া ভাবিব পৰাই হোৱা নাছিল। কৃষিজাত বস্তুৰ দাম অতি সামান্য হোৱাৰ কাৰণে, ৰাৱটাবী প্ৰথামতে অসমত নিজৰ মাটি বহুতৰে থাকিলেও, খেতিয়কসকলৰ অৱস্থা নিতান্ত বেয়া আছিল। সেই সময়ত খেতিৰ বস্তুৰ দাম ইমান কম আছিল যে খেতিয়কে সকলোতকৈ কম উপাৰ্জন আছিল।

যি ঠাইত জমিদাৰী প্ৰথা চলিছিল, তাত খেতিয়কসকলৰ অৱস্থা নিতান্ত বেয়া আছিল। সেইকাৰণে স্বাভাৱিকভাৱেই বহুত ঠাইত কৃষকৰ আন্দোলন হৈছিল। পণ্ডিত নেহৰুৱে লিখিছে যে :

“Frightened by the agrarian movement, the Government had hurried on with tenancy legislation. This promised some improvement in the lot of the Kisan but the measure was tamed down. It was found that the movement was already under control.”

১৯২৩ চনত কংগ্ৰেছে বিধান সভাৰ ভিতৰত অসহযোগ কৰাৰ নীতি গ্ৰহণ কৰে। দেশবন্ধু চিত্তৰঞ্জন দাস আৰু পণ্ডিত মতিলাল নেহৰুৱে স্বৰাজিষ্ট দল গঠন কৰে। এই দলে ১৯২৫ চনটো স্বৰাজ্য দলৰ বছৰ। কেন্দ্ৰীয় আৰু প্ৰাদেশিক বিধান সভাৰ নিৰ্বাচনত এই দলে যথেষ্ট কৃতকাৰ্যতা লাভ কৰে। অসমৰপৰা কেন্দ্ৰীয় বিধানসভালৈ দেশভক্ত ফুকন নিৰ্বাচিত হৈ যায়। কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ ১৯২৬ চনত অসম বিধানসভালৈ নিৰ্বাচিত হয়। ১৯২৩ চনৰপৰা ১৯২৭ চনলৈকে বিধানসভাৰ প্ৰশ্নই মুখ্য হৈ থাকে। ই আচলতে মজলীয়া শ্ৰেণীৰ ৰাজনীতি আছিল। মহাত্মাজীয়ে সেই কালছোৱাত গঠনমূলক কামত মন দিছিল।

সক্ৰিয়ভাৱে যেতিয়া আন্দোলন হয়, তেতিয়া সাধাৰণ ৰাইজে তাত যোগ দিব পাৰে; কিন্তু যেতিয়া তেনে আন্দোলন নেথাকে, তেতিয়া সাধাৰণ ৰাইজৰ মাজত ভৱিষ্যতে আকৌ আন্দোলন কৰাৰ কাৰণে আৱশ্যকীয় সংগঠন কৰাৰ একমাত্ৰ উপায় আছিল গঠনমূলক কাম। মহাত্মাজীৰ লগতে যি সকল কৰ্মীয়ে সাধাৰণভাৱে আন্দোলন নথকাৰ সময়তো, ৰাইজৰ মাজত কাম কৰি আছিল, তেওঁলোকৰ ধৈৰ্য আৰু ত্যাগ শলাগিব লগীয়া। অসমতো ভাৰতৰ আন ঠাইৰ দৰে, এদল কৰ্মীয়ে দুটা আন্দোলনৰ মাজৰ অৱসাদৰ সময়খিনিত বিশেষ কষ্ট কৰি ভৱিষ্যতৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ কাৰণে প্ৰস্তুতি চলাই আছিল।

১৯২৫ চনৰ অধিবেশনত স্বৰ্গীয় ৰোহিণীকান্ত হাতীবৰুৱাই অসমলৈ কংগ্ৰেছ নিমন্ত্ৰণ কৰে। ১৯২৬ চনৰ ডিচেম্বৰত গুৱাহাটীত কংগ্ৰেছৰ অধিবেশন বহে। অধিবেশনৰ মাজত ধাৰাসাৰে বৰষুণ হৈ বহুতো ক্ষতি হোৱাৰ কাৰণে আৰু এনেয়েও পুঁজি কম হোৱাৰ কাৰণে, এই অধিবেশনৰ খৰচৰ কাৰণে ফুকন-বৰদলৈয়ে ব্যক্তিগতভাৱে ধাৰৰ বোজা ল'ব লগা হয়। কিন্তু নানা অসুবিধা সত্ত্বেও, ফুকন-বৰদলৈৰ নেতৃত্বত অভ্যৰ্থনা-সমিতিৰ ফালতপৰা যেনেকৈ সূচাৰুৰূপে সকলো কাম কৰা হৈছিল, প্ৰতিনিধিসকলে তাৰ ভূয়সী প্ৰশংসা কৰিছিল।

সেইসময়ত ডেকাদলৰ ভিতৰত কিছুমানৰ এনে ভাৱ হৈছিল যে অহিংস উপায়েৰে বা বিধানসভাৰ মাজেদি স্বাধীনতা অহাৰ আশা নাই। বোম্বেত কাপোৰ কলৰ বনুৱাৰ ডাঙৰ ধৰ্মঘট হয়। এই সম্পৰ্কত বহুতো বনুৱা নেতাক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। মীৰাট ষড়যন্ত্ৰৰ মোকদ্দমাত তেওঁলোকৰ বহুতৰে দীঘলীয়া ফাটেক হয়। সন্ত্ৰাসবাদী এটা দলে এই সময়তে চিটাগাং অস্ত্ৰাগাৰ লুণ্ঠন কৰে। বৰলাট লড' আৰউইনৰ ট্ৰেইনৰ ওপৰতো বোমা পেলোৱা হয়।

কৃষকসকলৰ মাজতো নতুনকৈ জাগৰণে দেখা দিয়ে। গুজৰাটৰ বৰদলীত ছৰ্দাৰ পেটেলৰ নেতৃত্বত কৃষক আন্দোলন বিশেষভাৱে হয়।

তাত মাটিৰ খাজানা বঢ়োৱাৰ কাৰণে গভৰ্ণমেণ্টৰ বিৰুদ্ধে এই আন্দোলন কৰা হয়। বৰদলী সত্যাগ্ৰহণপৰা দেশত বিশেষ প্ৰভাৱ পৰে। ১৯২৮ চনত যুৱক শক্তিও সংগঠিত হয়। ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত, ছাইমন কমিছন বয়কট কৰা হয়। নবমপন্থীসকলেও ছাইমন কমিছন বয়কট কৰাত কংগ্ৰেছৰ লগত যোগ দিছিল। এই বয়কট সম্পূৰ্ণ কৃতকাৰ্য হয়। এই বছৰেই সৰ্বদলীয় সন্মিলন (All Parties Conference) হয়। এই সন্মিলনে সংবিধানৰ মূল সূত্ৰ হিচাপে গণতান্ত্ৰিক পালেমেণ্টেৰী ব্যৱস্থা (Democratic Parliamentary System) গ্ৰহণ কৰাত অসুবিধা নহৈছিল। কিন্তু প্ৰধান বাধা হ'ল সাম্প্ৰদায়িক বা সংখ্যালঘুৰ প্ৰশ্ন লৈ (Communal or Minority Issue)। অৱশেষত এই সন্মিলনে এখন সৰু কমিটি কৰি দিয়ে—মতিলাল নেহৰুৰ সভাপতিত্বত। ছাৰ তেজবাহাদুৰ চক্ৰও এই কমিটিৰ সভ্য আছিল। কমিটিয়ে ঔপনিৱেশিক স্বায়ত্তশাসনৰ ভিত্তিত বিপোর্ট দিয়ে। কিন্তু পঞ্জাবত হিন্দু-মুছলমান-শিখ এই তিনিমুখীয়া সমস্যাটো সমাধান হোৱাৰ আশা দেখা নগৈছিল। কমিটিৰ আগত এটা দলে স্বাধীনতাৰ কথা কৈছিল; কিন্তু নবমপন্থীসকল ঔপনিৱেশিক স্বায়ত্তশাসনতকৈ (Dominion Status) বেছি আগ নেবাঢ়িছিল। মতিলাল নেহৰুৱে সকলোৰে সন্মতি থকা ঔপনিৱেশিক স্বায়ত্তশাসনৰ (Dominion Status) ওপৰতে ভিত্তি কৰি বিপোর্ট দিছিল। পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰুৱে সন্মিলনত এটা বিবৃতি দি কৈছিল যে স্বাধীনতাৰ (Independence) দাবীতকৈ কম কৰিলে, তাত তেওঁলোক ৰাজী নহ'ব; কিন্তু তেওঁলোকে বাধাও নিদিয়ে। তেওঁলোকে কিন্তু সাম্প্ৰদায়িক প্ৰশ্নৰ মীমাংসাৰ সূত্ৰটোত বাধা দিব নোখোজে। ই এটা দুমুখীয়া নেতিবাচক নীতি বুলি সমালোচনা কৰা হৈছিল। জৱাহৰলাল নেহৰুৱে তেতিয়া স্বাধীনতাৰ দাবী লৈ India League স্থাপন কৰে। সৰ্বদলীয় সন্মিলনত প্ৰস্তাৱিত সংবিধানত মৌলিক অধিকাৰৰ ভিতৰত তালুকদাৰ সকলৰ ন্যস্ত স্বাৰ্থ ৰক্ষা কৰাৰ ব্যৱস্থা আছিল। এই সময়ত কংগ্ৰেছৰ বয়সীয়া

নেতাসকলৰ লগত ডেকাসকলৰ মৌলিক পাৰ্থক্য দেখা দিয়ে। গান্ধীজী সৰ্বদলীয় সন্মিলনত (All Parties Conference) নাছিল। তেতিয়া ছাইমন কমিছন বয়কট চলি আছিল। লাহোৰত ছাইমন-বিৰোধী প্ৰদৰ্শনত লাল লাজপত বায়ে নেতৃত্ব কৰিছিল। তেওঁক এজন ইংৰাজ ডেকা পুলিচে বুকুত লাখুটিৰে মাৰে। লাজপত বায়ৰ আঘাত গুৰুতৰ আছিল। এই আঘাতৰ কিছুদিন পিচতে লালাজীৰ মৃত্যু হয়। লালাজী হৃদৰোগত আক্ৰান্ত হোৱা এজন বোগী আছিল। দেশৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ এজন নেতাক এনেকৈ আঘাত কৰাত জাতিয়ে পৰাধীনতাৰ মৰ্মবেদনা অনুভৱ কৰিলে। কেন্দ্ৰীয় এছেম্বলীত বোমা মাৰি ভগৎসিংএ ইয়াৰ প্ৰতিশোধ লয়। ভগৎসিংৰ নাম জনপ্ৰিয় হৈ পৰে।

লক্ষ্যত ছাইমন কমিছন বয়কটৰ কাৰণে প্ৰতিবাদ, শোভাযাত্ৰা আদি হয়। এটা দলৰ নেতৃত্ব কৰিছিল গোবিন্দবল্লভ পন্তে। অশ্বাৰোহী পুলিচে জনতাৰ ওপৰত আক্ৰমণ কৰে। জৱাহৰলালকো লাঠিৰে মাৰধৰ কৰা হয়। গোবিন্দবল্লভ পন্তৰ ওপৰত বেছিকৈ মাৰ পৰে। তেওঁ গুখ ডাঙৰ আছিল কাৰণে, অত্যাচাৰ তেওঁৰ ওপৰত বেছিকৈ হয়। চিৰ-জীৱনৰ কাৰণে তেওঁ ঘূণীয়া হয়। এনেবিলাক ঘটনাই দেশত বিক্ষোভৰ ভাৱ তীব্ৰতৰ কৰি তোলে। জৱাহৰলাল নেহৰু, সুভাষ বসু আদি যুৱক নেতাসকলে কংগ্ৰেছক বৈপ্লৱিক পথ লবলৈ জোৰ দিয়ে। অৱশ্যে, সমাজবাদৰ কথা তেতিয়াও কংগ্ৰেছ মহলতো বেছিকৈ ওলোৱা নাছিল। জৱাহৰলাল আদি কিছু নেতাইহে সমাজবাদৰ বিষয়ে কৈছিল। ক্ৰমে সমাজবাদৰ কথাই কিছু প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিবলৈ ধৰে। বনুৱা অনুষ্ঠান সমাজবাদী ভাৱেৰে প্ৰভাৱান্বিত হৈছিল। উত্তৰ প্ৰদেশ কংগ্ৰেছ কমিটিত জৱাহৰলালৰ নেতৃত্বত জমিদাৰী প্ৰথা যাব লাগে বুলি ঘোষণা কৰা হয়। ১৯২৯ চনত যুক্তপ্ৰদেশত কংগ্ৰেছে সমাজবাদী পৰিকল্পনা অনুমোদন কৰি নিখিল ভাৰত কংগ্ৰেছলৈ প্ৰস্তাৱ পঠায়। নিঃ ভাঃ কংগ্ৰেছ কমিটিয়ে বোম্বেত এই প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰে। এই বিষয়ে নেহৰুৱে লিখিছে :

“It is true, however, that the A. I. C. C. passed that resolution without giving much thought to it and most members probably did not realise what they were doing.”

কংগ্ৰেছ বিভিন্ন ভাৱ আৰু মতৰ লোকৰ এখন জাতীয় মঞ্চ কাৰণে এনে হৈছিল। তদুপৰি সেই সময়ত সমাজবাদৰ কথা বহুত দূৰত বুলি ভবা হৈছিল আৰু উপস্থিত বাস্তৱ বাজনীতিৰ কথা বুলি ভবা নহৈছিল। হয়তো সেইকাৰণেই, তেনে প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ হোৱা নোহোৱাৰ ওপৰত বহুতো সদস্যই গুৰুত্ব নিদিছিল।

১৯২৮ চনত কলিকতা কংগ্ৰেছে নেহৰু বিপোর্ট আলোচনা কৰে! জৱাহৰলালৰ লগত দেউতা মতিলালৰ মতৰ অমিল আছিল। স্বাধীনতাৰ প্ৰশ্নত জৱাহৰলাল নেহৰু, সুভাষ বসু প্ৰমুখ্যে ডেকা নেতাসকলে আপোচ কৰিব নুখুজিছিল। কিন্তু কংগ্ৰেছৰ ঐক্যৰ কাৰণে ঔপনিৱেশিক স্বায়ত্ত-শাসনৰ সমৰ্থনতে প্ৰস্তাৱ গৃহীত হয়। সমাজবাদীৰ মধ্যস্থতাত এবছৰ সময় দিয়া হয়। এই বছৰৰ ভিতৰত বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টে উক্ত প্ৰস্তাৱ মতে কাম নকৰিলে, স্বাধীনতাৰ দাবী উত্থাপিত কৰা হ'ব বুলি ডেকা দলক আশ্বাস দিয়া হ'ল।

বাৰিয়াৰ কয়লা অঞ্চলত ১৯২৮ চনৰ নিঃ ভাঃ ট্ৰেড ইউনিয়ন কংগ্ৰেছৰ (All India Trade Union Congress) সভাত জৱাহৰলালে যোগ দিছিল। তেওঁ সভাপতি নিৰ্বাচিত হয়। যুদ্ধৰ পিচত এই সময়ত মালিকসকলে বহুত লাভ কৰে; কিন্তু বনুৱাসকল বঞ্চিত হৈ থাকে। ১৯২৮, ১৯২৯ চনত বনুৱা ধৰ্মঘট আদি বেছিকৈ হয়। বঙ্গৰ মৰাপাটৰ কলবোৰতো সাধাৰণ ধৰ্মঘট হয়। জামছেদপুৰৰ তীখা কাৰখানাতো ধৰ্মঘট হয়। অসম-বঙ্গ ৰেলতো হয়। গভৰ্ণমেণ্টে বনুৱা নেতাসকলক গ্ৰেপ্তাৰ কৰে। ইয়াকে লৈ দীঘলীয়া বিচাৰ চলে। চাৰে চাৰি বছৰ এই বিচাৰ চলে। ১৯২৯ চনৰ ডিচেম্বৰত লাহোৰত জৱাহৰলালৰ সভাপতিত্বত কংগ্ৰেছ বহে। গান্ধীজীয়ে কলিকতা কংগ্ৰেছত যোগ দি মধ্যস্থতা কৰাৰ

বাহিৰে, বাজনীতিৰপৰা আঁতৰি থকাৰ আছিল। তেওঁ খাদীৰ প্ৰচলনৰ বাবে প্ৰতি প্ৰদেশ, প্ৰতি জিলালৈ গৈছিল।

বিধানসভাৰ জৰিয়তে স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ চলোৱাৰ সময় পাৰ হ'ল বুলি তেতিয়া সকলোৱে বুজিছিল। সেই পদ্ধতিত পণ্ডিত মতিলাল আদিৰো আগ্ৰহ কমিল। দৰ্শকৰ গেলিবৰপৰা ভগৎসিং আৰু বি. কে. দত্তই এদিন কেন্দ্ৰীয় এছেম্বলী য'ত বোমা পেলালে। যতীন্দ্ৰনাথ দাসে লাহোৰৰ জেলত অনশন কৰে। ৬১ দিনৰ মূৰত যতীন দাস ঢুকাল। এইবিলাক ঘটনাই দেশত চাঞ্চল্যৰ সৃষ্টি কৰিছিল।

লাহোৰ কংগ্ৰেছৰ আগতে লৰ্ড আৰউইনে ঘূৰণীয়া মেজমেল পাতে। বিভিন্ন মতৰ আৰু দলৰ মানুহক তালৈ মতা হৈছিল। গান্ধীজীও তালৈ গৈছিল। তেজবাহাদুৰ চাফ্ৰুও তাত আছিল। তেওঁলোকে আৰউইনৰ ঘোষণা কেইটামান চৰ্ত দি মানি লয়। এই চৰ্ত মানিলে সহযোগিতা দিয়াৰ কথা হয়। চৰ্তবোৰ আছিল:

(1) All discussions at the proposed conference to be on the basis of full Dominion Status for India;

(2) there should be a predominant representation of congressmen at the conference;

(3) general amnesty of political prisoners;

(4) the Government of India to be carried on from now onwards, as far as possible under the existing conditions, on the line of a dominion government.

কংগ্ৰেছৰ কাৰণে এই চৰ্তবিলাক আছিল ন্যূনতম দাবী। নবমপন্থী-সকলে কিছু এবা-ধৰা কৰিবলৈও বাজী আছিল। কংগ্ৰেছৰ ভিতৰত বামপন্থীসকল ইয়াত সন্তুষ্ট হোৱা নাছিল।

লাহোৰ কংগ্ৰেছৰ আগমুহূৰ্ত্তত, কংগ্ৰেছ আৰু গভৰ্ণমেণ্টৰ ভিতৰত চুক্তিৰ ভিত্তি বিচাৰিবলৈ আকৌ এবাৰ চেষ্টা চলোৱা হৈছিল। গান্ধীজী,

মতিলাল নেহৰু, মিঃ জিন্না, তেজবাহাদুৰ চাফ্ৰু, ছদাৰ পেটেলে বৰলাটক দেখা কৰে। কিন্তু কোনো গীমাংসাৰ সূত্ৰ নোলাল।

লাহোৰ কংগ্ৰেছৰ কেইমপ্তাহমান আগতে ভাৰতীয় মজদুৰ কংগ্ৰেছৰ সভাপতিত্ব কৰে জৱাহৰলাল। এই অধিবেশন নাগপুৰত বহে। নেহৰুৰে লিখিছে:

"I had hoped that I might be a link between the two and bring them closer to each other—the National Congress to become more socialistic; more proletarian, and organised labour to join the national struggle. It was, perhaps, a vain hope, for nationalism can only go far in a socialistic or proletarian direction by ceasing to be nationalism. Yet, I felt that bourgeois as the outlook of National Congress was, it did represent the only effective revolutionary force in the country. As such Labour ought to help it and co-operate with it and influence it, keeping, however, its own identity and ideology distinct and intact."

১৯২৯ চনত Royal Commission on Labour—Whitley Commission বহুৱা লৈ ট্ৰেড্ ইউনিয়ন মহলত মতভেদ হয়। বামপন্থী-সকলৰ মতে এই কমিছন বয়কট কৰিব লাগে; সোঁপন্থীসকলৰ মতে সহযোগ কৰিব লাগে। কংগ্ৰেছৰ মতেও এই কমিছন বয়কট কৰিব লাগে। নাগপুৰৰ AITUCৰ মিটিঙত অনুষ্ঠানটো দুভাগ হয়। মধ্যমপন্থী-সকলে বেলেগ সংঘ কৰে। তেতিয়া কমিউনিষ্টসকলেও বেলেগে ট্ৰেড্ ইউনিয়ন কৰে। ট্ৰেড্ ইউনিয়নৰ তিনিটা দল হয়। সেইসময়ত হতাশা আহে। বনুৱাৰ বিশেষ কষ্টৰ দিন। মধ্যমপন্থীসকলক চৰকাৰে সমৰ্থন দিয়ে।

১৯২৯ চনৰ ডিচেম্বৰত পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰুৰ সভাপতিত্বত লাহোৰত কংগ্ৰেছ মহাসভাৰ ঐতিহাসিক অধিবেশন বহে। এই লাহোৰ কংগ্ৰেছত পূৰ্ণ স্বাধীনতাৰ প্ৰস্তাৱ গৃহীত হ'ল।

খান আব্দুল গফুৰ খানৰ নেতৃত্বত সীমান্ত প্ৰদেশৰ এটা দলে লাহোৰ কংগ্ৰেছত যোগ দিছিল। তেওঁলোক কামৰ মানুহ, কথা কম কয়।

লাহোৰ কংগ্ৰেছৰ পিচত বিধানসভাৰ কংগ্ৰেছৰ সভ্যসকলক পদত্যাগ কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়া হয়। প্ৰায় সকলো সদস্যই পদত্যাগ কৰে। মাত্ৰ কেইজনমানেহে নিৰ্বাচনৰ সময়ত দিয়া প্ৰতিশ্ৰুতি ভংগ কৰি ইস্তফা নিদিয়াকৈ থাকে।

স্বাধীনতাৰ প্ৰস্তাৱ গৃহীত হোৱাত দেশত বিপুল উৎসাহ উদ্দীপনাৰ সৃষ্টি হ'ল। স্বাধীনতাৰ উন্মাদনাৰ ভাৱত জনতাই সেই সময়ত জাতীয় নেতাসকলক এনেকৈ হিয়া উবুৰিয়াই শ্ৰদ্ধা জনাইছিল যে সি নেতাসকলৰ মনত কি ধৰণে প্ৰতিক্ৰিয়া কৰিব পাৰে সেই বিষয়ে আত্মঅনুশীলন কৰি নেহৰুৱে নিজৰ কথা যেনেকৈ লিখিছে, কম-বেছি বহুতৰে ক্ষেত্ৰত সি ঘটিব পাৰে। নেহৰুৱে লিখিছে :

"It was true that I had achieved, almost accidentally as it were an unusual degree of popularity with the masses; I was appreciated by the intelligentsia; and to youngmen and women, I was a bit of hero and a halo of romance seemed to surround me in their eyes. Songs had been written about me, and the most impossible and ridiculous legends had grown up. Only a saint, perhaps, or an inhuman monster could survive all this unscathed and unaffected, and I can place myself in neither of these categories. It went to my head, intoxicated me a little and gave me confidence and strength—I had a fair measure of my abilities, I thought, and I was by no means humble about them. But I know well enough that there was nothing at all remarkable about these, and I was very conscious of my failings. A habit of introspection probably helped me to retain my balance and view many happenings connected with myself in a detached manner."

লাহোৰ কংগ্ৰেছত পূৰ্ণ স্বাধীনতাৰ প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰা হ'ল যদিও,

কোনেও নেজানিছিল যে কেনেকৈ, কি কাৰ্যপদ্ধতিৰে সেই প্ৰস্তাৱ কাৰ্যকৰী কৰা হ'ব। মহাত্মা গান্ধীৰ ইংগিতলৈ সকলোৱেই বাট চাই আছিল।

সেই সময়ত কাৰো মনত নেখেলোৱা এটা কথা লৈ আন্দোলন কৰিবলৈ মহাত্মাজীয়ে মনস্থ কৰিলে। অতি দুখীয়াজনৰ কাৰণেও নিত্য প্ৰয়োজনীয় নিমখৰ বাবে আইন ভংগ কৰিব বুলি মহাত্মাজীয়ে ঘোষণা কৰিলে। এই ঘোষণাই জনসাধাৰণৰ প্ৰাণ স্পৰ্শ কৰিলে।

নিমখ শব্দটোৱেই তেতিয়া যাদু মন্ত্ৰবদৰে কাম কৰিলে। বণ-দুন্দুভি বাজি উঠিল। নিমখৰ ওপৰত কৰ বহুৱা আৰু সুবিধা থাকিলেও নিমখ তৈয়াৰ কৰিবলৈ নিদিয়াৰ যি আইন আছিল, সেই আইন ভংগৰ আন্দোলন আৰম্ভ হ'ল। এই আন্দোলন আৰম্ভ কৰাৰ আগতে অৱশ্যে, এটা প্ৰশ্ন দেখা দিছিল যে ১৯২১-২২ চনৰ আন্দোলন চৌৰিচৌৰাৰ হত্যাকাণ্ডৰ কাৰণে যেনেকৈ বন্ধ কৰা হৈছিল, তেনে অৱস্থা হলে কি হ'ব? এইবাৰ জনতা অহিংস সংগ্ৰামত বেছি শিক্ষিত হৈছে আৰু সাধাৰণভাৱে ৰাইজে সেইমতে কাম কৰিলেও কোনোবাই ক'বাত হিংসাৰ কাম কৰিলেই, আন্দোলন বন্ধ কৰিব লাগিলে কি উপায়? গান্ধীজীয়ে এইবাৰ এই আশ্বাস দিছিল যে বিক্ষিপ্তভাৱে হোৱা হিংসাৰ কামৰ কাৰণে আন্দোলন বন্ধ কৰা নহ'ব। সাধাৰণভাৱে সেই নীতি মানি আন্দোলন চলিছে নে নাই, তালৈ তেখেতে লক্ষ্য ৰাখিব।

গান্ধীজীয়ে হাতত সেই লাখুটিডাল লৈ যাত্ৰা আৰম্ভ কৰিলে—সমগ্ৰ দেশত উখলমাখল লাগিল। পৃথিৱীৰ ইতিহাসত এক অভূতপূৰ্ব যুদ্ধ আৰম্ভ হ'ল। ক্ষীণকায়, বুঢ়া গান্ধীয়ে তেখেতৰ সৰ্বসমতীৰ আশ্ৰমৰপৰা লগত বহু বহু সত্যাগ্ৰহী দল এটা লৈ, কাৰো হাতত কোনো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ নোলোৱাকৈ, সেই সময়ত পৃথিৱীৰ সকলোতকৈ বলী সামৰিক শক্তি ইংৰাজৰ লগত যুদ্ধ কৰিবলৈ সাগৰৰ পাৰৰ ডাণ্ডী নামেৰে ঠাইলৈ ওলাল নিমখ আইন ভঙ্গ কৰিবলৈ।

নেতাসকল গ্ৰেপ্তাৰ হলে, কি কৰিব কংগ্ৰেছত স্থিৰ কৰা হ'ল।

কংগ্ৰেছৰ হৈ 'ডিক্টেটৰ' মনোনীত কৰাৰ কথা হ'ল। এজন গ্ৰেপ্তাৰ হলে, আনজনে দায়িত্ব ল'ব। কংগ্ৰেছে 'ডিক্টেটৰ' মনোনীত কৰাত বৰলাট, লাট চাহাবসকলে ক'বলৈ লাগিল, 'চোৰাঁ, কংগ্ৰেছে গণতন্ত্ৰ নেমানে।' জানিবা ভাৰতত তেওঁলোকে গণতন্ত্ৰহে চলাইছিল! পণ্ডিত মতিলাল নেহৰুৱে এলাহাবাদৰ তেওঁৰ ঘৰটো কংগ্ৰেছক দান কৰিছিল। ইয়াৰ নাম হ'ল স্বৰাজ ভৱন। ৬ এপ্ৰিলত গান্ধীজীয়ে ডাণ্ডীৰ সাগৰৰ পাৰত নিমখ আইন ভাঙিলে। তেতিয়া সমগ্ৰ দেশতে আইন অমান্য কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়া হ'ল। বহুতে 'নিমখ আইন ভাঙিলে জানো স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ হ'ব'—বুলি ভাবিছিল। সেই সম্পৰ্কে নেহৰুৱে লিখিছে :

"As we saw the abounding enthusiasm of the people and the way salt-making was spreading like a prairie fire, we felt a little abashed and ashamed for having questioned the efficacy of the method when it was first proposed by Gandhiji. And we marvelled at the amazing knack of the man to impress the multitude and make it act in an organised way."

সভা, শোভাযাত্ৰা, লাঠীচাৰ্জ, গুলী, হৰতাল আদি হ'বলৈ ধৰিলে।

পেন্থোৱাৰত ২৩ এপ্ৰিলত মেম্বিনগানৰ ফায়াৰিং হ'ল। জনতা সাহেবে তাৰ সন্মুখীন হ'ল। পাঠানসকলৰ, সাধাৰণতেই, গুলীৰ উত্তৰ গুলীৰে দিয়াৰ নিয়ম আছিল। কিন্তু গান্ধীজীৰ অহিংস নীতিমতে তেওঁলোকে গুলী বুকুপাতি লৈছিল; গুলীৰে গুলীৰ উত্তৰ দিয়া নাছিল। ই এটা অভাৱনীয় কথা! সৈন্যৰ ওপৰতো ইয়াৰ প্ৰতিক্ৰিয়া হৈছিল। সীমান্ত প্ৰদেশত গাৰৱালী সৈন্যই অসামৰিক নাগৰিকৰ ওপৰত গুলী চলাবলৈ অস্বীকাৰ কৰিছিল।

কংগ্ৰেছ ৰাৰ্কিং কমিটিৰ বহুতো সদস্য গ্ৰেপ্তাৰ হ'ল, কিন্তু আনে আহি তেওঁলোকৰ ঠাই ল'লে।

৫ মে'ত গান্ধীজীক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হ'ল, পশ্চিম উপকূলত তেতিয়া বিৰাটভাৱে নিমখ গুদাম আদিৰ ওপৰত আক্ৰমণ হ'ল। এই আক্ৰমণ-

বিলাকৰ সময়ত পুলিচে নিষ্ঠুৰভাৱে অত্যাচাৰ কৰিছিল। লাঠীচাৰ্জত আহতসকলক শুশ্ৰূষা কৰিবলৈ বহুতো অস্থায়ী হাস্পিতাল কৰিব লগা হয়।

নিমখ আইন ভঙ্গ আন্দোলনৰ সম্পৰ্কে নেহৰুজীয়ে লিখিছে :

That year 1930 was full of dramatic situation and inspiring happenings; what surprised most was the amazing power of Gandhiji to inspire and enthuse a whole people. There was something almost hypnotic about it, and we manouvered the words used.....how he had the power.....about the making heroes out of clay.

আন্দোলনৰ বেগ যেতিয়া এনেকৈ বাঢ়িছিল তেতিয়া ১৯৩৩ চনৰ জুলাইত চাপ্ৰ আৰু জয়কাৰে কংগ্ৰেছ আৰু গভৰ্ণমেণ্টৰ মাজত মধ্যস্থতা কৰিছিল। তেওঁলোকৰ মধ্যস্থতাত মতিলাল, জৱাহৰলাল, চৈয়দ মামুদক যাৰবাদা জেললৈ গান্ধীজীৰ লগত কথা পাতিবলৈ নিয়া হয়। জেলত চাপ্ৰ, জয়কাৰৰ লগত গান্ধী আদি কংগ্ৰেছৰ নেতাসকলৰ আলোচনা হয়। বল্লভভাই পেটেল, জয়ৰামদাস দৌলতৰাম, সৰোজিনী নাইডুও সেই জেলতে আছিল। ১৩, ১৪ আৰু ১৫ আগষ্টত জেলত এই আলোচনা চলে।

এই সময়ত বিলাতত প্ৰথম ঘূৰণীয়া মেজমেল বহে। সেই মেলৰ শেষত প্ৰধান বক্তা ৰামজে মেকডোনাল্ডে কংগ্ৰেছলৈ গোহাৰি জনালে। ১৯৩১ চনৰ জানুৱাৰীত কংগ্ৰেছ ৰাৰ্কিং কমিটি বহিল আৰু স্বাধীনতাৰ বাহিৰে কোনো কথাত মান্তি নহবলৈ প্ৰস্তাৱ ল'লে, কিন্তু ইতিমধ্যে চাপ্ৰ আৰু শ্ৰীনিবাস শাস্ত্ৰীয়ে বিলাতৰপৰা মতিলাললৈ তাৰবাৰ্তা পঠিয়ালে যে তেওঁলোকৰ লগত কথা নোহোৱাকৈ যেন কংগ্ৰেছে একো মত নিদিয়। কংগ্ৰেছৰ প্ৰস্তাৱ বাতৰিকাকতলৈ নিদিয়াকৈ ৰখা হ'ল—তেওঁলোক নহালৈকে।

ইতিমধ্যে, গান্ধীজীক জেলৰপৰা খালাচ দিয়া হৈছিল। ২৬ জানুৱাৰীত জৱাহৰলাল আৰু অন্যান্য বহুতো কংগ্ৰেছৰ নেতাক (ৰাৰ্কিং কমিটিৰ সভ্য)

খালাচ দিয়া হ'ল। মতিলাল তেতিয়া বিশেষভাৱে অসুস্থ। গান্ধীজী পোনে পোনে তালৈ আহিল। ৬ ফেব্ৰুৱাৰীত মতিলালৰ মৃত্যু হয়।

বিলাতৰপৰা অহা নেতাসকলৰ তৰফৰপৰা গান্ধীজীক পৰামৰ্শ দিয়া হ'ল যে তেওঁ বৰলাটৰ লগত কথা হ'ব লাগে। গান্ধীজীৰ বণকৌশলমতে তেওঁ বিৰোধী পক্ষৰ লগত সদায়েই কথা হবলৈ প্ৰস্তুত আছিল। সেই কাৰণে, বৰলাটৰ লগত কথা হবলৈ, তেওঁৰ আপত্তি নাছিল। গান্ধীজীৰ লগত দিল্লীত বৰলাটৰ সাক্ষাত হ'ল। কংগ্ৰেছ ৱৰ্কিং কমিটিৰ মেম্বাৰসকলো তালৈ আহিল। গান্ধীজী ডাঃ আন্সাবীৰ ঘৰত আছিল। সেইসময়ত, বৰলাটৰ লগত হোৱা কথাবতৰাবপৰা, এই লোকসকলৰ হাতলৈ ক্ষমতা আহিব পাৰে বুলি আগৰ কংগ্ৰেছ বিৰোধী বলত লোক গান্ধীজীৰ ওচৰলৈ আহিছিল।

নিমখ আইন ভংগ আন্দোলনৰ ফলস্বৰূপে ৪ মাৰ্চত গান্ধী-আৰউইন চুক্তি হ'ল। জৱাহৰলাল নেহৰু ইয়াৰ চৰ্তবিলাকত সন্তুষ্ট হ'ব পৰা নাছিল। তেওঁ লিখিছে: "Was it for this that our people had behaved so gallantly for a year? Were all our brave words and deeds to end in this?"

ভগতসিঙৰ ফাঁচীৰ ছকুম মাফ্ দিব লাগে বুলি গান্ধীজীয়ে ধৰিছিল; কিন্তু চুক্তিত সেই কথা নাছিল। গান্ধীজীৰ কথা গভৰ্ণমেণ্টে নেৰাখিলে। সেইকাৰণে দেশত অসন্তোষে দেখা দিছিল।

সন্ত্ৰাসবাদৰ ওপৰত বিশ্বাস সন্ত্ৰাসবাদীসকলৰ মাজতো তেতিয়া কমিছিল। চন্দ্ৰশেখৰ আজাদ নামেৰে এজন সন্ত্ৰাসবাদীয়ে নেহৰুক দেখা কৰি কৈছিল যে, হিংসাত্মক সংঘৰ্ষ নহলে, স্বাধীনতা নাহিব, কিন্তু সন্ত্ৰাসবাদৰ দিনো নাই। কিন্তু এই ডেকাজনক এলাহাবাদত পুলিচে গুলী কৰি মাৰিছিল।

গান্ধীজীয়ে নেহৰুক চুক্তিৰ কথা বুজাই কোৱাত, নেহৰু কিছু আশ্বস্ত হৈছিল। আইন অমান্য আন্দোলন উঠাই লোৱা হ'ল। কংগ্ৰেছৰ আন্দো-

লনৰ বন্দীসকল মুক্ত হ'ল। বাইজৰ মাজত স্বাধীনতাৰ যুদ্ধত জিকাৰ ভাৱ লৈছিল। চুক্তিৰ অৰ্থ কংগ্ৰেছৰ জয় বুলি লোৱাত গভৰ্ণমেণ্ট বৰ ক্ষুব্ধ হৈছিল। অৱশ্যে, কংগ্ৰেছৰ নেতাসকলে বৃটিছক পৰাস্ত কৰা হ'ল বুলি ভবা নাছিল। কিন্তু তেওঁলোকে আন্দোলনত বাইজৰ সাহস আৰু ত্যাগৰ ক্ষমতা দেখি যুদ্ধ জিকাৰ আনন্দ পাইছিল।

১৯৩১ চনত চৰ্দাৰ পেটেলৰ সভাপতিত্বত কৰাটী কংগ্ৰেছ বহে। এই অধিৱেশনত পণ্ডিত নেহৰুৱে অৰ্থনৈতিক প্ৰস্তাৱ দাঙি ধৰে। ই নতুন ধৰণৰ প্ৰস্তাৱ। অধিৱেশনত প্ৰস্তাৱটো গৃহীত হয়। কৰাটী কংগ্ৰেছৰ সময়তে কাণপুৰত হিন্দু-মুছলমান সংঘৰ্ষ হয়। এই সংঘৰ্ষত শান্তিৰ কাৰণে কাম কৰি থাকোঁতে উন্নত জনতাই গণেশ শংকৰ বিচাৰ্থীক হত্যা কৰে। সেই সময়ত দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে সাম্ৰাজ্যবাদী চক্ৰান্তত, এই সময়ত সাম্প্ৰদায়িকতাবাদীসকল সাম্প্ৰদায়িক অশান্তি সৃষ্টি কৰিবলৈ সুবিধা পায়।

গান্ধীজী দ্বিতীয় ঘূৰণীয়া মেজমেললৈ যোৱা উচিত হব নে নহয় তেতিয়া এই প্ৰশ্নটোও উঠিছিল। বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টৰ ফালৰপৰা সংবিধানৰ যি জঁকা আগতে তৈয়াৰ কৰিছিল, কংগ্ৰেছ তাত বাজী হোৱা নাছিল। কৰাটী কংগ্ৰেছে স্পৰ্শ কৰিছিল যে কংগ্ৰেছে গ্ৰহণ কৰিব লাগিলে, সংবিধানত অন্ততঃ এই কেইটা কথা স্পৰ্শকৈ দিব লাগিব—প্ৰতিৰক্ষাৰ সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা, বৈদেশিক বিষয়সমূহ আৰু অৰ্থনৈতিক নীতি নিৰ্ধাৰণৰ প্ৰশ্ন। ঘূৰণীয়া মেজমেলৰ সিদ্ধান্তৰ লগত এই কথা খাপ নেখাইছিল। কংগ্ৰেছৰ নেতাসকলে কিবা হ'ব বুলি আশা কৰা নাছিল; গান্ধীজীয়ে কিন্তু শেষলৈকে চেষ্টা কৰাৰ পক্ষে আছিল। তেওঁ সদায়েই আশাবাদী। কিন্তু দুটা কথা মুখ্য আছিল; এটা আছিল যে ঘূৰণীয়া মেজমেলৰ আগতে কি হ'ল নহল, সেই কথাই এতিয়াৰ দ্বিতীয় ঘূৰণীয়া মেজমেলৰ আলোচনাৰ প্ৰতিবন্ধক হ'ব নোৱাৰিব। কংগ্ৰেছৰ কথা স্বাধীনভাৱে ক'ব পাৰিব লাগিব; দ্বিতীয় কথা আছিল যে সিফালে ঘূৰণীয়া মেজমেলত

কংগ্ৰেছৰ প্ৰতিনিধিয়ে আলোচনা কৰি থাকোঁতে, দেশত গভৰ্ণমেণ্টে কংগ্ৰেছৰ মানুহৰ ওপৰত নিৰ্যাতন চলালে—আলোচনাৰ কাৰণে অনুকূল বতৰ নেথাকিব।

বংগৰ পৰিস্থিতি উদ্বেগজনক আছিল। তাত বহুতো বাজনৈতিক বন্দী খালাচ হোৱা নাছিল। কংগ্ৰেছৰ সাধাৰণ কামৰ উপৰিও, সন্ধান-বাদৰ কাম চলি থকাত, বংগৰ পৰিস্থিতি জটিল হৈ পৰিছিল। পৃথিৱী-ব্যাপি তেতিয়া অৰ্থনৈতিক অৱসাদ দেখা দিছিল। ভাৰতত খেতিয়কৰ এনেয়েই অত্যন্ত বেয়া আছিল। এই সময়ত কৃষিজাত বস্তুৰ দাম আগতকৈও পৰি যোৱাত তেওঁলোকৰ অৱস্থা ভয়াৱহ হৈ পৰিছিল। কিন্তু তাৰ মাজতো ইংৰাজ চৰকাৰে খেতিয়কৰ মাটিৰ খাজনা বৃদ্ধি কৰিছিল। সেই খাজনা দিয়া বহুত খেতিয়কৰ কাৰণেই অসন্তুষ্ট হৈ পৰিছিল। বহুতৰ মাটিবাৰী ক্ৰোক হৈছিল। বহুতক দখলৰপৰা উচ্ছেদ কৰা হৈছিল। গান্ধীজীয়ে উত্তৰ প্ৰদেশৰ গভৰ্ণৰৰ লগত নাইনিতালত খাজনা মাফ দিয়া আদি কথা আলোচনা কৰেগৈ। সামান্যভাৱে খাজনা মাফ হৈছিল, কিন্তু খেতিয়ক বাইজে বিশেষ একো সকাহ নেপাইছিল। সীমান্ত প্ৰদেশতো অশান্তি চলি আছিল। সীমান্ত গান্ধীয়ে তাত ‘বেডশ্বিট’ৰ সংগঠন কৰি গাঁৱে গাঁৱে ঘূৰিছিল।

বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টে যুৰণীয়া মেজমেলত সাম্প্ৰদায়িক প্ৰশ্নটো আগত ৰাখিব বুলি জনা কথাই আছিল। তেওঁলোকে তালৈ তেনেকৈয়ে প্ৰতিনিধি বাছিছিল। গান্ধীজীয়ে সেই কাৰণে কৈছিল যে যুৰণীয়া মেললৈ যোৱাৰ আগতে সাম্প্ৰদায়িক প্ৰশ্নটো মীমাংসা হ’ব লাগে; কিয়নো সেয়ে নহলে বাজনৈতিক প্ৰশ্ন তল পৰিব। কংগ্ৰেছ ৱৰ্কিং কমিটিয়ে এই বিষয়ে বিবেচনা কৰি চাই, গান্ধীজীক তাৰ কাৰণেই বিলাতলৈ নোযোৱাৰ কথা ভাবিবলৈ মানা কৰিলে।

চুক্তিৰ কিছু পিছতে লৰ্ড আৰউইনে ভাৰত এৰিলে আৰু লৰ্ড উইলিংডন বৰলাট হৈ আহিল। এইজন বৰলাট কঠোৰ হ’ব বুলি কথা

ওলাইছিল, কিন্তু ই ব্যক্তিগতভাৱে মানুহজনৰ কথা নহয়। বৃটিছ চিভিল ছাৰ্ভিচ দলটোৱেই বৰলাট আৰউইনে গান্ধীজীৰ লগত সমান খাপৰপৰা চুক্তি এখন কৰা কথাটোকে ভাল পোৱা নাছিল। তেওঁলোকে ভাবিছিল যে গান্ধীক সমানে লৈ বৰলাটে চুক্তি কৰাত, কংগ্ৰেছৰ আৰু গান্ধীৰ সম্মান বাঢ়ি গ’ল আৰু সেইটো এতিয়া কেনেকৈ কৰাবলৈ চাব লাগে।

দ্বিতীয় যুৰণীয়া মেজমেললৈ যোৱা সম্পৰ্কে গান্ধীজীয়ে দেশৰ পৰিস্থিতিলৈ চাই মন স্থিৰ কৰিব পৰা নাছিল। চিমলাত দুবাৰ বৰলাটৰ লগত তেখেতৰ কথা হয়। অৱশেষত, গভৰ্ণমেণ্টে এটা বিবৃতি দিয়ে আৰু গান্ধীজীয়ে বিলাতলৈ যাবলৈ ঠিবাং কৰে। কোনো বিদেশী সাংবাদিকে সেইসময়ত এনেকথা উলিয়াইছিল যে কংগ্ৰেছ ৱৰ্কিং কমিটিৰ ভিতৰত কোনো এটা দলে গান্ধীজীক বাহিৰ কৰিব আৰু বাকীখিনি ধীৰপন্থীসকলৰ লগত লগ হ’ব। এনেকৈ মিছা কথা প্ৰচাৰ কৰা হৈছিল। গান্ধীজী কংগ্ৰেছৰ একমাত্ৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে দ্বিতীয় মেজমেললৈ গৈছিল। মৰোজিনী নাইডু ভাৰতীয় নাৰীৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে মেললৈ গৈছিল, কংগ্ৰেছৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে নহয়।

মেললৈ যিসকল প্ৰতিনিধি বাছি নিয়া হৈছিল, ভাৰতৰ বাইজৰ লগত তেওঁলোকৰ কোনো সম্পৰ্ক নাছিল। গান্ধীজী তেওঁলোকৰ মাজত অকল-শৰীয়া আছিল। তেওঁলোকৰ ধাৰণাবিলাক চাকৰি-বাকৰি, এছেম্বলীত কাৰ কিমান আসন হ’ব—এইবিলাক। ভাৰতৰ স্বাধীনতা আৰু জন-সাধাৰণৰ অৰ্থনৈতিক প্ৰশ্নৰ লগত তেওঁলোকৰ সম্পৰ্ক নাছিল। গান্ধীজীৰ ভাৱ, কথা, পোছাক-পৰিচ্ছদ সকলো বেলেগ আছিল। সেই মেলত সাম্প্ৰদায়িকতাৰ প্ৰশ্ন তোলা সকলক যে বৃটিছ ৰাজশক্তিয়ে পুতলা হিচাপে ব্যৱহাৰ কৰিছিল, এটা ঘটনাৰপৰাই তাৰ প্ৰমাণ হয়। মেলত মুছলমান প্ৰতিনিধিসকলে কৰা বহুতো সাম্প্ৰদায়িক দাবী গান্ধীজীয়ে ভাল নেপাইছিল। কিন্তু তথাপি গান্ধীজীয়ে সেইসকলো মানি ল’ব বুলি প্ৰস্তাৱ আগবঢ়াইছিল যদিহে মুছলমান প্ৰতিনিধিসকলে কংগ্ৰেছৰ লগত ভাৰতৰ

স্বাধীনতা। স্পষ্ট বাজনৈতিক দাবী মানি তেওঁৰ লগত যোগ দিয়ে। কিন্তু গান্ধীজীৰ এই প্ৰস্তাৱ তেওঁলোকে গ্ৰহণ নকৰিলে। ই প্ৰমাণ কৰিলে যে প্ৰকৃত কথা সাম্প্ৰদায়িক নহয়, আচল কথা বাজনৈতিক। সাম্প্ৰদায়িক প্ৰশ্নৰে বাজনৈতিক প্ৰশ্নটো এবাৰ খোজা হৈছিল মাথোন।

দ্বিতীয় মেজমেলত দিয়া গান্ধীজীৰ ভাষণ, ভাৰতৰ মুক জনসাধাৰণৰ প্ৰাণৰ কথা। গান্ধীজীয়ে তাত কৈছিল যে তেওঁ কোনো শ্ৰেণী বা সম্প্ৰদায়ৰ প্ৰতিনিধিত্ব নকৰে। তেওঁ প্ৰতিনিধিত্ব কৰে ভাৰতৰ মুক জনসাধাৰণৰ। এই দৃষ্টিভঙ্গী লৈ গান্ধীজীয়ে ভাৰতৰ দাবী দাঙি ধৰিছিল। কিন্তু বৃটিছ সাম্ৰাজ্যবাদী শক্তিয়ে তেতিয়াও ভাৰতৰ বাইজৰ আশা আকাংক্ষা পূৰণৰ কথা ভবা নাছিল। সেইকাৰণে, তেওঁলোকে গান্ধীজীৰ চেষ্টা ব্যৰ্থ কৰিবলৈ কোঁশল অৱলম্বন কৰিছিল। দ্বিতীয় মেজমেলৰপৰা ফললাভৰ কোনো আশা নেদেখি গান্ধীজী ভাৰপৰা উভতি আহে। ইতিমধ্যে, ভাৰতৰ বাজনৈতিক অৱস্থা জটিল হৈ পৰে। চুক্তিমতে আইন অমান্য আন্দোলন বন্ধ কৰা হৈছিল যদিও গান্ধীজীয়ে স্পষ্ট কৰি কৈছিল যে স্থানীয় অৰ্থনৈতিক প্ৰশ্নলৈ আন্দোলন কোনোবাই কৰিলে তাত বাধা নাই।

সেই সময়ত কৃষিজাত বস্ত্ৰৰ দাম বৰকৈ পৰি যোৱাত আৰু কৃষকৰ নানা অন্তৰ্ভাৱ কাৰণে, যুক্তপ্ৰদেশ কংগ্ৰেছ কমিটিয়ে খাজনা বন্ধৰ আন্দোলন চলাইছিল। তেওঁলোকে এই অভিযান চলাই চুক্তি ভংগ কৰিছে বুলি অভিযোগ অনা হৈছিল। মাটিৰ খাজনা, শস্ত্ৰৰ দামৰ লগত মিলাই হ'ব লাগে বুলি যুক্তপ্ৰদেশ কংগ্ৰেছে দাবী কৰিছিল। বংগত, হিজলী আৰু চিটাগঙত দুটা ঘটনাই চাঞ্চল্যৰ সৃষ্টি কৰে। চৰকাৰীভাৱে ঘোষণা কৰা হয় হিজলী জেলত বন্দীসকলে কৰ্মচাৰীসকলক আক্ৰমণ কৰে আৰু তাৰ কাৰণে গুলী চলাব লগা হয়। চিটাগঙত মুছলিম পুলিচ অফিচাৰ এজনক সন্মুখবাদী এজনে গুলী কৰি মাৰে। ইয়াকে লৈ সাম্প্ৰদায়িক গণ্ডগোল হয়।

গান্ধীজী বিলাতৰপৰা আহি পোৱাৰ আগতেই খান আব্দুল গফৰ খান, ডাক্তৰ খান চাহাব, জৱাহৰলাল আৰু চেৰৱানীক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। দুদিন পাছত গান্ধীজীয়ে ভাৰত পালেই এই খবৰ পায়। গান্ধীজীয়ে বৰলাটৰ লগত দেখা কৰিব খুজিলে। কিন্তু কোৱা হ'ল, বংগ অৰ্ডিনেন্স আদি আলোচনা কৰিব নোৱাৰিব। বিনা চৰ্তে আলোচনাৰ কাৰণে গান্ধীজীয়ে আকৌ লিখিলে। কিন্তু ১৯৩২ চনৰ ৪ জানুৱাৰীত গান্ধীজীক গ্ৰেপ্তাৰহে কৰা হ'ল। গভৰ্ণমেণ্টে তেতিয়া কংগ্ৰেছক মৰিমূৰ কৰিবলৈ দৃঢ় সংকল্প লৈছিল। কংগ্ৰেছক বে-আইনী ঘোষণা কৰা হ'ল। কংগ্ৰেছৰ লগতে জাতীয়ভাৱাপন্ন বহুতো অনুষ্ঠানক বে-আইনী কৰা হ'ল।

যুক্তপ্ৰদেশৰ উপৰিও কৰ্ণাটক আৰু গুজৰাটত খাজনা বন্ধ আন্দোলন হৈছিল। এনেকৈ ১৯৩০ চনৰ গান্ধী-আৰউইন চুক্তি আৰু দ্বিতীয় ঘূৰণীয়া মেজমেলৰ পিছত, আকৌ দেশত আন্দোলন হয়।

জাতীয়তাবাদী আন্দোলনত ভাৰতত যেতিয়া জনসাধাৰণ নিপীড়িত, তেতিয়া কিছু মানুহে ১৯৩২ চনত তৃতীয় ঘূৰণীয়া মেলত ভাৰতৰ সংবিধান কৰিবলৈ ল'লে। বৃটিছ সাম্ৰাজ্যবাদৰ ছত্ৰছায়াত ভাৰতীয় সংৰক্ষিত স্বাৰ্থৰ লোকসকলে নিজৰ স্বাৰ্থ বজাই ৰাখিবলৈ তাত গোট খাইছিল।

সাম্প্ৰদায়িকতাৰ ভাৱ জীয়াই ৰখাৰ উদ্দেশ্যে, হিন্দু-মুছলমানৰ কাৰণে সুকীয়া নিৰ্বাচকমণ্ডলীৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল। তাৰ উপৰি বৃটিছ প্ৰধান-মন্ত্ৰী ৰামজে মেকডনাল্ডে দিয়া এটা 'এৱাৰ্ড' মতে হিন্দুৰ ভিতৰতো কিছুমান পিচপৰা সম্প্ৰদায়ৰ কাৰণে সুকীয়া নিৰ্বাচকমণ্ডলীৰ ব্যৱস্থা কৰা হয়। গান্ধীজীয়ে ৰামজে মেকডনাল্ড 'এৱাৰ্ড'ৰ বিষাক্ত পৰিণামৰপৰা সমাজখন ৰক্ষা কৰিবলৈ তাৰ বিৰুদ্ধে ১৯৩২ চনৰ চেপ্টেম্বৰ মাহত আমৰণ অনশন কৰে। সেই অনশনৰ ফলত মেকডনাল্ড 'এৱাৰ্ড' বদ হয়। তাৰ পিছত অস্পৃশ্যতাৰ বিৰুদ্ধে গান্ধীজীয়ে হৰিজন আন্দোলন কৰিবলৈ স্থিৰ কৰে।

১৯৩৩ চনৰ মে'ত গান্ধীজীয়ে ২১ দিন অনশন কৰে। তেতিয়া তেওঁক

খালাচ দিয়া হয়। গান্ধীজীয়ে হবিজন আন্দোলনত আত্মনিয়োগ কৰে। ১৯৩৩ চনত আইন অমান্য আন্দোলন স্থগিত ৰখা হয়।

হবিজন আন্দোলনে আইন অমান্য আন্দোলনৰপৰা বাইজৰ মন আঁতৰাই নিয়া বুলি কোনো কোনো কংগ্ৰেছৰ নেতা অসন্তুষ্ট হৈছিল। কিন্তু তেতিয়াও আগবঢ়াবৰ দৰেই, গান্ধীজীৰ সিদ্ধান্ত অম্লান্ত আছিল বুলি মানুহে ক্ৰমে বুজি পালে। জনসাধাৰণৰ উৎসাহ-উদ্দীপনা সদায় সমান নেথাকে। সেইকাৰণে পৰিস্থিতি বুজি, সক্ৰিয় আন্দোলনটো বন্ধ কৰাটো কেতিয়াবা অনিবাৰ্য হৈ পৰে। নিকপদ্ৰ যুদ্ধৰ সূদক্ষ সেনাপতি হিচাপে গান্ধীজীয়ে আন্দোলন আৰম্ভ কৰাৰ আৰু আন্দোলন বন্ধ কৰাৰ সময় ঠিক কৰোঁতে কেতিয়াও ভুল কৰা নাছিল।

১৯৩৪ চনত কেন্দ্ৰীয় আইনসভাৰ নিৰ্বাচন হয়। এই নিৰ্বাচনত অসমৰপৰা কংগ্ৰেছ প্ৰাৰ্থী হিচাপে প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰি কৰ্মবীৰ বৰদলৈ নিৰ্বাচিত হয়। কেন্দ্ৰীয় বিধানসভাত বৰদলৈ ডাঙৰীয়াই কেবাটাও গুৰুত্বপূৰ্ণ বিষয়ত বক্তৃতা দি তেখেতৰ পাৰ্লেমেণ্টেৰী দক্ষতাৰ প্ৰমাণ দিয়ে। ১৯০৮ চনত ফৌজদাৰী আইন সংশোধনী বিল, Indian Criminal Law Amendment (Repeal) Bill, Finance Bill, শৰৎচন্দ্ৰ বসুক এছেম্বলীত যোগ দিবলৈ মুক্তি দিয়া সম্পৰ্কে ১৯৩৫ চনৰ জানুৱাৰীত অনা সভা স্থগিতৰ প্ৰস্তাৱ আদিত বৰদলৈ ডাঙৰীয়াই দিয়া বক্তৃতা সকলো বাতৰি কাকতত বহুলভাৱে প্ৰচাৰিত হৈছিল। ফেট্‌ছ্‌মেনৰ দৰে কাকতেও বৰদলৈ ডাঙৰীয়াৰ ১৯০৮ চনৰ ফৌজদাৰী সংশোধনী বিল তুলি দিয়াৰ কাৰণে দিয়া বক্তৃতাৰ প্ৰশংসা কৰিবলৈ বাধ্য হৈছিল।

১৯৩৬ চনৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত শ্বিলঙৰপৰা উভতি আহোঁতে, মটৰ দুৰ্ঘটনা হৈ বৰদলৈ ডাঙৰীয়াই যি অলপ আঘাত পাইছিল, তাৰেপৰা গ তেখেতৰ পৰলোক হ'ল। ভাৰতে এজন যোগ্য নেতা হেৰুৱালে। দেশৰ কাৰণে সেই ক্ষতি অপূৰণীয়। ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ সক্ৰিয় গণ-আন্দোলন তিনিটা ভাগত ভাগ কৰিব পাৰি। প্ৰথম ভাগত হৈছে

১৯২১ চনৰ অসহযোগ আন্দোলন; দ্বিতীয় ভাগত হৈছে ১৯৩০ চনৰ নিমখ আইন ভংগৰ আন্দোলন; তৃতীয় ভাগত হৈছে ১৯৪২ চনৰ বিপ্লৱ। ১৯৫০ চনৰ নিমখ আইন ভংগৰ আন্দোলন বন্ধ কৰাৰ পিছত আকৌ ১৯৩২ চনত যি আন্দোলন হৈছিল, তাকো দ্বিতীয় ভাগতে ধৰিব পাৰি। সেইদৰে ১৯৪০ চনত ব্যক্তিগত সত্যাগ্ৰহৰ আন্দোলনো তৃতীয় ভাগতে ধৰিব পাৰি। প্ৰথম ভাগৰ আন্দোলন শেষ হোৱাৰপৰা দ্বিতীয় ভাগৰ আন্দোলন হোৱালৈকে, আকৌ দ্বিতীয় ভাগৰ আন্দোলন শেষ হোৱাৰপৰা তৃতীয় ভাগৰ আন্দোলন আৰম্ভ হোৱালৈকে, এই মাজৰ বছৰকেইটা আছিল প্ৰস্তুতিৰ সময়। গান্ধীজীয়ে তেওঁৰ নীতি মতে গঠনমূলক কামৰ ওপৰত জোৰ দি, এই প্ৰস্তুতিৰ কাম চলাইছিল। কংগ্ৰেছৰ ভিতৰত এটা দলে আইনসভাৰ জৰিয়তে, সেই কাম চলাইছিল। কংগ্ৰেছৰ বাহিৰৰ ৰাজনৈতিক দল বা কৰ্মীৰ ভিতৰত ধীৰপন্থীসকলে বৃটিছ চৰকাৰৰ আলাপ আলোচনাৰ সুবিধা লৈছিল আৰু উগ্ৰপন্থীসকলৰ ভিতৰত কিছুলোকে সম্ভাষবাদী পদ্ধতি অনুসৰণ কৰিছিল।

কংগ্ৰেছৰ প্ৰাণস্বৰূপ গান্ধীজীয়ে কংগ্ৰেছৰ কৰ্ণধাৰ হৈয়ো ১৯৩৪ চনত তেখেতে কংগ্ৰেছৰ মেম্বাৰ হ'বলৈ এৰি দিলে আৰু গাঁৱলীয়া শিল্পৰ উন্নতিৰ কামত আত্মনিয়োগ কৰিলে। গান্ধীজীয়ে তেতিয়া কৈছিল যে কিছুমান বছৰৰ আগতে ভাৰতত যিবিলাক শিল্প আছিল আৰু যিবিলাক শিল্প মৰি যোৱাৰ কাৰণে আজি নিবনুৱা সমস্তা দেখা দিছে, সেইবিলাক শিল্প উদ্ধাৰ কৰিব লাগে। খাদীকে মুখ্য হিচাপে লৈ, এখন শিল্পৰ সৌৰজগত গঢ়াৰ ওপৰত তেখেতে অত্যধিক গুৰুত্ব দিছিল।

১৯৩৬ চনৰ কংগ্ৰেছৰ সভাপতি হিচাপে পণ্ডিত নেহৰুৱে আন্তৰ্জাতিক পৰিস্থিতিৰ পটভূমিত, ভাৰত সমস্তাৰ অনুশীলন কৰি, সমাজবাদী লক্ষ্যৰ কথা কয়। তেখেতে বিশ্ব-যুদ্ধৰে আসন্ন সেই কথাৰ ইংগিত দিয়ে আৰু ফেছিজিমৰ বিৰুদ্ধে সাম্ৰাজ্যবাদ-বিৰোধী শক্তি ঐক্যবদ্ধ হোৱাৰ ওপৰত জোৰ দিয়ে।

১৯৩৭ চনত কংগ্ৰেছ নিৰ্বাচনত প্ৰতিদ্বন্দ্বিতা কৰে। যুক্তপ্ৰদেশ, বোম্বে, মাদ্ৰাজ, মধ্যপ্ৰদেশ, বিহাৰ আৰু উৰিষ্যাৰ কংগ্ৰেছে বিধান সভাত সংখ্যা গৰিষ্ঠতা লাভ কৰে। অসমত ১০৮ খন আসনৰ ভিতৰত কংগ্ৰেছে ৩৫ খন আসন লাভ কৰে। সীমান্ত প্ৰদেশত মুছলমানৰ কাৰণে আছুতীয়াকৈ থোৱা ৩৬ খন আসনৰ ভিতৰত কংগ্ৰেছে ১৫ খন লাভ কৰে।

কংগ্ৰেছৰ এই নিৰ্বাচন-যুদ্ধ আচলতে স্বাধীনতা যুদ্ধৰে এটা পৰ্যায় আছিল। স্বকীয়া নিৰ্বাচকমণ্ডলী থকা সত্ত্বেও কংগ্ৰেছৰ এই বিপুল জয় লাভত, বিলাতৰ 'টাইমছ্' কাগজেও তেওঁলোকৰ আগৰ মনোভাৱ পৰিবৰ্তন কৰিবলগা হৈছিল। কংগ্ৰেছে কেইবাখনো প্ৰদেশত মন্ত্ৰীসভা গঠন কৰিছিল। অসমতো কিছু পিছত হলেও, লোকপ্ৰিয় গোপীনাথ বৰদলৈৰ নেতৃত্বত মন্ত্ৰীসভা গঠন হৈছিল। ১৯৩৮ চনত এটা প্ৰশ্ন লৈ কংগ্ৰেছী মন্ত্ৰীসভা আৰু গভৰ্ণৰৰ লগত মতানৈক্য দেখা দিয়াত ৰাজ-নৈতিক সংকট সৃষ্টি হৈছিল। যুক্তপ্ৰদেশ আৰু বিহাৰত কংগ্ৰেছী সভাই দাবী কৰিছিল যে তেওঁলোকে সকলো ৰাজনৈতিক বন্দীক মুক্তি দিয়াৰ অধিকাৰ আছে। গভৰ্ণৰে বৰলাটৰ সমৰ্থনৰ বলত তাত বাধা দিয়ে। এই লৈ দুজন মন্ত্ৰীয়ে পদত্যাগ কৰে।

১৯৩৯ চনত আন্তৰ্জাতিক পৰিস্থিতি বেয়ালৈ যাবলৈ ধৰে। যুদ্ধৰ ক'লা ভাৱে য়ুৰোপৰ আকাশ ঢাকি পেলালে। হিটলাৰে পোলেণ্ড আক্ৰমণ কৰিলে। ইংলেণ্ডে তেতিয়া ১৯৩৯ চনৰ ৩ চেপ্টেম্বৰ তাৰিখে জাৰ্মানীৰ বিৰুদ্ধে যুদ্ধ ঘোষণা কৰিলে। সেইদিনাই বৰলাটে ঘোষণা কৰিলে যে ভাৰতত যুদ্ধত লিপ্ত হৈছে। ভাৰতৰ কাকো নোমোখাকৈ, ভাৰতক এনেকৈ যুদ্ধলৈ টানি নিয়াত, ভাৰতত বিক্ষোভে দেখা দিলে। যুদ্ধৰ ওপৰত লোৱা প্ৰস্তাৱত, কংগ্ৰেছ ৱাৰ্কিং কমিটিয়ে জাৰ্মানীৰ পোলেণ্ড আক্ৰমণৰ নিন্দা কৰে। সেই প্ৰস্তাৱত ইয়াকো কোৱা হয় যে যদি এই যুদ্ধ স্থিতিৰস্থ বক্ষা কৰিবলৈ, যদি এই যুদ্ধ সাম্ৰাজ্য আৰু উপনিৰোধ বক্ষা

কৰিবলৈ, তেন্তে ভাৰত সেই যুদ্ধত থাকিব নোৱাৰে। কংগ্ৰেছে দাবী কৰে যে যদি গণতন্ত্ৰ বক্ষা কৰাৰ কাৰণে এই যুদ্ধ, তেন্তে ভাৰত আৰু ভাৰতৰ দেশীয় ৰাজ্যসমূহক প্ৰথমতে গণতন্ত্ৰৰ অধিকাৰ দিব লাগিব।

বৰলাট লৰ্ড লিনলিথগ'ই ১৯৩৯ চনৰ ১৭ অক্টোবৰত যি ঘোষণা কৰিলে, সি ভাৰতৰ কাৰণে গ্ৰহণযোগ্য নাছিল। গান্ধীজীয়ে ইয়াক "গভীৰভাৱে হতাশব্যঞ্জক" বুলি কৈছিল। সেই সময়ত, জীৱন-মৰণ যুদ্ধত ইংলেণ্ড আৰু মিত্ৰপক্ষ ব্যস্ত। তেওঁলোকে ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক পট পৰিবৰ্তনৰ কথা, তেনে সংকট সময়ত কেনেকৈ ভাবিব, এনে প্ৰশ্নৰ উত্তৰত গান্ধীজীয়ে পৰিষ্কাৰকৈ কৈছিল:

"The Indian National Congress has demanded no constitutional change during the war. Its demand is for declaration that Britain's war aim necessarily include the independence of India, according to the Charter, framed by the elected representatives after the war."

কিন্তু এনে ঘোষণা সম্পৰ্কে বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টৰপৰা কোনো সঁহাৰি পোৱা নগৈছিল। কংগ্ৰেছ ৱাৰ্কিং কমিটিয়ে এনে অৱস্থাত যিকোনো ব্যৱস্থা লবলৈ গান্ধীজীৰ ওপৰত ভাৰ দিয়ে। কংগ্ৰেছৰ মানুহক গঠনমূলক কাম কৰি যাবলৈ আৰু অৱস্থা বুজি যি নিৰ্দেশ দিয়া হয় তাৰ কাৰণে সাজু থাকিবলৈ কোৱা হয়।

১৯৪০ চনৰ ২৫ মাৰ্চত গান্ধীজীয়ে প্ৰতিখন কংগ্ৰেছ কমিটিকে সত্যাগ্ৰহ কমিটিলৈ ৰূপান্তৰিত কৰিবলৈ নিৰ্দেশ দিয়ে। গান্ধীজীয়ে বিনোৱাজীক প্ৰথম সত্যাগ্ৰহী হিচাপে মনোনীত কৰে। ১৯৪০ চনৰ ১৭ অক্টোবৰত বিনোৱাজীয়ে ব্যক্তিগত সত্যাগ্ৰহ আৰম্ভ কৰে। ২১ অক্টোবৰত তেওঁক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হয়। ব্যক্তিগত সত্যাগ্ৰহ আন্দোলনত, সত্যাগ্ৰহীজনে ঘোষণা কৰিব লগা কথাষাৰ আছিল, "ধন আৰু জনেৰে বৃটিছৰ যুদ্ধ প্ৰচেষ্টাত সহায় কৰা অনায়া। অহিংস প্ৰণালীৰে সকলো যুদ্ধ প্ৰচেষ্টা প্ৰতিৰোধ কৰাটোৱেইহে সাৰ্থক শ্ৰম।"

সেই সময়ত সত্যাগ্ৰহ কৰা সকলৰ উপৰিও হাজাৰ হাজাৰ অন্তৰ্গত আটক কৰা হয়। ব্যক্তিগত সত্যাগ্ৰহত ১৪ মাহৰ ভিতৰত ২৫,০০০ (পঁচিছ হেজাৰ) সত্যাগ্ৰহীৰ জেল হয়।

১৯৪২ চনৰ ২২ মাৰ্চত বৃটিছ গভৰ্ণমেণ্টৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক প্ৰশ্ন মীমাংসাৰ কাৰণে ছাৰ ষ্টেফৰ্ড ক্ৰীপছ্, ভাৰতলৈ আহে। ক্ৰীপছ্ এজন ভাৰতৰ প্ৰতি সহানুভূতিশীল, প্ৰগতিশীল চিন্তা-ধাৰাৰ লোক বুলি খ্যাতি আছিল। কিন্তু ভাৰতত ৰাজনৈতিক প্ৰশ্ন মীমাংসাৰ কাৰণে তেওঁ যি আঁচনি লৈ আহিছিল, সি ভাৰতৰ কাৰণে গ্ৰহণযোগ্য নাছিল। গান্ধীজীয়ে এই আঁচনিক “Post-dated cheque” বুলি একেঘাৰতে নাকচ কৰিছিল। কংগ্ৰেছে এই আঁচনি গ্ৰহণ নকৰাৰ দুটা মূল কাৰণ আছিল। তাৰে এটা হৈছে, ৯ কোটি দেশীয় ৰাজ্যৰ মানুহক এই আঁচনিৰপৰা সম্পূৰ্ণ বাদ দিয়া হৈছিল। দ্বিতীয়তে, ভাৰতীয় অখণ্ডতাত ভাঙোন সৃষ্টি কৰিব পৰাকৈ, কোনো প্ৰদেশ বা অঞ্চল ভাৰত ৰাষ্ট্ৰৰপৰা বাহিৰত থাকিব পাৰিব—এনে বিভেদমূলক নীতিও (Non-accession) সেই আঁচনিৰ ভিতৰত আছিল।

ভাৰত, হিটলাৰৰ একনায়কত্ববাদ-ফেছিজিমৰ বিৰোধী আছিল। মহাত্মা গান্ধী, পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰু প্ৰমুখ্যে জাতীয় নেতাসকলে এই কথা সদায় পৰিষ্কাৰকৈ কৈছিল। মহাত্মাজীয়ে যুদ্ধত মিত্ৰশক্তিৰ প্ৰতি সহানুভূতিও প্ৰকাশ কৰিছিল। কিন্তু যি মিত্ৰশক্তিয়ে য়ুৰোপত ফেছিজিম আৰু একনায়কত্ববাদৰ বিৰুদ্ধে গণতন্ত্ৰ ৰক্ষাৰ কাৰণে যুদ্ধ কৰিছিল, তেওঁলোকে ভাৰতৰ জনসাধাৰণৰ মৌলিক গণতান্ত্ৰিক অধিকাৰ স্বীকাৰ কৰিবলৈ টান পাইছিল। ভাৰতৰ জনসাধাৰণৰ প্ৰতিনিধিৰে গঠিত গণপৰিষদে ভাৰতৰ সংবিধান ৰচনা কৰিবৰ যি মৌলিক অধিকাৰ, তাক তেওঁলোকে মানি লোৱা নাছিল। ইফালে যুদ্ধৰ অৱস্থাও সংকটপূৰ্ণ হৈ উঠিছিল। ভাৰতৰ ওপৰত আক্ৰমণ হোৱাৰো আশংকা হৈছিল। জাপান আগবাঢ়ি আহিল। এনে এটা সংকটৰ সময়ত, ভাৰতে স্বাধীনতাৰ

আন্দোলন কৰি, মিত্ৰপক্ষক ব্যতিব্যস্ত কৰা উচিত হ’ব নে নহয়, এনে প্ৰশ্নও কিছুলোকে কৰিছিল। হিটলাৰ জয়ী হ’লে, তেওঁ জানো ভাৰতৰ স্বাধীনতা ৰক্ষা কৰিব, এনে প্ৰশ্নও কৰা হৈছিল। গান্ধীজীয়ে এনে প্ৰশ্নৰ উত্তৰত কৈছিল যে যদি নাজীসকল ভাৰতলৈ আহে, তেন্তে ভাৰতে যেনেকৈ বৃটেইনৰ লগত যুঁজিছে, তেনেকৈ তেওঁলোকৰ লগতো যুঁজিব। কিন্তু গান্ধীজীয়ে আশা কৰিছিল যে এই যুদ্ধৰ ধ্বংসলীলাৰপৰা এনে এক নতুন যুগ আহিব, যি যুগৰ কাৰণে শোষিত, মেহনতী জনতাই ইমান দিন হেঁপাহ কৰি আছে। তেখেতে কৈছিল যে শান্তিকামীসকলৰ প্ৰাৰ্থনা অথলে যাব নোৱাৰে আৰু সত্যাগ্ৰহো হৈছে বেদনাক্ৰিষ্ট আত্মাৰ আকুল প্ৰাৰ্থনাহে। মানুহে মানুহৰ তেজেৰে যেতিয়া আত্মঘাতী যুদ্ধত পৃথিৱীৰ সেউজীয়া ঘাঁহনি ৰাঙলী কৰিছে, তেতিয়া বীৰজনোচিত অহিংসা মন্ত্ৰেৰে দীক্ষিত ভাৰত নিৰপেক্ষ দৰ্শক হৈ থকা সম্ভৱ নাছিল। চাৰিওফালে হিংসাৰ দাবানল যেতিয়া জ্বলিছিল, তেতিয়া সাম্ৰাজ্যবাদৰ বন্ধনৰপৰা দেশমাতৃকাৰ মুক্তি-সাধন কৰি, ন্যায় আৰু সত্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ ভাৰতে, অহিংসাৰ মূৰ্ত প্ৰতীক মহাত্মা গান্ধীৰ নেতৃত্বত, মানুহৰ ইতিহাসত কেতিয়াও কোনেও নেদেখা আৰু নুশুনা এক অভিনৱ অহিংস বিপ্লৱৰ কাৰণে সাজু হৈছিল।

১৯৪২ চনৰ আগষ্টৰ প্ৰথম সপ্তাহত বোম্বেত কংগ্ৰেছ ৱাৰ্কিং কমিটিয়ে “ভাৰত ত্যাগ” প্ৰস্তাৱ গ্ৰহণ কৰে। ৮ আগষ্ট তাৰিখে, সেই প্ৰস্তাৱৰ ওপৰত নিখিল ভাৰত কংগ্ৰেছ কমিটিৰ আগত মহাত্মাজীয়ে দুঘণ্টা ধৰি বক্তৃতা দিয়ে। সেই বক্তৃতাৰ প্ৰতিটো শব্দ তেওঁৰ আত্মাৰ গভীৰতম প্ৰদেশৰপৰা ওলাই, শ্ৰোতাসকলৰ অন্তৰ স্পৰ্শ কৰিছিল। গান্ধীজীয়ে প্ৰতিনিধিসকলক সন্মোদন কৰি কৈছিল :

“Everyone of you should, from this moment onwards, consider yourself a free man or woman, and act as if you are free and are no longer under the heel of this imperialism.”

It is not a make—believe that I am suggesting to you. It is the very essence of freedom. The fond of the slave is snapped the moment he considers himself to be a free being.

You may take it from me that I am not going to strike a bargain with the Viceroy for ministries and the like. I am not going to be satisfied with anything short of complete freedom. May be, he will propose the abolition of salt tax, the drink evil, etc. But I will say “Nothing less than freedom”.

“Here is a mantra, a short one, that I give you, you may imprint it on your hearts and let every breath of yours give expression to it. The mantra is : Do or Die. We shall either free India or die in the attempt ; we shall not live to see the perpetuation of our slavery. Every true congressman or woman will join the struggle with an inflexible determination not to remain alive to see the country bondage and slavery. Let that be your pledge.”

৯ আগষ্ট তাৰিখে পুৱতী নিশা মহাত্মা গান্ধীক গ্ৰেপ্তাৰ কৰা হ’ল। সেই তাৰিখেই সমগ্ৰ ভাৰততে বহুতো নেতাক গ্ৰেপ্তাৰ কৰি অনিৰ্দিষ্ট স্থানলৈ লৈ যোৱা হ’ল। মহাত্মাজী আৰু নেতাসকলৰ গ্ৰেপ্তাৰৰ খবৰ তড়িৎযোগে দেশৰ চৌদিশে বিয়পি পৰিল। মহাত্মাজীৰ শেষ মন্ত্ৰ তড়িৎযোগে দেশৰ চৌদিশে বিয়পি পৰিল। মহাত্মাজীৰ শেষ মন্ত্ৰ “কৰিম নাইবা মৰিম”,—“হয় মুক্তি নহয় মৃত্যু”, উচ্চাৰণ কৰি জাগ্ৰত, উদ্দীপ্ত, দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞ, কৰ্মীদল বিপ্লৱত জপিয়াই পৰিল। দেশব্যাপি বিপ্লৱৰ ঢেউ উঠিল। তিব্বোতামানুহো দলে দলে ওলাই আহিল। চৰকাৰে নিষ্ঠুৰ নিষ্পেষণ চলালে ; অজস্ৰ ঠাইত গুলী চলোৱা হ’ল। কনকলতাৰদৰে কুমলীয়া জীয়ৰী ছোৱালী স্বাধীনতাৰ পতাকা লৈ আগবাঢ়িল। পুলিচৰ গুলী বুকুপাতিল’লে। শিৰিৰ পহৰা দি আছিল উঠি অহা চেমনীয়া তিলক ডেকাই। মিলিটেৰী অহা দেখি শিঙা বজাই জাননী দিব খুজিলে। মিলিটেৰীয়ে ক’লে প্ৰাণলৈ মায়া আছে যদি শিঙা নবজাব। তিলকে সেই কথা অগ্ৰাহ কৰি, শিঙাত ফুঁ দিলে।

মিলিটেৰীয়ে গুলি চলালে। নিৰ্ভীকভাৱে নিজৰ কৰ্তব্য কৰি তিলকে প্ৰাণ দিলে। কুশলকোঁৱৰ হাঁহিমুখে ফাঁচী কাঠত উঠিল। গোটেই ভাৰত নানা বীৰত্বপূৰ্ণ কাহিনীৰে পৰিপূৰ্ণ বিয়ালিছৰ গণবিপ্লৱ। এই বিপ্লৱৰ কাহিনী ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ ইতিহাসত যুগমীয়া হৈ থাকিব। জনসাধাৰণৰ আন্তৰিক সহযোগত আৰু বিপ্লৱৰ প্ৰেৰণাৰ বলত, বহুত ঠাইত চৰকাৰী যন্ত্ৰ অচল কৰি, ৰাইজৰ পক্ষপৰা স্বাধীন শাসন চলোৱা সম্ভৱ হৈছিল। গাঁওবিলাকত এনেভাৱে সংগঠন হৈছিল যে অতি কম সময়ৰ ভিতৰতে আন্দোলনৰ খা-খবৰ চাৰিওফালে প্ৰচাৰ হৈছিল। এখন গাঁৱৰপৰা আনখন গাঁৱলৈ শিঙা বজাই বা নামঘৰত ডবা কোবাই এনেকৈ জাননী দিয়া হৈছিল যে হাজাৰ হাজাৰ মানুহ নিমিষতে নিৰ্দিষ্ট ঠাইত গোট খাইছিল। এই বিপ্লৱত বহুতো কমিটিয়ে পুলিচৰ হাতত ধৰা নিদি আত্মগোপন কৰি কৰ্মভোগ কৰিব লগা হৈছিল। তেওঁলোকৰ ঘৰ-বিলাকতো খানা তালাচ কৰি যথেষ্ট জুলুম কৰা হৈছিল। বহুতো সময়ত সম্পত্তি আদি বাজেয়াপ্তও কৰা হৈছিল।

ভাৰতত এনেকৈ বিপ্লৱৰ কাম চলাব অৱস্থাত, দেশৰ বাহিৰত নেতাজী সুভাষচন্দ্ৰ বসুৰ নেতৃত্বত আজাদ্ হিন্দ ফৌজ গঠিত হৈছিল। আজাদ্ হিন্দ ফৌজে জাপানৰ সৈন্যৰ লগত সহযোগিতা কৰি, ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ হকে, যুদ্ধ কৰিছিল। ভাৰতৰ স্বাধীনতা যুদ্ধৰ ইও এটা বীৰত্বপূৰ্ণ অধ্যায়।

ইতিমধ্যে, যুদ্ধৰ অৱস্থাবো পৰিৱৰ্তন হ’বলৈ ধৰিলে। মিত্ৰশক্তিৰ জয় সুনিশ্চিত হৈ পৰিল।

১৯৪৫ চনৰ ৭মেই তাৰিখে বিনাচৰ্তে আত্মসমৰ্পণ কৰিলে। কিছুদিন পিছতে জাপানেও আত্মসমৰ্পণ কৰিলে।

১৯৪৪ চনৰ ৬মেই তাৰিখে মহাত্মাজী মুকলি হ’ল। ১৯৪৫ চনত কংগ্ৰেছ ৰাৰ্কিং কমিটিৰ আটক হৈ থকা সদস্যসকলক মুক্তি দিয়া হয়। তাৰ পিছত ভাৰতৰ ৰাজনীতিৰ দ্ৰুত পৰিৱৰ্তন হ’বলৈ ধৰিলে।

যুদ্ধৰ ঠিক পিচতে, ইংলেণ্ডত সাধাৰণ নিৰ্বাচন হয়। আৰু সেই নিৰ্বাচনত শ্ৰমিক দল (Labour Party) সংখ্যাগৰিষ্ঠদল হিচাপে নিৰ্বাচিত হয়। শ্ৰমিকদলে নিৰ্বাচনৰ সময়ত ইংলেণ্ড বাইজক জনাইছিল যে তেওঁলোক ক্ষমতালৈ আহিলে, ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ দাবী, তেওঁলোকে মানি ল'ব। নিৰ্বাচনত জিকাৰ পিছত, সেইমতে, তেওঁলোকে ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক প্ৰশ্ন মীমাংসাৰ কাৰণে ব্যৱস্থা লৈছিল। ভাৰতত সাধাৰণ নিৰ্বাচন হ'ব বুলি ঘোষণা কৰা হয় আৰু সেই নিৰ্বাচনত নিৰ্বাচিত লোকৰপৰাই গণপৰিষদ গঠন কৰাৰ কথাও ঘোষণা কৰা হয়।

১৯৪৫ চনৰ শৰৎকালত কেন্দ্ৰীয় এছেম্বলীৰ নিৰ্বাচন হয়। ১৯৩৫ চনৰ ভাৰত শাসন আইন মতে সুকীয়া নিৰ্বাচকমণ্ডলীৰ ভিত্তিত এই নিৰ্বাচন হৈছিল। কংগ্ৰেছে গত ৫৬ খন আসন আৰু মুছলিম লীগে ৩০ খন আসন লাভ কৰে। ১৯৪৫-৪৬ চনত প্ৰাদেশিক এছেম্বলীৰো নিৰ্বাচন হয়। অসমত কংগ্ৰেছে ৫৯ খন আৰু মুছলিম লীগে ৩১ খন আসন লাভ কৰে। সংখ্যাগৰিষ্ঠ দল কংগ্ৰেছৰ নেতা ক্ৰীগোপীনাথ বৰদলৈয়ে মন্ত্ৰীসভা গঠন কৰে। ১৯৪৬ চনৰ ১৮ মেইত 'কেবিনেট মিছনৰ' ঘোষণা হয়। এই ঘোষণাত ভাৰত এক কৰি ৰখাৰ নীতি মনা হৈছিল যদিও, 'ক' 'খ' আৰু 'গ' এই তিনিভাগতে প্ৰদেশবিলাক বিভক্ত কৰাৰ কথা আছিল। ইয়েই সমষ্টি (grouping) গঠনৰ আঁচনি বুলি জনাজাত হৈছিল। অসমক এইমতে বংগৰ সৈতে এটা সমষ্টিত ধৰা অসমে সমষ্টি গঠনৰ আঁচনিৰ (grouping) দুৰ্ঘোৰ বিৰোধীতা কৰে। অসমে সমষ্টি গঠন আঁচনিৰ বিৰুদ্ধে আন্দোলন কৰোঁতে মহাত্মাজীৰ সমৰ্থ পায়। অৱশেষত, কেবিনেট মিছনৰ আঁচনি প্ৰত্যাখ্যান কৰা হয়। দেশত কেইবা ঠাইতো সংখ্যালঘুৰ প্ৰশ্ন মীমাংসা কৰিবলৈ, মুছলিম লীগৰ নেতা মিঃ জিন্নাৰ লগত আলোচনা কৰিছিল। কিন্তু কোনো মীমাংসা হোৱা সম্ভৱ নহ'ল।

কেন্দ্ৰত মধ্যকালীন গভৰ্ণমেণ্ট (Interim Government) গঠনৰ

কথা উঠিল। মুছলিম লীগে দাবী কৰিলে যে সেই মন্ত্ৰীসভাত কংগ্ৰেছৰপৰা কোনো মুছলমানক মন্ত্ৰী ল'ব নোৱাৰিব। কিয়নো, তেওঁলোকৰ মতে মুছলমানক প্ৰতিনিধিত্ব কৰিবৰ অধিকাৰ একমাত্ৰ মুছলমান লীগৰহে আছে। কংগ্ৰেছে এই যুক্তি কোনোমতে মানি ল'ব নোৱাৰিছিল। কাৰণ, কংগ্ৰেছে সদায় হিন্দু-মুছলমান সকলোৰে সমানে প্ৰতিনিধিত্ব কৰাৰ দাবী ৰাখিছিল। কংগ্ৰেছ আৰু মুছলিম লীগৰ ভিতৰত এই লৈ মীমাংসাৰ সূত্ৰ নোলোৱাত, প্ৰথমে মধ্যকালীন মন্ত্ৰীসভাত মুছলিম লীগে যোগ দিয়া নাছিল। পিছত বৰলাটৰ অনুৰোধক্ৰমে, মুছলিম লীগৰ প্ৰতিনিধিয়েও সেই মন্ত্ৰীসভাত যোগ দিয়ে। কিন্তু গণপৰিষদত মুছলিম লীগৰ প্ৰতিনিধিয়ে যোগ দিয়া নাছিল। মুছলিম লীগে তেওঁলোকৰ পাকিস্তানৰ দাবীত জোৰ দিবলৈ ১৯৪৬ চনৰ ১৬ আগষ্ট তাৰিখে প্ৰত্যক্ষ সংগ্ৰামৰ দিন (Direct Action) ঘোষণা কৰে। কলিকতাত সেইদিনা ভীষণ সাম্প্ৰদায়িক গণ্ডগোল হয়। সাম্প্ৰদায়িক অশান্তি দূৰ কৰিবৰ কাৰণে, মহাত্মাজীয়ে নোৱাখালি আৰু বিহাৰত গাঁৱে গাঁৱে ফুৰি সম্প্ৰীতি আৰু শান্তিৰ বাণী প্ৰচাৰ কৰিছিল। স্বাধীনতাই আহি যেতিয়া ভাৰতৰ সিংহ দুৱাৰত খুন্দিয়াইছিল, তেতিয়া আত্মত্যাগীণ বিশৃংখলা আৰু অশান্তিয়ে ভাৰতৰ ইতিহাসৰ এক মৰ্মস্পৰ্শকাৰী ৰচনা কৰিলে।

১৯৪৭ চনৰ মাৰ্চত লৰ্ড মাউণ্টবেটেন ভাৰতৰ বৰলাটৰ গাদীত বহে। তেৱেঁই শেষৰজন বৰলাট। ১৯৪৭ চনৰ ৩ জুনত দেশবিভাজন ঘোষণা কৰা হ'ল। ভাৰত দুভাগত বিভক্ত হ'ল। এক অংশত পাকিস্তান ৰাষ্ট্ৰ গঢ়ি উঠিল। ৬ জুনৰ প্ৰাৰ্থনা সভাত গান্ধীজীয়ে কয়:

"বুঢ়িছে ১৯৪৭ চনৰ জুনত যাবলৈ স্থিৰ কৰিছিল। কিন্তু এতিয়া ১৫ আগষ্টত স্থিৰ হৈছে। কিয় তেওঁলোকে যাবলৈ স্থিৰ কৰিছে? আমাৰ অহিংস যুদ্ধই তেওঁলোকৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছে। ভাৰতে বিশ্বাস কৰিছিল যে বুঢ়িছ শাসন এটা দোষণীয় কথা। কিন্তু সেই বুলি ভাৰতে বুঢ়িছক মাৰিব খোজা নাছিল। ভাৰতে কেৱল দূষিত বস্তুটোৰ

লগত অসহযোগ কৰিছিল, দোষকৰা মানুহজনৰ লগত নহয়। তেওঁলোক যাবলৈ যে কেইদিনমান লাগিছে, তাৰ প্ৰয়োজন আছে। কাৰণ তেওঁলোক যোৱাটো স্বেচ্ছাকৃত।”

১৯৪৭ চনৰ ১৮ জুলাইত India Independence Billখন বৃটিছ House of Lordsএ উইলিয়াম দি কংকাৰাৰ (William the Conqueror) দিনৰপৰা চলি অহা ৰীতিমতে, আনুষ্ঠানিকভাৱে মঞ্জুৰ কৰিলে। ১৯৪৭ চনৰ ১৫ আগষ্ট তাৰিখে মাজনিশা ভাৰতৰ আকাশত স্বাধীনতাৰ সূৰ্য উদয় হ’ল আৰু দিল্লীৰ লালকিল্লাত ভাৰতৰ জাতীয় পতাকা উৰিল। স্বাধীন ভাৰতৰ প্ৰথম প্ৰধান মন্ত্ৰী পণ্ডিত নেহৰুৱে জাতিক সম্বোধন কৰি সেইদিনা উদ্দীপনা সৃষ্টি কৰা ভাষাত ক’লে :

“নিৰ্ধাৰিত দিন আহিল—ভাগ্য-দেৱতাই নিৰ্ধাৰণ কৰা দিন—বহুদিন শুই থকাৰ পিছত, দীঘলীয়া সংগ্ৰামৰ পিছত ভাৰত আজি আকৌ উঠিছে, জাগ্ৰত, প্ৰাণৱন্ত, মুক্ত আৰু স্বাধীন। কিছুপৰিমাণে অতীতে এতিয়াও আমাক ধৰি আছে। আমি প্ৰায়ে যিবিলাক প্ৰতিজ্ঞা কৰি আহিছোঁ, সেইবিলাক পূৰণ কৰিবলৈ আমি বহুতো কৰিবলগা আছে। তত্ৰাচ, যুঁজিবলগা বাটটো পাৰ হৈছে, আমাৰ কাৰণে ইতিহাস নতুনকৈ আৰম্ভ হৈছে,—সেই ইতিহাস, যি ইতিহাসত আমি জীয়াই থাকিব লাগিব আৰু যি ইতিহাস আমি গঢ়িব লাগিব আৰু আনে যি ইতিহাস লিখিব।”

এতিয়া ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ মোখনি মাৰি দুই এটা কথা আলোচনা কৰিব খোজোঁ।

ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ বৈশিষ্ট্য মন কৰিব লগীয়া। বিদেশী সাম্ৰাজ্যবাদৰপৰা দেশমাতৃকাৰ শৃংখলমোচনৰ বাহিৰেও ইয়াৰ কেইবাটাও অবদান আছে। প্ৰথমতে মন কৰিব লগীয়া যে অহিংস প্ৰণালীৰে ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ পৰিচালনা কৰাৰ কাৰণে, সামৰিক শিক্ষা পোৱা কিছু লোকৰ ভিতৰত ই সীমাবদ্ধ নাছিল। ভাৰতৰ অতি নিভৃত কোণত থকা গাঁৱৰ সৰল সহজ দুখীয়া-নিচলা মানুহেও ইয়াত সক্ৰিয় অংশ

গ্ৰহণ কৰিব পাৰিছিল। এই যুদ্ধ হিংস প্ৰণালীৰে নোহোৱা কাৰণে, তিবোতাৰো পুৰুষৰ লগত ইয়াত সমানে যোগ দিয়াত কোনো বাধা পাব লগা নহৈছিল। এনেকৈ গাঁও-চহৰ, পুৰুষ-মহিলা, ডেকা-বুঢ়া সকলোৰেই এই যুদ্ধৰ সৈনিক হ’ব পৰাৰ কাৰণে জন-জাগৃতি বেছি ব্যাপক আৰু গভীৰ হ’ব পাৰিছিল। ভাৰতীয় জনসাধাৰণৰ বহুতো অশিক্ষিত যদিও, এনে ধৰণৰ এটা আন্দোলনৰ মাজেদি যোৱা কাৰণে, তেওঁলোকৰ ৰাজনীতি আদি বিষয়ে বিশেষ শিক্ষা লাভ হৈছিল। হিংসাত্মক যুদ্ধ বা সম্ভ্ৰাসবাদী বিপ্লৱ কম সংখ্যক কৌশলী মানুহেও চলাব পাৰে। কাজেই, জনসাধাৰণক সি তেনেকৈ আলোড়িত নকৰিবও পাৰে। অন্ততঃ জনসাধাৰণে নিজে প্ৰত্যক্ষভাৱে অহিংস যুদ্ধত যেনেকৈ যোগ দিব পাৰিছিল, হিংস যুদ্ধ বা বিপ্লৱত তেনেকৈ যোগ দিয়াটো সম্ভৱ নহয়। ই ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ এটা বৈশিষ্ট্য আৰু বিশেষ অৱদান।

দ্বিতীয়তে, এটা ৰাজনৈতিক প্ৰতিষ্ঠানৰ জৰিয়তে মূলতঃ ভাৰতৰ গণ-আন্দোলন পৰিচালিত হোৱাত আৰু সেই প্ৰতিষ্ঠানৰ শাখা-প্ৰশাখা দেশৰ সকলো ঠাইতে সংগঠিত হোৱাত, দেশত কেন্দ্ৰীয় ৰাজনীতিৰ শক্তি সুদৃঢ়ভাৱে গঢ়ি উঠিব পাৰিলে। সেয়ে নোহোৱা হ’লে, কেন্দ্ৰীয় শক্তি দুৰ্বল হোৱাৰ কাৰণে যিবিলাক বিপদে দেখা দিব পাৰে, স্বাধীনতাৰ পিছত ভাৰতে তেনে বিপদৰ সন্মুখীন হোৱাৰ ভয় আছিল। বহুত দিন সুসংগঠিতভাৱে স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ চলোৱা কংগ্ৰেছৰ দৰে এটা দল থকাৰ কাৰণে, ভাৰতে স্বাধীনতাৰ পিছত শাসনৰ ক্ষেত্ৰত সুনিশ্চিতভাৱে আগবঢ়া সম্ভৱ হৈছিল। ভাৰতৰ স্বাধীনতা আন্দোলনৰ ইও এটা লেখত ল’বলগীয়া অৱদান।

তৃতীয়তে, আধুনিক জাতীয়তাৰ ভাৰতে ভাৰতৰ বিভিন্ন ভাষা-ভাষী, ধৰ্ম আৰু গোষ্ঠীৰ মানুহক এখন দেশৰ মানুহ হিচাপে ঐক্যবদ্ধ কৰাত, স্বাধীনতাৰ বাবে হোৱা গণ-আন্দোলনৰ সৰ্বশ্ৰেষ্ঠ অৱদান। ৰাজনৈতিকভাৱে ভাৰতক এক কৰাত, বোধহয়, পোনপ্ৰথমে স্বাধীনতাৰ আন্দোলনে

বিশেষ বৰঙনি আগবঢ়াইছে। চতুৰ্থতে, এই আন্দোলনে অগ্নায়ৰ প্ৰতিকাবৰ নতুন এটা উপায় উদ্ভাৱন কৰে। সত্য, অহিংসা বা প্ৰেমৰ নীতি অনুসৰণ কৰি ব্যক্তিগত জীৱন গঢ়ি তোলাৰ আৰু সেই নীতি প্ৰয়োগ কৰি, ব্যক্তিয়ে ব্যক্তিৰ লগত বিবাদ নিষ্পত্তি কৰাৰ দৃষ্টান্ত থাকিব পাৰে, কিন্তু কোনো জাতীয় প্ৰশ্ন লৈ দেখা দিয়া বিবাদ বা অনৈক্য তেনে নীতিৰে সমাধান কৰাৰ দৃষ্টান্ত ইতিহাসত বিৰল। ভাৰতে সেই সময়ৰ পৃথিৱীৰ আটাইতকৈ ডাঙৰ আৰু শক্তিশালী এটা সামৰিক শক্তিৰ বিৰুদ্ধে অহিংস নীতিৰে, নিকপদ্ৰৱভাৱে যুদ্ধ কৰি, আৰু তাত সফলতা লাভ কৰি, পৃথিৱীক আন্তৰ্জাতিক বিবাদ নিষ্পত্তিৰ এটা নতুন বাট দেখুৱাইছে। পৃথিৱীত শান্তি বক্ষা কৰাই আজি এটা ডাঙৰ সমস্যা। পাৰমাণৱিক অস্ত্ৰৰ সংঘাত হ'লে, মানুহজাতিৰে সৰ্বনাশ হ'ব পাৰে। কোনো অনৈক্য বা বিবাদে দেখা দিলে, তাক মীমাংসা কৰাৰ, বা এটা পক্ষই আন এটা পক্ষৰ প্ৰতি অগ্নায় অবিচাৰ কৰিলে, তাৰ প্ৰতিকাবৰ উপায় লাঠি, তৰোৱাল, বন্দুক, বৰতোপ বা পাৰমাণৱিক অস্ত্ৰ নহৈ যে সত্যাপ্ত হ'ব পাৰে, ভাৰতীয় স্বাধীনতা যুদ্ধই সেইটো প্ৰমাণ কৰি দেখুৱাইছে। বিশ্বশান্তিৰ কাৰণে ভাৰতীয় স্বাধীনতা আন্দোলনৰ ই এটা কাৰ্যকৰী শ্ৰেষ্ঠ অৱদান। অৱশ্যে, ভাৰতীয় স্বাধীনতা যুদ্ধৰ জমা-খৰচ নিকাচ কৰিলে দেখা যায় যে দুই এটা বিষয়ত ই সফল হ'ব পৰা নাই। প্ৰথমতেই মন নকৰি নোৱাৰি যে এই আন্দোলনে জাতীয়তাৰ ভাৱ উদ্বুদ্ধ কৰিলেও, সাম্প্ৰদায়িকতাৰ প্ৰশ্ন মীমাংসা কৰিবলৈ জাতীয় জীৱনত যথেষ্ট শক্তি সঞ্চাৰ কৰিব পৰা নাছিল। বৃটিছ সাম্ৰাজ্যবাদৰ বিভেদমূলক নীতিয়ে ভাৰতীয় সাম্প্ৰদায়িকতাত যে ইন্ধন যোগাই আছিল, সেই বিষয়ে কোনো সন্দেহ নাই। কিন্তু এনেকৈ ইন্ধন যোগোৱাৰ কাৰণে সুযোগ পাব পৰাটোৱেই জাতীয় জীৱনৰ এটা ডাঙৰ দুৰ্বলতা। এই দুৰ্বলতাৰপৰা জাতিক মুক্ত কৰিব পৰাকৈ সাম্প্ৰদায়িকতাবিৰোধী শক্তি গঢ়ি তুলিব নোৱাৰাটো, স্বাধীনতা-আন্দোলনৰ এটা ব্যৰ্থতা।

এই ব্যৰ্থতাৰ কাৰণেই শেষত দেশ বিভাজন হ'ব লগা হোৱাটো দুৰ্ভাগ্যৰ কথা।

ভাৰতীয় স্বাধীনতা আন্দোলনে দৰিদ্ৰ জনসাধাৰণৰ মনত নতুন আশাৰ সঞ্চাৰ কৰিছিল। ই সামাজিক গ্নায়-বিচাৰৰ আৰু অৰ্থনৈতিক সমতাৰ ছবি দাঙি ধৰিছিল; কিন্তু শ্ৰেণী সংঘাতৰ কথা এবাই গৈছিল। সেইকাৰণে, সকলো প্ৰকাৰৰ বৈষম্য দূৰ কৰাৰ কথাবিলাক কোৱা হৈছিল, কিন্তু কেনেকৈ যে সেই বৈষম্য দূৰ হ'ব, সেই সম্পৰ্কে স্পষ্ট ধাৰণা নাছিল। মানুহৰ মনত কিছু খেলি মেলি ভাৱ আছিল। ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ আকাংক্ষাই প্ৰৱল আলোড়ন সৃষ্টি কৰিছিল আৰু সেই আলোড়নত বিভিন্ন, কেতিয়াবা পৰস্পৰ-বিৰোধী শক্তিবিলাকো মিলি গৈছিল। কিন্তু ৰাজনৈতিক আলোড়নৰ তেজ যেতিয়াই কমিছিল, তেতিয়াই বিভিন্ন শক্তিবিলাকে নিজৰ নিজৰ ভাৱে কাম কৰিছিল। ৰাজনৈতিক উদ্দেশ্যৰ উপৰি বিজ্ঞানসন্মতভাৱে ৰচিত অৰ্থনৈতিক আঁচনি সন্মুখত নথকাত, আৰু তাৰ ওপৰত গুৰুত্ব কম দিয়াত স্বাধীনতা আন্দোলনৰ সম্পূৰ্ণ ৰূপ কেনে হ'ব, জনসাধাৰণে বুজিবলৈ টান হৈছিল। সেইকাৰণে, অৰ্থনৈতিক আদৰ্শৰ বান্ধোন নথকাত, ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাক ধৰ্ম, সম্প্ৰদায় আৰু অঞ্চল বিশেষ নিজৰ নিজৰ দৃষ্টিকোণৰ-পৰা চাবলৈ লৈছিল। ই বহুতো বেমেজালিৰ সৃষ্টি কৰিছিল। পণ্ডিত জৱাহৰলাল নেহৰুৱে অসহযোগ আন্দোলনৰ সময়ৰ এখন ছবি দাঙি ধৰি, তেখেতৰ আত্মজীৱনীত লিখিছে :

“Nineteen twenty-one was an extraordinary year for us. There was a strange mixture of nationalism, and politics and religion and mysticism and fanaticism. Behind all this was agrarian trouble and in the big cities, a rising working class movement. Nationalism and a vague but intense country-wide idealism sought to bring together all these various and sometimes mutually contradictory discontents, and succeeded to a

remarkable degree. And yet this nationalism itself was a composite force, and behind it could be distinguished a Hindu Nationalism, a Muslim Nationalism party looking beyond the frontiers of India and what was more in consonance with the spirit of the times on Indian Nationalism. For the time being they overlapped and all pulled together. It was Hindu-Muslims Ki Jai everywhere. It was remarkable how Gandhiji seemed to cast a spell on all classes and groups of people and drew them into one motley crowd struggling in one direction. He became indeed (to use a phrase which has been applied to another leader) a symbolic expression of the confused desire of the people."

ইয়াৰপৰা, অৱশ্যে, এইটো ভাবিলে ভুল হ'ব যে স্বাধীনতা-আন্দোলনৰ জন্মদাতা, আৰু সৰ্বাধিনায়ক মহাত্মা গান্ধীয়ে তেখেতৰ কল্পনাৰ স্বৰাজৰ সম্পৰ্কে পৰিকল্পনাখন সম্পূৰ্ণকৈ দাঙি ধৰা নাছিল। প্ৰকৃত কথা হৈছে যে মানুহৰ বাঞ্ছীয় জীৱনত তেখেতে যেনেকৈ বৈপ্লৱিক পৰিৱৰ্তন আনিব খুজিছিল, তাৰতে—আনকি কংগ্ৰেছেও সেই-ভাৱে তেখেতৰ আঁচনি ল'ব পৰা নাছিল। ব্যক্তিগতভাৱে কিছু মানুহৰ কথা বাদ দিলে, দেশে ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাৰ কাৰণেহে গান্ধীজীৰ নেতৃত্ব মানি লৈছিল; তেখেতে অহিংসা আদি নীতি যেনেকৈ লৈছিল, বেছিখিনি মানুহেই তেনেকৈ লোৱা নাছিল। কিন্তু গান্ধীজীৰ কাৰণে ৰাজনৈতিক স্বাধীনতাকৈও ৰাজনৈতিক স্বাধীনতা কি উপায়েৰে অৰ্জন কৰা হ'ব, সেইটো বেছি গুৰুত্বপূৰ্ণ আছিল।

এবাৰ এটা প্ৰশ্নৰ উত্তৰত গান্ধীজীয়ে কৈছিল:

"For me, it is quite true, as I have often declared, 'ahinsa' comes before swaraj, I would not care to get power through anarchy and red ruin, among other things, because I want freedom and power even for the least among the people."

গান্ধীজীয়ে এখন অহিংস সমাজ ৰচনাৰ উদ্দেশ্যে ৰাজনীতি, সমাজ-নীতি আৰু অৰ্থনীতিক নতুন ৰূপ দিব খুজিছিল। তাৰ কাৰণে, তেখেতে এক নতুন দৰ্শন আৰু বিজ্ঞানসন্মত আঁচনি দাঙি ধৰিছিল। বৰ্তমান যুগৰ যন্ত্ৰপাতিৰে যি ধৰণে কেন্দ্ৰীভূত শিল্প গঢ়ি উঠিছে, গান্ধীজী তাৰ বিৰোধী আছিল। তেখেতে দেশৰ অৰ্থনৈতিক সমস্যা সমাধানৰ কাৰণে বিকেন্দ্ৰীকৰণ উৎপাদন-প্ৰণালীৰ ওপৰত জোৰ দিছিল।

গান্ধীজীৰ মতে প্ৰকৃত গণতন্ত্ৰৰ কাৰণে হিংসা বা বলপ্ৰয়োগৰ নীতি বৰ্জন কৰিব লাগিব। তেখেতৰ বিশ্বাস আছিল যে মানুহৰ সমাজত আটাইতকৈ শেষৰ শাৰীত অৱহেলিত হৈ থকা জনৰ কাৰণে মংগল-জনক এখন সমাজ গঢ়ি তুলিব লাগিলে, অহিংসা বা প্ৰেমৰ নীতি অকল ধৰ্মৰ ক্ষেত্ৰতে নহয়, ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিকক্ষেত্ৰতো নিষ্ঠাৰে পালন কৰিব লাগিব। গান্ধীজীৰ ঈশ্বৰ-বিশ্বাস, অহিংস-নীতি আৰু ঈশ্বৰৰ অৰ্থনীতি—এই সকলো একেলগে লৈ বিচাৰ কৰিলেহে, তেখেতৰ দৰ্শন আৰু কাৰ্য-প্ৰণালী সম্যকভাৱে বুজা যাব পাৰে। কিন্তু তেখেতক অনুসৰণ কৰা বেছিখিনি মানুহেও, গান্ধীজীক তেনেভাৱে গ্ৰহণ কৰিছিল বুলি ক'ব নোৱাৰি। গান্ধীজীয়ে নিৰ্ধাৰণ কৰা ৰাজনৈতিক যুদ্ধৰ প্ৰণালী বা কৌশল সকলোৰেই মানিছিল। কিন্তু অহিংসা আদি যি নীতি বা আদৰ্শৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি তেখেতে সেই যুদ্ধ-প্ৰণালী দাঙি ধৰিছিল, বহুতে সেই নীতি আৰু আদৰ্শ গ্ৰহণ কৰা নাছিল। গান্ধীজীক অনুসৰণ কৰা মুখীয়াল লোকসকলৰ ভিতৰতো বহুতে ৰাজনৈতিক উদ্দেশ্যেৰে গান্ধীজীৰ আঁচনিৰ এটা অংশ লৈছিল; কিন্তু সেই আঁচনিৰ মূল দাৰ্শনিক ভাৱধাৰা সম্পৰ্কে উদাসীন আছিল। ইয়াৰ ফলত মানসিক দ্বন্দ্ব আৰু কপট আচৰণৰ কাৰণ ঘটে। ই জাতীয় জীৱনত, অজ্ঞাতমাৰে হলেও, দুৰ্বলতাৰ সৃষ্টি কৰে—স্বাধীনতাৰ পিছত যি কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত পৰিস্ফুট হয়।

মানুহৰ ইতিহাসত কোনো বিপ্লৱৰে আদৰ্শ সম্পূৰ্ণ ৰক্ষা হ'ব পৰা নাই। ভাৰতৰ স্বাধীনতা বিপ্লৱৰো যি মহান আদৰ্শ গান্ধীজীয়ে দাঙি

ধৰিছিল, তাকো হয়তো সম্পূৰ্ণভাৱে বক্ষা কৰিব পৰা হোৱা নাছিল।
হয়তো, কিছু ত্ৰুটি থাকি গৈছিল। এই সকলো মানৱীয়।

কিন্তু ইতিহাসৰ দৃষ্টিত, ভাৰতৰ স্বাধীনতাৰ যুদ্ধ বা বিপ্লৱৰ হিচাপ-
নিকাচ কৰিলে পোৱা যায় যে ইতিহাসত ইয়াৰ আগতে কোনো জাতীয়
যুদ্ধ বা বিপ্লৱে অকল এখন দেশকে নহয়, মানুহজাতিক ইমান বেছি
অৱদান দিয়া নাই। ই সেই সময়ৰ পৃথিৱীৰ সৰ্ববৃহৎ সামৰিক শক্তিৰ
বন্ধনৰপৰা দেশক যে অকল মুক্তই কৰিছিল এনে নহয়, এই যুগৰ
সমস্যা-সমাধানৰ কাৰণে এটা বাণীও বহন কৰি লৈ আহিছিল। ভাৰতৰ
অৰ্থনৈতিক সমস্যাৰ ক্ষেত্ৰতেই হওক বা পৃথিৱীক ধ্বংসাত্মক যুদ্ধৰ
পৰিণামৰপৰা বক্ষা কৰাৰ কাৰণেই হওক, ভাৰতৰ স্বাধীনতা-যুদ্ধৰ
শিক্ষা আজি নহলেও কালিলৈ মানুহে যে ল'ব লাগিব, তাত সন্দেহ
নাই। ভাৰতৰ স্বাধীনতা-যুদ্ধত যিসকলে আত্মত্যাগ দিলে, যিসকলে
সৰ্বস্ব ত্যাগ কৰিলে আৰু অশেষ কষ্ট ভুগিলে, তেখেতসকলৰ আদৰ্শ-
নিষ্ঠা আৰু স্বদেশ-প্ৰেম সদায়েই প্ৰেৰণাৰ উৎস হৈ থাকিব। তেখেত-
সকললৈ আমাৰ প্ৰাণৰ প্ৰণতি জনাওঁ। যি জনৰ সৌৱৰণত আজি
এই অনুষ্ঠানৰ আয়োজন, স্বাধীনতা-যুদ্ধৰ সূনিপুণ সেনাপতি, বীৰ
সৈনিক, জন-সেৱক কৰ্মযোগী, কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈৰ পুণ্য স্মৃতিৰ
প্ৰতি আজি তেখেতৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী উপলক্ষে আমাৰ অন্তৰৰো অন্তৰৰ
ভক্তিৰ অৰ্ঘ্য নিবেদন কৰোঁ।

পৰিশিষ্ট

উদ্বোধকৰ ভাষণ : শ্ৰীনীলমণি ফুকন

সভাপতিৰ ভাষণ : ড° সত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা

উদ্বোধকৰ ভাষণ

কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ সৌৰবণী বক্তৃতা-অনুষ্ঠান

অসম সাহিত্যসভাৰ সভাপতি ডাঙৰীয়া,
আমন্ত্ৰিত অতিথি শ্ৰীভাগৱতী ডাঙৰীয়া আৰু
উপস্থিত শ্ৰদ্ধীৱন্দ,

যিজন প্ৰাতঃস্মৰণীয় মহামানৱে অভিনৱ অহিংস অসহযোগ আন্দোলনৰ মাধ্যমে বৃটিছ-সিংহৰ লগত যুঁজ দি ভাৰতৰ, কেৱল ভাৰতৰেই নহয়, সমগ্ৰ পৃথিৱীৰ পৰাধীন মানুহৰ ৰাজনৈতিক মুক্তিলাভৰ পথ দেখুৱাই গ'ল, তদুপৰি যিজনে মানুহৰ দৈহিক, মানসিক, আধ্যাত্মিক আৰু নৈতিক জীৱনৰ মুক্তিসাধনৰ আদৰ্শ প্ৰতিষ্ঠা কৰি গ'ল, সেইজন মহাত্মাই অসাধাৰণ দিব্যদৃষ্টিৰে, আত্মানুভূতিৰে, নিশ্বাসতকৈয়ো নিৰ্ভৰ কৰিব লগীয়া বিশ্বাসেৰে ভাৱিছিল—‘মানুহ’ৰ এই মুক্তিসাধনৰ পীঠস্বৰূপে ভাৰতবৰ্ষক প্ৰতিষ্ঠা কৰিবলৈ—বিদেশীশাসনৰ যুঁৱলি আঁতৰাই ল'ব লাগিব। এই উপমহাদেশখনৰ প্ৰত্যেক ‘দেশ’তে মহাত্মাই এই সংগ্ৰাম একেলগে, একেসময়তে চলাবলৈ যিসকলক সেনাপতি পাতি ল'লে, অসমত এই আন্দোলনৰ গুৰিধৰোঁতা কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ সেই-সকলৰ মাজৰ অন্যতম শিৰজিলিকা সেনাপতি। আৰু এজনৰ নাম

নকলেও হ'ব—তেওঁ হ'ল দেশভক্ত তৰুণবাম ফুকন। তেওঁলোকৰ সহযোগী সতীৰ্থসকলৰ বৰঙণিও তিলমানো কম নহয়। এইসকল বগী-মহাবগীয়ে অসমত স্বাধীনতা-সংগ্ৰাম বীৰোচিত বিক্ৰমেৰে চলাই বৃটিছ-সিংহৰ গৰ্জন নিমাত কৰিছিল; তেওঁলোকৰ বগ-ছংকাৰে সেই সিংহক ভীত আৰু বিস্মিত কৰিছিল। এইদৰে, মহাত্মাৰ আশীৰ্বাদ শিৰত লৈ, 'সোণৰ অসম' বৃটিছ-ভাৰতৰ লগত স্বাধীন হৈ, পূৰ্বৰ গোৰেৰে বুকু ডাঠি, নিৰ্ভৰশীল খোজ দি, গিৰিপ্-গিৰিপ্ কৈ আগবাঢ়ি যাবলৈ ভৰিত যথেষ্ট বল পাব পৰা হ'ল। মহাত্মাই 'ভাৰত ত্যাগ কৰাঁ' এই মন্ত্ৰসিদ্ধ-বাক্য উচ্চাৰণ কৰি, প্ৰৱল প্ৰতাপী, সাম্ৰাজ্যবাদী বৃটিছ-সিংহৰ গাত হাত দিয়াৰ লগে লগে সেই সিংহ একেজাপে মাত-সমুদ্ৰ তেবনদী পাৰ হৈ নিজৰ চোঙত মোমালগৈ। সেইদিন ধৰি আমাৰ এইসকল মহাবগীয়ে, নশ্বৰ দেহ ত্যাগ কৰিলেও অবিদ্যৰ অমৰত্ব লাভ কৰি, পথালি চকুৰে নেদেখা ঠাইৰপৰা দিব্যাত্মজ্যোতি বিকিৰণ কৰি, আমাৰ অন্তৰ্বো জ্যোতিপ্ৰদান কৰি থৈছে। তেওঁলোকক আমি পাহৰিবলৈ যত্ন কৰিলেও পাহৰিব নোৱাৰোঁ। আজি তেনে এজন অমৰ লোকৰ স্মৃতি-দিৱস, জন্ম-জয়ন্তী পালন কৰিবলৈ আমি গোট খাইছোঁ। যি চিৰস্মৰণীয়, যি অমৰ, তেনেলোকৰ স্মৃতিদিৱস আৰু জন্মজয়ন্তীৰ আয়োজন তেওঁৰ বাবে নহয়, আমাৰ বাবেই অধিক প্ৰয়োজনীয়। আমি এই শুভমুহূৰ্তত, পৱিত্ৰ ক্ষণত অনুভৱ কৰিছোঁ,—তেনে অমৰ আত্মাৰ জন্ম-শতবাৰ্ষিকী আমাৰ পক্ষে আনন্দ-উৎসৱৰ মহোৎসৱ হোৱাত, আৰু দেশবাসীৰ উঠা-নমা মন, ভয়-ভীতিপ্ৰসূ অন্তঃকৰণ আৰু ক্ষয়শীল পঞ্চভূতী দেহাৰ বাবে সঞ্জীৱনী সুধাস্বৰূপ হোৱাত, সেই সুধা মহৌষধিকপে পান কৰিলে মৰণশীল মৰ্ত্যত থাকিও ত্ৰিগুণাত্মক অমৰলোকৰ কাৰ্য-কলাপৰ বিৱৰণৰ বস আশ্বাদন কৰিবলৈ সুযোগ দিয়ে,—আমাৰ সংশয়ী আত্মাৰ সংশয় ছেদ কৰি 'বিনাশৰ ভয় নাই' বুলি বুকুত কলডিলীয়া সাহ দিয়ে, অস্থিৰ মনক স্থিৰ হ'বলৈ সঁকিয়াই দিয়ে, পঞ্চভূতী দেহাক অমৰলোকৰ 'পঞ্চামৃত'

মুখত দি দিব্যশক্তি দান কৰে। জৰা-ব্যাধি-শোক-তাপৰ মাজত থাকিও এই শক্তিৰ বলত জীৱন্তু হৈ বিচৰণ কৰিব পৰা ইন্দ্ৰিয়াতীত বল লাভ হয়।

এই দৃষ্টিভংগীৰে চালে, কৰ্মবীৰ বৰদলৈ এতিয়াও আমাৰ মাজত অশৰীৰী কৰ্মযোগী হৈ থাকি, কৰ্মযোগ যে ধৰ্মৰ থিয় হৈ থাকিব পৰা আন এটা অক্ষয় স্তম্ভ সেই কথা সঁকিয়াই দি প্ৰেৰণা দি আছে। মহাত্মাৰ অহিংস যুদ্ধত কৰ্মবীৰে অসমৰ সেনাপতি হৈ যি যুঁজ দি গ'ল—সেই যুঁজৰ শিকনি অন্তৰে অন্তৰে বোৱাই ৰাখিব পৰাৰ ওপৰতে তৰুণ অসমৰ ভৱিষ্যৎ নিৰ্ভৰ কৰিছে। মহাত্মাই সেই যুদ্ধ হিংসাৰ যুদ্ধত পৰিণত হ'বলৈ নিদি, আৰু এখন কুকক্ষেত্ৰ বগৰ পুনৰাভিনয় হ'বলৈ নিদিলে। কুকক্ষেত্ৰৰ যুদ্ধ ধৰ্মযুদ্ধ হ'লেও, সেই যুদ্ধত ক্ষত্ৰিয়ৰ বাহুবল ছিন্ন হ'ল, ৰাজ্যলৈ একে পৰিয়ালত কন্দল লাগি কুককুল ধ্বংস হোৱাত পাণ্ডৱৰো কোনো লাভ নোহোৱাত যুধিষ্ঠিৰে স্বৰ্গাৰোহণ কৰিব লগীয়া হ'ল। তাৰ পাচত মহাভাৰতৰ শান্তিপৰ্বই ভালদৰে বুজাই দিলে যে—মানুহৰ জীৱন আধ্যাত্মিক কোমল অনুভূতিৰ ওপৰতহে প্ৰতিষ্ঠাপিত। হিংসাৰ পথ ধ্বংসৰ পথ। সাম্য, মৈত্ৰী, কৰুণা, সহভোগ, সহযোগৰ মাজেৰেহে জীৱনৰ বাঞ্ছিত শান্তি পাব পাৰি আৰু প্ৰাণীমাত্ৰেই সহানুভূতিৰ পাত্ৰ—এই প্ৰত্যয় অহিংসাই দিয়া প্ৰত্যয়। সৃষ্টিৰ চাৰিগুটি জীৱ যে একে ঠাইৰ—আজিলৈকে স্বৰূপ বৰ্ণনা কৰিব নোৱাৰা এক বহুশ্ৰম মহাপ্ৰাণৰ অগ্নিশিখাৰে অনিৰ্বাপিত স্কুলিং—এই শিকনি মহাভাৰতীয় সাধনাই যুগে যুগে দান কৰি আহিছে। কিন্তু এই জীৱৰ ভিতৰত শ্ৰেষ্ঠ মানুহৰ মাজত এনে একোজন মহামানৱৰ জন্ম হয় যি এই শিকনিক আকৌ বাবে বাবে প্ৰভাতৰ সূৰ্যৰ পোহৰৰ দৰে উজ্জ্বল কৰি তোলে। তেওঁলোক আমাৰ বাবে সেইবাবে বিশেষভাৱে নমস্কৃত। কৰ্মবীৰ বৰদলৈয়ে, তেনে এগৰাকী মহামানৱৰে কৰ্মৰ সহযোগী হৈ, সেই মহাত্মাৰ বাণীক অসমৰ চুকে-কোণে আনি সিঁ ধি দিছিলহি। তেওঁৰ কৰ্মপ্ৰেৰণা, তেওঁৰ কৰ্মযোগৰ

ফল তেওঁৰ শৰীৰীদেহাৱসনাৰ পিচতো অবিস্মৰণীয় স্মৃতি হৈ উৰি ফুৰিছে। সেই অবিস্মৰণীয় স্মৃতিৰপৰা নতুন কৰ্মপ্ৰেৰণা লৈ আজিৰ নতুন যুগৰ কৰ্মৰ আহ্বানৰ প্ৰতি সঁহাৰি দিব পাৰিলেহে কৰ্মবীৰৰ প্ৰতি উচিত শ্ৰদ্ধা জনোৱা হ'ব। আজি দেশত আন এটা অৰ্থনৈতিক, সামাজিক বিপ্লৱৰ বতাহ বলিছে—যাক কোনো শক্তিয়েই বাধা দি ৰাখিব নোৱাৰিব। ৰাজসিক বা তামসিক ভাৱক ওফৰাই সেই আয়ুত্থান বতাহে সকলোৱে সমানে উশাহ ল'ব পৰাকৈ নিৰ্মল বায়ু বোৱাবলৈ যাওঁতে প্ৰভঞ্জনৰ ৰূপ ল'লেও সময়ত সেয়ে স্নিগ্ধ, শান্ত মলয়াৰ ৰূপত পৰিণত হ'ব। আমি আন্তৰিক বিশ্বাস কৰোঁ। যে বৰ্তমান যিটো বিপ্লৱৰ সূচন হৈছে তাক কাৰ্যকৰী কৰিবলৈ তৰুণ শক্তিয়ে এই নমস্ত্ৰ প্ৰাতঃস্মৰণীয় বীৰপুৰুষসকলৰপৰা প্ৰেৰণা লাভ কৰি মহাত্মাৰ সপোনৰ বাস্তৱৰূপ দিব লাগিব। মহাত্মাই যেন এতিয়াও কৈ আছে—“দেশৰপৰা মই অৰ্থনৈতিক অসমতা আৰু দুৰ্নীতিৰ গেৰেকানিখন গুচাই থৈ এই পৃথিৱীতেই স্বৰ্গৰাজ্য প্ৰতিষ্ঠা কৰিব পাৰিম বোলা ভাৱক ৰূপ দিবলৈ সময় নাপালোঁ।” এইখিনি আমাৰ সুদীৰ্ঘ জীৱনৰ অনুভূতিৰ কথা কৈ শেহত এষাৰ কথা ক'ব খোজোঁ। : আজি কৰ্মবীৰ বৰদলৈৰ স্মৃতিয়ে যেন দেশবাসীক বৰ্তমানৰ বিপ্লৱ চতুৰ্দ্দেশৰপৰা আনিব পৰা আৰু সময়েও সমৰ্থন কৰা এটা অৰ্থনৈতিক-সামাজিক বিপ্লৱৰ মাজেদি নতুন মহাভাৰতৰ শান্তিপূৰ্ব প্ৰতিষ্ঠাৰ বাট মোকোলাই দি, সেই পূৰ্বৰ ভেঁটিত মানৱ-জাতিৰ প্ৰত্যেকজনেই দৈহিক, মানসিক আৰু নৈতিক শক্তি লাভ কৰি সুখে-শান্তিৰে জীৱন অতিবাহিত কৰিবৰ বাবে, সুস্থ-সৱলভাৱে স্ব-স্ব স্থানত থাকি দেশৰ প্ৰতি আৰু বিশ্বৰ মানুহৰ প্ৰতি কৰিব লগীয়া কাম সূচাৰুৰূপে নিৰ্মল অন্তৰেৰে কৰি যাবৰ বাবে, ‘এই ভাৰতৰ মহামানৱৰ সাগৰ তীৰে’ অগণন নব-নাৰী, বিশেষকৈ তৰুণ শক্তিক মহামানৱৰ বাণীৰে জাগ্ৰত কৰি, নিষ্ঠাৰে, বিশ্বাসেৰে কৰ্মযোগী কৰ্মবীৰ বৰদলৈৰ দৰে কৰ্মত প্ৰবৃত্ত হ'বলৈ প্ৰেৰণাময় বাণী—যি বাণী অহৰ্নিশে

আমাৰ বধিৰ কৰ্ণত পাঞ্চজন্তৰ নিনাদ যেন কৈ বাজি আছে,—দান কৰে। অনুভৱ কৰিছোঁ—সেই সময় আহিছে, দেৱৰো দুৰ্লভ মনুষ্যজীৱন সফল কৰিবলৈ সেই সময় আহি আছে। ‘নবীন’ৰ অসম আকৌ অসমা-সুখমা, কামদা-কামৰূপা হৈ উঠক—এই আন্তৰিক আশা আৰু বিশ্বাসেৰে ‘কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ সোঁৱৰণী-বক্তৃতা’ৰ অনুষ্ঠান উদ্বোধন কৰিলোঁ।

জয়তু নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ

ডিচেম্বৰ ২৪, ১৯৭৫ খ্ৰীষ্টাব্দ

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন, যোৰহাট

শ্ৰীনীলমণি ফুকন

সভাপতিৰ ভাষণ

কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈ সোঁৱৰণী-বক্তৃতা-অনুষ্ঠান

মাননীয় উদ্বোধক বাগীবৰ ফুকন ডাঙৰীয়া,
বিশিষ্ট অতিথি-বক্তা ভাগৱতীদেৱ আৰু স্মৃতিসকল,

বুটিছ শাসকবৰ্গৰ কু-অভিসন্ধি ওফৰাই অসমলৈ মণ্টেগু-চেমছফ'ৰ্ড শাসনসংস্কাৰ আনোতা, অসমত কংগ্ৰেছ জাতীয় মহাসভা প্ৰতিষ্ঠা কৰোঁতা, স্বাধীনতায়ুদ্ধৰ অপ্ৰতিদ্বন্দ্বী সেনাপতি, সাহসী, কৰ্তব্যনিষ্ঠ, স্পৰ্ধাবন্ত, ভাষাজননীৰ একনিষ্ঠ সেৱক কৰ্মবীৰ নবীনচন্দ্ৰ বৰদলৈদেৱৰ জন্মশতবাৰ্ষিকী উপলক্ষে আজি সাহিত্য সভাই যোৰহাটত যি স্মৃতি-বক্তৃতা আয়োজন কৰিছে সেই আয়োজন সামান্য হলেও শ্ৰদ্ধাভক্তিৰ অকুণ্ঠ অৰ্ঘ্য বুলি যেন সদাশয় ৰাইজে বিবেচনা কৰে। দৰাচলতে সাহিত্য সভাৰ সকলো শাখালৈ বৰদলৈদেৱৰ জন্মশতবাৰ্ষিকী যথাযোগ্যভাৱে পালন কৰিবলৈ মূল সভাৰ তৰফৰপৰা নিৰ্দেশ দিয়া হৈছিল আৰু বহুতো শাখা সভাই সেই নিৰ্দেশানুসাৰে শতবাৰ্ষিকী উৎসৱ পালন কৰি কৰ্মবীৰৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰে। চৰকাৰৰ সহযোগত ৰাজ্যিক পৰ্যায়তো

কৰ্মবীৰৰ জন্মশতবাৰ্ষিকী বিভিন্ন ৰূপত পালন কৰা হয় আৰু সেই অনুষ্ঠানসমূহলৈ সাহিত্যসভাৰ সদস্যসকলেও সহযোগিতা আগবঢ়ায়।

অসমৰ দুগৰাকী ৰাজনৈতিক পুৰুষে জনমানসত অতিশয় শ্ৰদ্ধাৰ আসন লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল; এই দুগৰাকী পুৰুষ হ'ল দেশভক্ত ফুকন আৰু কৰ্মবীৰ বৰদলৈ। বিয়ানাম-লোকগীততো এখেতসকলৰ গুণানুকীৰ্তন শুনিবলৈ পোৱা গৈছিল। কৰ্মবীৰ বৰদলৈ আৰু দেশভক্ত ফুকনৰ ব্যক্তিত্ব, ত্যাগ, দেশপ্ৰেম আৰু অসাধাৰণ নেতৃত্বই আত্মচেতন-লুপ্ত অসমীয়া জনতাক উদ্ধৃত কৰি স্বাধীনতাৰ অগ্নিমন্ত্ৰত দীক্ষিত কৰিলে। এই ক্ষেত্ৰত কৰ্মবীৰৰ নাম আমি প্ৰথমেই ল'ব লাগিব, কাৰণ তেখেতেই দেশভক্ত ফুকনক স্বাধীনতা আন্দোলনলৈ আহ্বান কৰি আনে। অসমত কংগ্ৰেছ মহানুষ্ঠান প্ৰতিষ্ঠা কৰাত আৰু সেই অনুষ্ঠানৰ মাধ্যমে স্বাধীনতাৰ আন্দোলন জনতাৰ মাজত বনজুইবদৰে বিয়পাই দিয়াত কৰ্মবীৰৰ বৰঙণি সৰ্বাধিক বুলি সকলোৱে স্বীকাৰ কৰিব।

এটা পৰাধীন জাতিৰ কৰ্তব্যবাশিৰ ভিতৰত দাসত্বৰ শিকলি ছিঙি পেলাবলৈ কৰা প্ৰচেষ্টাই নিশ্চয়ই সৰ্বাধিকাৰ লাভ কৰে। বৰদলৈয়ে সেই কাৰণেই সুখ-স্বাচ্ছন্দ্যৰ জীৱন পৰিহাৰ কৰি স্বাধীনতা-যুদ্ধৰ কণ্টকাকীৰ্ণ পথত নিজে আগবাঢ়ি গৈছিল আৰু আনকো সেই বাটেদি আগবঢ়াই লৈ গৈছিল। কংগ্ৰেছ প্ৰতিষ্ঠানক অসমত গজগজীয়া কৰিবলৈ যাওঁতে আৰু পাণ্ডু কংগ্ৰেছৰ অধিৱেশনৰ আৰ্থিক দায়িত্ব বহন কৰিবলগা হোৱাত ফুকন আৰু বৰদলৈ অত্যধিকভাৱে ঋণগ্ৰস্থ হৈ পৰিলেও দেশ-সেৱাৰ আদৰ্শ তেখেতসকলে পৰিত্যাগ কৰা নাছিল। বহুতো কংগ্ৰেছ কৰ্মীয়ে এসময়ত দেশৰ কাৰণে ত্যাগ কৰি স্বাধীনতাৰ পাছত সেই ত্যাগকে মূলধনস্বৰূপে ব্যৱহাৰ কৰি সুখ-স্বাচ্ছন্দ্যৰ জীৱন যাপন কৰি সুবিধা লাভ কৰিছে। বৰদলৈৰ ত্যাগৰ মাজত তেনে প্ৰচ্ছন্ন ভোগলিপ্সা নাছিল। আজিৰ সুবিধাবাদী বহুতো ৰাজনৈতিক পুৰুষৰ লগত বৰদলৈ, চন্দ্ৰ শৰ্মা, হেম বৰুৱা আদি পুৰণি ৰাজনৈতিক নেতাৰ মৌলিক প্ৰভেদ

এই ক্ষেত্ৰত মন কৰিব লগীয়া। ঈশোপনিষদৰ মতে ত্যাগৰ মাজত ভোগৰ আনন্দ অনুভৱ নকৰি ত্যাগৰ পাছত ভোগৰ আদৰ্শই প্ৰাধান্য লাভ কৰাটো পৰিতাপৰ কথা।

বৰদলৈৰ দৃষ্টিভংগী সৰ্বভাৰতীয় আছিল যদিও তেখেতে অসমৰ সুকীয়া অস্তিত্ব আৰু অসমীয়াৰ অসমীয়াত্ব সম্পৰ্কে অতিশয় সচেতন আছিল। ‘ভাৰতৰ নুমলী জী’ অসমী আইৰ কোনো প্ৰকাৰ অসম্মান তেখেতে সহ কৰিব নোৱাৰিছিল। অসমীয়াই আত্মপ্ৰতিষ্ঠাৰ কাৰণে কৰা চেষ্টাক কোনো কোনো স্বাৰ্থপৰ মহলে প্ৰাদেশিকতাৰ দোষেৰে অভিযুক্ত কৰোঁতে বৰদলৈয়ে তাৰ যথোচিত প্ৰত্যুত্তৰ দি অসমীয়াৰ সন্মান অটুট ৰাখিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল। বৰদলৈ আদৰ্শত ভাৰতীয় আছিল যদিও মানুহগৰাকী আছিল হাড়ে-হিমজুৱে অসমীয়া। অসম আৰু অসমীয়াৰ স্বাৰ্থৰ প্ৰতিকূলে তেখেতে কোনো সিদ্ধান্ত বা কৰ্মপন্থা গ্ৰহণ কৰিবলৈ সাজু নাছিল।

বৰদলৈয়ে জন্মগ্ৰহণ কৰিছিল এক সংস্কৃতিসম্পন্ন প্ৰাচীন মন্ত্ৰান্ত পৰিয়ালত। তেখেতৰ পিতৃ মাধৱ বৰদলৈয়ে একষ্ট্ৰা-এছিষ্টেণ্ট কমিছনাৰ পদত থাকিও পুৰণি সাহিত্য পোহৰলৈ অনাত বিশেষ বৰঙণি যোগাই গৈছে। পৰিয়ালটোৱে প্ৰাচীন সংস্কৃতিৰ সজ-বস্তুবোৰ যত্নসহকাৰে অনুশীলন আৰু সংৰক্ষণ কৰিছিল। পুৰণি গীতমাত্ৰেৰে ঘৰখনৰ পৰিৱেশ পৱিত্ৰ আৰু মধুৰ কৰি ৰাখিছিল। সেই পৱিত্ৰ, সংস্কৃতিসম্পন্ন পৰিৱেশত ডাঙৰ-দীঘল হৈ বৰদলৈয়ে কেইটামান গুণ সহজে আয়ত্ত কৰিছিল। পিতৃৰপৰা লাভ কৰে চৰিত্ৰবল, দেশপ্ৰেম আৰু সাহিত্যপ্ৰীতি আৰু মাক-বুঢ়ীমাকৰপৰা লাভ কৰিছিল পুৰণি গীতমাত্ৰৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা আৰু সঙ্গীতৰ প্ৰতি অনুৰাগ। বৰদলৈয়ে কেৱল গীতকাৰেই নহয়, এজন ভাল গায়কো আছিল আৰু নিজে বাঁহযন্ত্ৰ বজাই গীত গাই আনন্দ পাইছিল। সুকুমাৰ কলাৰ প্ৰতি এহাতে যেনেকৈ স্বাভাৱিক অনুৰাগ আছিল, সেইদৰে শাৰীৰিক কাৰ্যক্ষমতাৰ প্ৰতিও সমানেই দৃষ্টি নিক্ষেপ

কৰিছিল। মুষ্টিযুদ্ধ, ফুটবল, ব্যায়াম আদিতো তেখেতে কিছু পাৰদৰ্শিতা লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। এই সকলোবোৰ গুণেৰে নিজকে সৰ্ব্বম কৰি আগশাৰীৰ দেশনেতাৰ কাৰণে নিজকে সাজু কৰি তোলে। দৰাচলতে এই সকলোবোৰ গুণে তেখেতৰ বিশাল ব্যক্তিত্ব গঢ় লোৱাত সহায় কৰিছিল।

১৯১৯ চনটো বৰদলৈৰ জীৱনত এটা উল্লেখযোগ্য বছৰ। ইয়াৰ আগৰ কালছোৱা নেতৃত্বৰ কাৰণে প্ৰস্তুতি-পৰ্ব বুলি ক’ব পাৰি। অসমক মণ্টেগু-চেমছফ’ৰ্ড শাসনসংস্কাৰৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিবলৈ সেইবছৰতে দক্ষতাৰে তেখেতে বিলাতত অসমৰ হৈ ওকালতি কৰিলে, যাৰ ফলত অসম সেই শাসন-সংস্কাৰৰ অন্তৰ্ভুক্ত হ’ল। সেই দক্ষতা আৰু নেতৃত্বই পৰিপূৰ্ণতা লাভ কৰে স্বাধীনতা-আন্দোলনক আগবঢ়াই নিওঁতে। ১৯২০ চনত কলিকতা কংগ্ৰেছত যোগদান কৰোঁতে তেখেত গান্ধীজীৰ সংস্পৰ্শলৈ আহে। গান্ধীজীৰ প্ৰভাৱে তেখেতক স্বাধীনতা-আন্দোলনলৈ টানি নিয়ে আৰু তেখেতৰ জীৱনৰ গতিও সলনি কৰি দিয়ে। ১৯২০ চনৰপৰা ১৯২৬ চনলৈ অসমৰ ৰাজনীতিত বৰদলৈ-ফুকনৰ নেতৃত্বৰ যুগ বুলিব পাৰি। ১৯২১ চনৰ অসহযোগ আন্দোলনৰ অগ্ৰতম কৰ্ণধাৰ-ৰূপে, ১৯২৬ চনৰ পাণ্ডু কংগ্ৰেছৰ অধ্যক্ষনা সমিতিৰ প্ৰধান সম্পাদক-ৰূপে, অসম ব্যৱস্থাপক সভাত বিৰোধী দলপতিৰূপে, ১৯৩০-৩১ চনৰ আইন-অমান্য আন্দোলনৰ নেতাৰূপে আৰু সেহত দিল্লীত ভাৰতীয় ব্যৱস্থাপক সভাৰ সদস্যৰূপে তেখেতে যি ভূমিকা গ্ৰহণ কৰি গ’ল সেই-কথা অসমৰ ইতিহাসত সোণালী আখৰেৰে লিখা থাকিব।

ঐকান্তিক, নিভাঁজ দেশপ্ৰেম বৰদলৈৰ চৰিত্ৰৰ আপুৰুগীয়া সম্পদ। নাম কিনিবলৈ বা লুজুগত পৰি তেখেতে দেশসেৱা কৰিবলৈ লোৱা নাছিল। দেশমাতৃকাৰ বেদীত লোলুট্যমান ভক্তৰদৰে তেখেতে নিজকে উছৰ্গা কৰিছিল। কোনো কৃত্ৰিম দেশসেৱকে ভগৱতী আৰু দেশমাতৃক একে আসনতে বহুৱাই এইদৰে ক’ব নোৱাৰে : “হে মোৰ জনম-

দুখিনী জননী জন্মভূমি! তুমিয়েই মোৰ স্বৰ্গ, তুমিয়ে মোৰ মোক্ষ, তুমিয়ে মোৰ জগদ্ধাত্ৰী। তোমাৰে দশদিশক দশভুজ কল্পনা কৰি অশুভ-ভাৱক বিনাশিনী দুৰ্গা বুলি হিন্দুৱে তোমাৰে জ্যোতিৰ্গয়ী মাতৃমূৰ্তি পূজা কৰে। তোমাতে যে প্ৰকৃতিৰ ৰূপ দেখি হিন্দুৱে তোমাক মায়াৰূপিনী 'নমস্তে জগৎচিন্ত্যমানে স্বৰূপে, নমস্তে মহাযোগিনী জ্ঞানৰূপে' বুলি ধ্যান; তোমাকে ঈশ্বৰ বাসনা বুলি অনুভৱ কৰে।"

ছাত্ৰ সন্মিলনৰ নৱম অধিৱেশনৰ সভাপতিৰূপে বৰদলৈয়ে আত্ম-নিবেদন প্ৰসংগত আৱেগময়ী ভাষাত দেশমাতৃৰ চৰণত যি অৰ্ঘ্য প্ৰদান কৰিছে তাৰ মাজেদি বক্তাৰ দেশপ্ৰেমবিগলিত হিয়াৰ চৰম প্ৰকাশ দেখা পাওঁ! "মনত পৰিবৰপৰা ভাল পাওঁ মোৰ জন্মদাত্ৰী আইক; বৰ ভাল পাওঁ মোৰ দেশৰ সুনীল আকাশ, নিৰ্মল বতাহ। বৰ ভাল পাওঁ মোৰ দেশৰ বুকুৱেদি বৈ যোৱা উদাৰ বহল ব্ৰহ্মপুত্ৰ নৈখনক। বৰ উলাহেৰে, বৰ আনন্দেৰে চাই থাকোঁ মোৰ দেশৰ উত্তৰে দক্ষিণে থকা উন্নত শিৰ, শ্যামল তৰু লতাৰে ভৰা পৰ্বতশ্ৰেণী, বৰ তৃপ্তি পাওঁ মোৰ দেশৰ কেতেকী, পাতমাদৈ, কুলিৰ মাত শুনি। বৰ বং পাওঁ মোৰ দুখীয়া ভাই-ভনীবিলাকৰ সহজ-সবল-জীৱন। আটাইতকৈ ভাল পাওঁ মোৰ সাতাম পুৰুষীয়া ভগা পঁজাটিক। মোৰ আই, বুঢ়ী আয়ে জহকালি চোতালত পাটি পাৰি বিছনিৰে বিছবিছি কত সাধুকথা কৈছিল। সেই সাধুকথা শুনি শুনি অনিমেঘ নেত্ৰে আকাশৰ লক্ষ লক্ষ তৰাৰ ফালে চাই চাই আত্মহাৰা হৈ গৈছিলোঁ। মোৰ পঁজাৰ ভগা জলঙাৰ মাজেদি যেতিয়া উষাই নিজ ৰূপৰ অলপমান মোৰ নয়নত আনন্দ দিবলৈ পঠিয়াই দিছিল, সাৰ পায়ে তাক দেখি আনন্দত বিভোৰ হৈ মোৰ দুখুনী আইৰ ডিঙিত সাৱটি ধৰি বালসুলভ কত কথা কৈছিলোঁ, হে মোৰ জননী জন্মভূমি, তুমি যে মোৰ স্নেহশীলা আইবো জননী। মোৰদৰে, হে আই, তোমাৰ ধূলিত বাগৰি, তোমাৰ ধূলিত উমলি মোৰ পিতৃপুৰুষৰ সকলো মানুহেই সুখে দুখে দিন কটাইছিল। মুক্তিত হেনো মানুহৰ বৰ আনন্দ, স্বৰ্গ

হেনো বৰ সুন্দৰ। স্বৰ্গত সৰগবাসীয়ে কি কৰে ক'ব নোৱাৰোঁ। মৰ্য্যত যে মোৰ হিয়াৰ গোটেইখিনি আনন্দ, মোৰ প্ৰাণৰ গোটেইখিনি প্ৰেম, মনৰ সকলো মধুস্মৃতি, মোৰ বাল্যকালৰ আনন্দ যৌৱনৰ প্ৰণয়, বাৰ্ধক্যৰ বন্ধুত্ব, সকলোখিনি, হে মোৰ জন্মভূমি আই, তোমাৰ লগত সানি থোৱা।"

বৰদলৈ বাজনীতিত গভীৰভাৱে সংশ্লিষ্ট আছিল যদিও চাণক্য-নীতিৰ বা কুটৰাজনীতিৰ সমৰ্থক তেওঁ নাছিল আৰু নিজেও তাৰপৰা আঁতৰত আছিল। তেওঁ আছিল স্পৰ্শ আৰু নিৰ্ভীক বক্তা। সবল অন্তঃকৰণে যি বিশ্বাস কৰিছিল তাৰপৰা কেতিয়াও পিছলি নগৈছিল। আনৰ বেয়া দেখিলে পাবকাগিবদৰে তেখেত জ্বলি উঠিছিল। সেই সাহস, সেই নিৰ্ভীকতা, সেই স্পৰ্শ ভাষণ, আৰু সেই নিৰ্ভাঁজ জ্বলন্ত দেশপ্ৰেম আজিৰ দিনত আপুৰুগীয়া সম্পদবদৰে হৈ উঠিছে।

দেশমাতৃৰ আহ্বানত বৰদলৈয়ে স্বাধীনতাৰ যুঁজত দেহেকেহে আত্ম-নিয়োগ কৰিছিল যদিও চিৰ চেনেহী ভাষাজননীৰ যথাসাধ্য সেৱা কৰিবলৈ পাহৰা নাছিল। দৰাচলতে বৰদলৈ মানুহজনৰ অভ্যন্তৰত এজন কবি-সাহিত্যিক লুকাই আছিল; সুৰুপা পালেই সেই কবি-নাট্যকাৰ সাহিত্যিকজনে আত্মপ্ৰকাশ কৰিছিল। বাজনীতিৰ লগত সাহিত্যৰ কোনো স্বাভাৱিক দ্বন্দ্ব বা বৈৰীতা নাই যদিও সাধাৰণতে বাজনীতিত গা ঢালি দিয়া সকলে সাহিত্যলৈ পিঠি দিয়ে। বৰদলৈৰ অন্তৰৰ কবি-সাহিত্যিকজনক বাজনীতিৰ কঠিন মেৰপাকে পংগু কৰিব পৰা নাছিল। স্বদেশপ্ৰেমৰ দীপ্ত আৱেগেৰে তেখেতে বচনা কৰি গৈছে এমুঠি হৃদয়-আলোড়নকাৰী দেশপ্ৰেমৰ কবিতা। সবল শিশুৰ হাঁহি আৰু প্ৰকৃতিৰ সৌন্দৰ্যই তেখেতৰ কবি মানুহটিক সজাগ কৰি তুলিছে। বৰদলৈৰ স্বদেশপ্ৰেমৰ গীত কেইটা অকৃত্ৰিম আৱেগ আৰু অনুপম প্ৰকাশভংগীৰ কাৰণে চিৰ আদৰণীয় হৈ জিলিকি থাকিব। অসমীয়া নাট্য সাহিত্যলৈ বৰদলৈৰ অৱদান লেখত ল'ব লগীয়া। ১৯১১ চনতে প্ৰকাশ কৰা

‘গৃহলক্ষ্মী’ নাটকখনে প্রকৃত গাইস্থ্য কমেডিৰ সূচনা কৰে বুলি ক’ব পাৰি। মদনিবাৰণী অভিযান আৰম্ভ হোৱাৰ বহু পূৰ্বে পাৰিবাৰিক জীৱন ধ্বংসলৈ টানি নিয়া মৃত্যুসন্ত্ৰিৰ বিৰুদ্ধে ৰচনা কৰা এই ব্যংগধৰ্মী কমেডিখনে আমাৰ নাট্য সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত এটা নতুন ধাৰাৰ শুভসূচনা কৰে। তেখেতৰ দ্বিতীয় মৌলিক নাটক ‘কৃষ্ণলীলা’ত আমি চৰিত্ৰসৃষ্টি আৰু কাহিনীৰচনাত বিশেষ অভিনৱত্ব দেখা নেপালেও ভক্তি, কবিত্ব আৰু বিৰহব্যথাৰ অপূৰ্ব সমন্বয় লক্ষ্য কৰোঁ। ‘কৃষ্ণলীলা’ৰ গীতসমূহৰ প্ৰাসংগিক মূল্যৰ উপৰিও কবিতা হিচাপে স্বকীয় আৱেদন অনস্বীকাৰ্য। মহাকবি শ্বেল্পপীয়েৰৰ Taming of the Shrew, Troilus & Cressida আৰু King Learৰ অসমীয়া ৰূপান্তৰে বৰদলৈৰ নাট্য-প্ৰতিভাৰ চানেকি দাঙি ধৰে। অসমীয়া সমাজৰ লগত খাপখুৱাই নাট্যকেইখনৰ কাহিনী ৰূপ দিছে। জোনাকী যুগৰ ‘ভ্ৰমৰংগ’ৰ পাছত বৰদলৈয়ে শ্বেল্পপীয়েৰৰ নাটক অসমীয়া ৰূপান্তৰ কৰি অনুবাদ নাটকৰ পথ প্ৰদৰ্শন কৰে।

‘শেৱালি’ নামৰ সৰু উপন্যাসিকাখন, ‘হাতেমতাই’ৰ কাহিনী আৰু অনিতা-গেৰিবল্ডিৰ স্বদেশোৎসৰ্গৰ জীৱনী আদি বৰদলৈৰ সাহিত্য-প্ৰেমৰে অগ্ৰাণ্য নিদৰ্শন। এই নিদৰ্শনসমূহে প্ৰমাণ কৰে যে সাহিত্য বৰদলৈৰ অৱসৰবিনোদনৰ বস্তু নাছিল; সাহিত্যচৰ্চাক তেখেতে অন্তৰতম প্ৰদেশৰ আকৰ্ষণৰূপে গ্ৰহণ কৰিছিল।

আজি সাহিত্যসভাৰ তৰফৰপৰা পুণ্যলোক বৰদলৈৰ স্মাৰক বক্তৃতা আয়োজন কৰিবলৈ পাই আমি আনন্দিত হৈছোঁ। কাৰ্লাইলে এঠাইত কৈছে যে যি জাতিয়ে বীৰপূজা কৰিব নাজানে বা নকৰে সেই জাতিক মৃতপ্ৰায় বুলি ক’ব পাৰি। বৰদলৈৰ পৱিত্ৰ আত্মাই অসমীয়া জাতিক অদৃশ্যভাৱে থাকি যাতে সজ আৰু উন্নতিৰ পথ দেখুৱাই দিয়ে তাৰ কাৰণে প্ৰাৰ্থনা জনাই তেখেতৰ বিদেহ আত্মাৰ প্ৰতি আমি শ্ৰদ্ধাঞ্জলি অৰ্পণ কৰিলোঁ। এই স্মাৰক বক্তৃতাৰ বক্তাস্বৰূপে শ্ৰীবিজয়চন্দ্ৰ

ভাগৱতীৰ দৰে এগৰাকী গান্ধীবাদী, নিভাঁজ দেশনেতাক পাই আমি অতিশয় কৃতার্থ হৈছোঁ। তেখেতলৈ আমাৰ আন্তৰিক ধন্যবাদ জ্ঞাপন কৰিলোঁ। ৯৬ বছৰ বয়সতো প্ৰয়োজন হ’লে কৰ্মক্ষেত্ৰত দ্ৰোণাচাৰ্যৰ দৰে বিচৰণ কৰিব পৰা ‘ককা’ নীলমণি ফুকনে উদ্বোধনী ভাষণ দি আমাক কৃতার্থ কৰা বাবে তেখেতৰ প্ৰতি নতশিৰে কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিলোঁ।

২৪ ডিচেম্বৰ ১৯৭৫ খ্ৰীষ্টাব্দ

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন : যোৰহাট

শ্ৰীসত্যেন্দ্ৰনাথ শৰ্মা

সভাপতি

অসম সাহিত্য সভা